

broj 26 svibanj
2023.

LOPARSKA beseda

Uvodna beseda uredništva

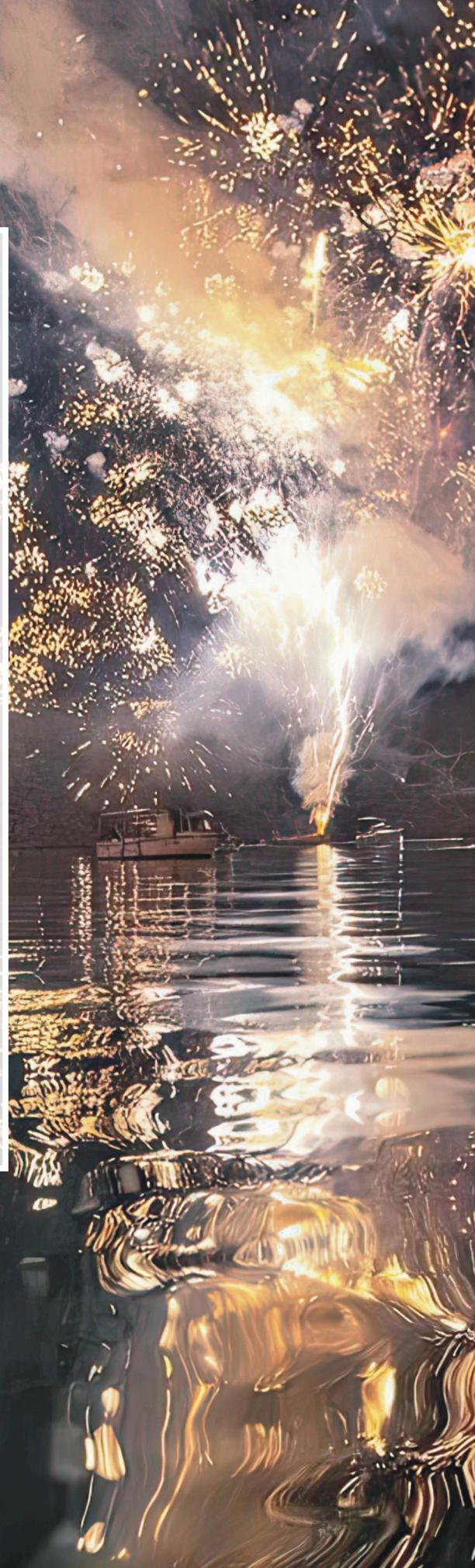
Poštovane čitateljice i čitatelji,

pred vama se nalazi 26. broj *Loparske besede* s pregršt novih informacija i, nadamo se, zanimljivih tema. Možemo zaključiti da se tijekom 2022. život, konačno, vratio u svoju normalu, pa je bilo više događanja, a samim time i više mogućnosti za pisanje članaka. Ono što bismo željeli istaknuti jest otvaranje nove sportske dvorane krajem prošle godine, što je, svakako, najvažniji događaj u našem mjestu. U tom razdoblju Centar za kulturu dobio je novog ravnatelja i člana uredništva Davida Hrabrića kojem želimo puno uspjeha u njegovu radu. Valja napomenuti da je Centar za kulturu promjenio ime i proširio djelatnost na područje sporta, tj. postao je Centar za kulturu i sport Lopar.

U tekstu objavljenom u *Loparskoj besedi* (broj 25., lipanj 2022., str. 9.) pod naslovom „Općinsko vijeće“ došlo je do nenamjerne pogreške u pisanju imena potpredsjednika Općinskog vijeća Općine Lopar. Umjesto „Joško Matahlija“ trebalo je pisati „Josip Matahlija“. Ovim putem uredništvo upućuje svoju ispriku gospodinu Jošku Matahlji i gospodinu Josipu Matahlji.

I za kraj, ukoliko imate zanimljiv tekst, priču i/ili fotografije koje biste željeli podijeliti sa sumještanima naše općine, iste možete poslati na adresu cwk@lopar.com, ili nam se obratiti nekim drugim putem.

Uredništvo

Općina Lopar

- 04. Riječ načelnika
- 06. Projekti Općine Lopar

Primorsko-goranska županija

- 16. Riječ župana

Intervju

- 17. Josip Borić, saborski zastupnik, potpredsjednik kluba HDZ-a u Hrvatskom saboru
- 20. Prijateljstvo općina Lopar i Vladislavci
- 21. Lopar Vrutak d. o. o.
- 23. Loparko d. o. o.
- 24. Vrelo d. o. o.
- 27. Vodovod Hrvatsko primorje – južni ogrank d. o. o., Senj
- 30. Županijska lučka uprava Rab

Turistička zajednica Općine Lopar

- 32. Turistička 2022. godina u potpunosti bez pandemijskog ograničenja
Tajni kupac
- 33. Svečani prijem za dugogodišnje stalne goste
- 34. Rab Archaeological Traces
- 35. Eventi

Fotoreportaža

- 41. Snimanje video uradaka za budući interpretacijski centar
- 42. Dječji vrtić „Pahuljica“, PO Lopar
- 48. Glazbena škola
- 48. Područna škola Lopar
- 51. Osnovna škola Ivana Rabljanina Rab
- 54. Srednja škola Markantuna de Dominisa Rab
- 56. Udruga veterana Domovinskog rata Lopar
- 58. DVD Lopar
- 59. KUD San Marino
- 60. Ženska klapa „Užanca“
- 61. UIOS
- 62. SRD Lopar
- 63. LD Kuna
- 63. PD Kamenjak
- 65. MNK Lopar
- 66. MRK Arba Rab
- 68. Karate klub „Rab – Enpi“
- 69. BK Mag
- 70. Gradsко društvo Crvenoga križa Rab
- 71. NZZJZ PGŽ – ispostava Rab
- 74. Hrvatski otočni proizvod
- 75. Kist i pit!

Intervju

- 76. Pivovara Rab
- 78. *Sled va melu*
- 80. Centar za kulturu Lopar

Baština koja obvezuje

- 86. Nova saznanja o arheološkoj baštini Lopara – rezultati istraživanja projekta „Arheološka topografija otoka Raba“ u 2022. godini
- 88. ProGEO – Hrvatska
- 92. O osnutku i radu ribarske zadruge „Sv. Ivan“
- 94. Fortisov put po Rabu
- 97. Iz staroga tiska
- 98. Šumarija Rab
- 99. Zanimljivosti o rajčici (pumidoru)
- 101. Župa

Po domaću

- 105. Mali rječnik čakavštine
- 106. Ponešto o frazeologiji loparskoga govora
- 110. Impressum

Riječ načelnika...

Drage Loparke, dragi Loparani,

druga godina mandata polako se bliži kraju i red je da se osvrnemo iza sebe te pogledamo realno jesmo li ispunili svoja očekivanja i očekivanja vas sumještana. Godinu 2022. definitivno je obilježio završetak i otvaranje sportske dvorane, a onda i posjet premijera Andreja Plenkovića s potpredsjednikom Vlade Republike Hrvatske i ministrom Olegom Butkovićem te ministricom Natašom Tramišak, i svim ostalim visokim dužnosnicima. Dolazak spomenutih dužnosnika dokaz je dobre suradnje, a njime je ujedno i poslana jasna poruka potpore u radu. Veseli me i činjenica da smo pronašli i zaposlili novog ravnatelja Centra za kulturu Lopar, koji smo ujedno i doregistrirali u Centar za kulturu i sport. Sportskom dvoranom kompletno smo izlijeli zimsku depresiju i monotoniju, udahnuli novu energiju u društveni život te vjerujem, da se aktivnosti provode u skladu s vašim očekivanjima. U tom pogledu, pohvalio bih suradnju sa županijskom pročelnicom, ravnateljicom i nastavnicama Područne škole Lopar, što smo zajedno pronašli način da i djeca Osnovne škole svoje sate tjelesne i zdravstvene kulture obavljaju u sportskoj dvorani, čime smo i jutarnje sate dvorane popunili. Sportska dvorana završena je tako da smo ishodovali uporabnu dozvolu te ugradili nužnu opremu za početak rada i obavljanje određenih aktivnosti. Očekujem da ćemo još sljedeće dvije proračunske godine opremati sportsku dvoranu dodatnom opremom te da ćemo, nakon toga, doći do nekakvih 90 % potrebne opreme. Iako jest megaprojekt koji smo završili, ne smijemo dopustiti da nam zasjeni sve ostale pozitivne aktivnosti koje smo u proteklom razdoblju radili na području naše Općine.

Dugi niz godina, u ljetnim mjesecima, tj. u samoj turističkoj sezoni, na području Općine imali smo velikih problema s internetom, odnosno sa zastarjelom infrastrukturom i premalim kapacitetom protoka podataka. Cijelu prošlu godinu intenzivno se postavljala nova moderna infrastruktura za širokopojasni internet te smo tim načinom već sada priključili velik broj novih korisnika i rješili probleme s internetom. Isto tako, i oni koji su ostali na staroj infrastrukturi, dobili su veće brzine zbog toga što se dio korisnika već sada prebacio na novu. Ovim putem pozivam i sve koji se još nisu prebacili, a za to postoji mogućnost i njihova potreba za tim, da to učine prije same turističke sezone. Uvođenje širokopojasnog interneta otvorilo je dodatne mogućnosti zapošljavanja i življenja u Loparu, te se nadam da će to biti i prepoznato.

U kontinuiranoj komunikaciji s drugom branitelja pokušavamo iznaći načine da napišemo monografiju o

njima, te smo također, u dogovoru s predstvincima branitelja, odredili i lokaciju za spomen-obilježe našim braniteljima. Trenutno smo i u izradi projektne dokumentacije za to spomen-obilježe. Ogorični potencijal razvoja turizma na području Općine Lopar, u suradnji s Imperial Rivierom d. d. i ostalim gospodarskim subjektima, uključujući i privatne iznajmljivače, generira neprestanu potrebu unaprjeđenja uređenosti mesta i ulaganja u infrastrukturu, što nije nimalo jednostavno uvezvi u obzir ograničeni finansijski budžet i kratki vremenski period između turističkih sezona. Nema ulaganja u žljene i potrebne projekte bez glavnih akata Općine, a glavni akt je prostorni plan. Isto tako, potrebno je donijeti i urbanističke planove uređenja da bi se stvorili preduvjeti za ulaganje. Općinsko vijeće naše općine u potpunosti razumije te činjenice, te smo u svibnju 2022. donijeli prve izmjene i dopune prostornog plana uređenja za Općinu Lopar. U cijeloj toj tržišnoj utrci u kojoj pokušavamo ostati prepoznatljivi, kako turistima, tako i investitorima, nismo zaboravili ni na naše umirovljenike koji, vjerujem, žive u jednom usporenjem tempu i predstavljaju znanje i iskustvo, te u zahvalnost za sve učinjeno i doprinos, prvi puta smo im isplatili božićnice. Nadam se da ćemo u budućnosti isplaćivati veće iznose i da ćemo obuhvatiti apsolutno sve umirovljenike, pa i one koji primaju iznosom veće mirovine. Dio proračuna „otkinula“ je i korona, pa nismo imali snagu.

Obavljanje načelničke funkcije traži od mene maksimalnu usredotočenost na sva aktualna zbivanja, probleme, a ponajviše predviđanje i prevenciju nepoželjnih događaja. Ne bih to nimalo uspešno mogao obavljati da nemam tim vijećnika s kojima dijelim zajedničku ideju, a to je da u ovom vremenskom periodu, u kojem smo dobili vaše povjerenje, budemo odgovorni i napravimo najbolje što znamo i umijemo za Lopar. Od srpnja 2023. sve jedinice lokalne samouprave dužne su objavljivati svoje troškove, a to znači da svaki zainteresirani građanin može, ako ga to zanima, provjeriti na što je Općina potrošila novac. Uvidom u svaku obavljenu transakciju, građani će, dakle, moći bez problema imati uvid u to kako se troši njihov novac, a iako zakonska obveza uvođenja te transparentnosti jest 20. srpnja 2023. godine, mi smo tu transparentnost uveli još 1. siječnja 2022. Naši građani, dakle, već odavno imaju tu mogućnost.

Dobri rezultati odradene turističke sezone 2022. godine gotovo da nam daju za pravo nadati se i pripremati za još bolju nadolazeću sezonu. Svjestan sam, naravno, i

činjenice da broj noćenja u privatnom smještaju prevladava u usporedbi s ostvarenim noćenjima u hotelskom naselju i kampovima, što nam dodatno ukazuje na važnost naših pješčanih plaža. Svaki privatni iznajmljivač mora imati mogućnost slobode upućivanja svojih turista na bilo koju od naših pješčanih plaža. Svaki naš privatni iznajmljivač ima pravo s ponosom oglašavati se objavljinjem fotografija svih naših pješčanih plaža. To znači da se, bez straha od toga što nam nosi sutra, svi moji sumještani moraju fokusirati na podizanje kvalitete u smještaj koji pružaju, jer ćemo i mi, kao općinska uprava, isto tako ulagati u naše pješčane plaže bez mogućnosti ograničavanja pristupa istima. Kroz pripremu turističke sezone postignut ćemo i to da sve naše glavne plaže – Donji i Gornji mel, Rajska plaža i Livačina – izgledaju bolje nego što su izgledale prošle godine. Uostalom, naša neprestana zadaća ili obveza i jest da svake godine u tom segmentu budemo bolji od one prethodne. Početkom godine veliku je pažnju privukla i tema koncesije na dijelu Rajske plaže koji obuhvaća i dio autokampa „San Marino“. Uvjeren sam da će 15 % najjužnijeg dijela Rajske plaže, ukoliko ode u koncesiju, postati, od jednog možda najzapoštenijeg dijela plaže, jedan od popularnijih, uz mogućnost posjete svih nas bez ograničenja. Također, finansijska sredstva koja se prikupe od koncesija na pomorskom dobru su namjenska sredstva koja se moraju utrošiti na rješavanje ulaganja u pomorsko dobro. Gledajući buduće razdoblje od pet godina, vidim taj dio plaže uređen na zavidnoj razini, na ponos svih nas, i kao onaj koji će nam neprestano generirati finansijsku korist za uređenje i ostalih plaža. Naša uloga je da nađemo pravi omjer između čuvanja prirode, okoliša te gospodarskog korištenja, i da postignemo samoodrživost malog otočnog mjeseta poželnog za život svih generacija.

Svjedoci smo i toga da nakon završenog roka za legalizaciju bespravno izgrađenih objekata 2018. godine nismo prestali s bespravnom gradnjom te da se nered u prostoru i dalje nastavlja. Često pokušavamo taj čin objasniti time da upravo *Pravilnik o jednostavnim i drugim građevinama i radovima* to omogućava, no to baš i nije tako u praksi. Istina je da *Pravilnik i Prostorni plan uređenja Općine Lopar* omogućavaju gradnju pomoćnih građevina, ali uz određena pravila koja se također moraju poštivati, te pozivam sve da pribave točne informacije u Uredu Općine ili u Upravnom odjelu za prostorno uređenje, graditeljstvo i zaštitu okoliša Primorsko-goranske županije. Zadatak svih nas je da budućim naraštajima ostavimo zaštićeni okoliš, čisto more i čim manje nereda u prostoru.

Buđenjem iz sna koji smo usnuli prije same pandemije uočavamo da su se navike svakoga od nas na neki način promijenile, iako nismo u potpunosti toga svjesni već mislimo da je nestankom korone sve kao i prije nje. Ne mislim to zbog toga što su nas, nažalost, zbog korone napustili prerano i neki naši dragi sumještani, već to da su neki prioriteti, koji su tada bili fokus, nestali sami od sebe, i vjerujem kako se nikad više neće ni vratiti.

Društveni život koji, htjeli mi to priznati ili ne, otvaranjem sportske dvorane piše neke nove stranice u Loparu, ništa nam neće značiti ako i dalje dopustimo smanjivanje broja stanovnika. Neodvojivo od toga je i da mladi, koji sve teže zasnivaju svoje obitelji, rado nakon školovanja napuštaju otok i domovinu. Velike i brze promjene koje se događaju u poslovnom svijetu definitivno ne idu na ruku osobama starije dobi, a kod nas se događa jedna uobičajena praksa da mladi nisu zaposleni izvan same turističke sezone. Ne ukazujem tu ni na koju struku posebno, već na činjenicu da jedva dočekamo Malu Gospu i da onda krenemo s odmorom koji traje duže nego ovaj drugi, realni dio. Zadaća i odgovornost svih nas je ta da se ne mirimo s takvom situacijom jer je ona dugoročno neodrživa, a onda kao društvo postajemo nešto što ne želimo biti. Iako je standard na neki način nikad bolji, svejedno pod medijskim pritiskom nikad neće biti dovoljno novaca za sve naše želje koje su nam nametnute. Vjerujem da obrazovanje i broj djece koja primaju stipendiju garantira svijetu budućnost našeg mjeseta, jer kao što pratimo broj stanovništva, tako postoje i statistike i brojevi djece koja se školuju i pohađaju fakultete. Ne tako davno u Loparu, to su bile sporadične jedinke koje su pohađale i završavale fakultete u velikim hrvatskim gradovima, a također, od tog vrlo malog broja, još manje od pola vratili su se živjeti natrag u Lopar. Zbog naših studenata veselim se budućim naraštajima jer samo znanjem se možemo suprostaviti spomenutim izazovima i ciljevima koje moramo ostvariti kao mala zajednica na ovom otoku.

Pred nama je vremenski period koji ćemo obilježiti dodatnim ulaganjem u obrazovanje, uključujući predškolski odgoj, i sport. S nestrljenjem iščekujemo početak gradnje novog dječjeg vrtića, a želja nam je i dodatno urediti školsko dvorište te time jasno poslati nedvosmislenu poruku da nam je obrazovanje sadašnjih i budućih naraštaja prioritet. Bez suradnje Općine s Turističkom zajednicom, CZK-om, i dva komunalca – Lopar Vrutak d. o. o. i Loparko d. o. o. – postignuti rezultati ne bi bili niti približno ovakvi kakve imamo.

Potrebno je spomenuti i dobru suradnju s Gradom Rabom, koja nam daje šansu da zajedničkim snagama učinimo život na otoku još kvalitetnijim. Osim spomenutih dionika, neprestani utjecaj na razvoj mjeseta ima Primorsko-goranska županija koja sa svojom Županijskom lučkom upravom već godinama mijenja lice našeg mjeseta na bolje. U ovom obraćanju imam priliku spomenuti i zahvaliti na suradnji još nekim partnerima koji godinama na našem prostoru ulazu u infrastrukturu, a to su HEP, Hrvatske vode, Hrvatske ceste i Hrvatske šume. Općina je prepoznala i ogroman potencijal udrugu te nakon određenog perioda smanjenih aktivnosti ponovno smo se vratili u pozitivan ritam. Udruge, osim društvenog života, mogu rješavati i niz velikih problema koje bez njih ne bi bili rješivi ili vrlo teško. Zato želimo biti iskreni partner svim udrugama, te se nadam da će nas rezultati rada svih u konačnici razveseliti.

Nažalost, zbog sve većih potreba, morali smo prvi puta od osnivanja Općine povećati bod za obračun komunalne naknade. Tim činom izjednačili smo vrijednost boda onoj na drugom dijelu otoka koja je po tom iznosu na snazi od 2007. godine. Potrebno je istaknuti da je stari bod na području Lopara vrijedio od 2001. godine.

Ovom prilikom želim se još zahvaliti svojim suradnicima u Općini koji svaki dan, na svom radnom mjestu, daju sve od sebe te tim načinom pokušavaju pozitivno utjecati na rad Općine i približiti aktivnosti Općine svim sumještanima. Zahvaljujem se i vijećnicima s kojima donosimo odluke za dobrobit Lopara, a posebno hvala mojoj obitelji i supruzi Ivi na neizmјernoj podršci.

Zdenko Jakuc, načelnik Općine Lopar

Projekti Općine Lopar

Sportska dvorana

Za daleko najveći kapitalni projekt Općine Lopar – sportsku dvoranu, u rujnu 2022. godine ishođena je uporabna dozvola. Svečanost otvorenja održanu 24. studenoga uveličao je predsjednik vlade Republike Hrvatske Andrej Plenković. Otvorenu je prisustvovalo petstotinjak uzvanika, sportaša, umjetnika i posjetitelja.

Kamen temeljac položen je uoči obilježavanja Dana općine 2016. godine. Autor idejnog projekta je arhitekt Nenad Kocijan iz Rijeke, a glavni i izvedbeni projekti izrađeni su od strane arhitektonske kuće Capital Ing d. o. o. iz Zagreba.

Dvoranski prostor polivalentne sportske dvorane zadovoljava školske pedagoške standarde i većinu standarda za regionalna, nacionalna i internacionalna

najtecanja. Funkcionalno se mrežastim zastorima može podijeliti u tri manja dijela tzv. „broda“ dvorane. Tribine i stajaća mjesta ukupnog su kapaciteta za 300 gledatelja.

Izgradnja je tekla u dvije faze, prva tzv. „roh-bau“ i druga kao dovršetak uređenja objekta. Izvođač radova u obje faze bila je građevinska tvrtka G. P. P. Mikić d. o. o. iz Omišlja. Vrijednost projekta dosegla je 30 milijuna kuna (3,98 milijuna eura), a sufinanciran je iz državnog proračuna posredstvom Ministarstva regionalnog razvoja i fondova EU u iznosu od 16,5 milijuna kuna. Primorsko-goranska županija projekt je sufinancirala iznosom od 3 milijuna kuna (398.168 eura). Ovom prilikom zahvaljujemo na podršci jer bez finansijske pomoći ne bismo danas imali sportsku dvoranu.

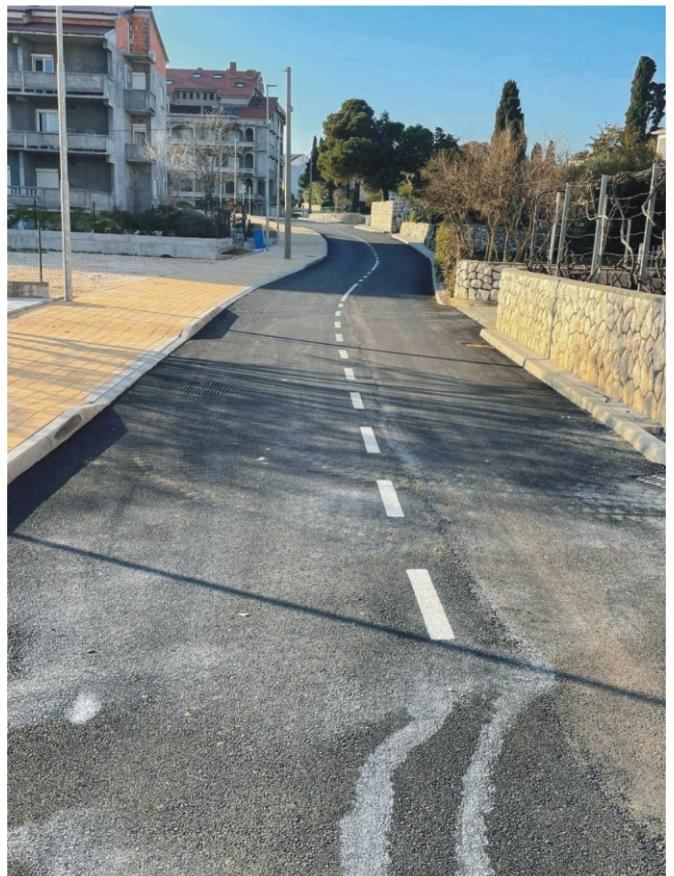
Dvoranski trg

U proteklom razdoblju nisu stale niti aktivnosti na dovršetku uređenja Dvoranskog trga za koji su nabavljeni i postavljeni stupovi javne rasvjete sa svjetiljkama. U ovoj godini planira se urbano opremanje trga nabavkom klupa, koševa i montažnebine, a očekuje se finansijska pomoć Primorsko-goranske županije s obzirom na to da su navedene aktivnosti prijavljene na javni poziv s ufinanciranja projekata razvoja otoka koji provodi Upravni odjel za regionalni razvoj, infrastrukturu i upravljanje projektima.

Nerazvrstana cesta „od restorana Laguna prema Perićima“

Još 2019. godine ishodena je građevinska dozvola za rekonstrukciju javne ceste „od restorana Laguna prema Perićima“ s infrastrukturom (II. faza) rekonstrukcija prometnice s izvedbom odvodnje i građevinskog dijela elektroničke komunikacije te gradnjom pješačke šetnice – nogostupa u dužini od cca. 108,57 metara. Prometnica je bila „usko grlo“ komunikacije na potezu od Romotine do Rajske plaže pogotovo u vršnim momentima prolaska turista prema plaži kada smo na kolniku istovremeno imali i automobile i pješake, turiste s plažnom opremom i kolicima. Rekonstrukcijom je „dobivena“ prometnica širine 5 m i pješačka šetnica – nogostup širine 3 m. Prethodno navedenim aktivnostima investitor je Općina Lopar, a vrijednost radova i stručnog nadzora iznosi 120.137,98 eura. Kroz javni poziv „Program razvoja otoka u 2022. godini“ Ministarstva regionalnog razvoja i fondova Europske unije, općini su odobrena sredstva za financiranje navedenog projekta u iznosu od 500.000 kuna, odnosno 66.361,40 eura. Projekt je uspješno priveden kraju te se ovih dana očekuje tehnički pregled i ishođenje uporabne dozvole.

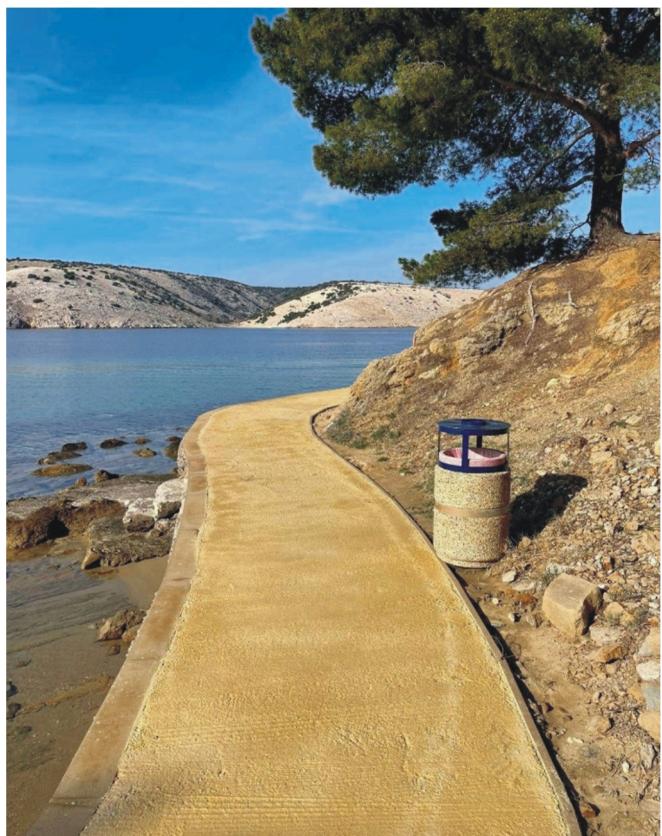

Obalna šetnica „Vila Mira“

Pred samu glavnu ljetnu turističku sezonu uspješno je dovršena sanacija obalne šetnice „Vila Mira“ ukupne dužine zahvata cca. 450 m. Kompletan betonsku površinu bilo je nužno sanirati zbog lošeg stanja uzrokovanih utjecajem mora. Sanacija šetnice izvedena je tako da su na postojećoj betonskoj podlozi uz rub iznad obalnog zida postavljeni betonski rubnjaci po cijeloj dužini zahvata. Ploča šetnice izvedena je u prosječnoj debljini 12 cm s ugrađenom armaturnom mrežom. Širina obalnog puta u prosjeku je 150 cm, odnosno prilagođena prostornim mogućnostima. Tijekom izvođenja radova održani su pripremni radovi, temelji i kabliranje za stupove javne rasvjete. Projekt je uspješno nominiran na javni poziv Ministarstva mra, prometa i infrastrukture, te je u potpunosti realiziran iznos sufinanciranja od 300.000 kuna (39.816 eura). Primorsko-goranska županija putem Upravnog odjela za regionalni razvoj, infrastrukturu i upravljanje projektima, a kroz javni poziv za sufinanciranje projekata ravnomjernog razvitka, sufinancirala je uređenje šetnice iznosom od 200.000 kuna (26.544 eura). Ukupna vrijednost radova i stručnog nadzora iznosi 513.750 kuna (68.186 eura).

Šetnica prije i poslije sanacije

Podizanje standarda u luci Lopar

Iako već pred kraj turističke sezone, Županijska lučka uprava uspješno je odradila aktivnosti oko nabave i postavljanja sanitarnog objekta na čekališnom platou u luci Lopar vrijednosti 250.000,00 kuna, odnosno 33.180,00 eura. Do sada je putnicima u luci Lopar na raspolaganju bio kemijski wc, stoga veseli činjenica da je ovo jedan pozitivan napredak u luci koju još čeka uređenje popratnim sadržajima kako bi putnicima čekanje na ukrcaj bilo ugodnije.

Poslovna zona „Sorinj“

Poslovna zona „Sorinj“ razvija se temeljem prostorno-planske dokumentacije, urbanističkog plana uređenja – UPU 44. U proteklom razdoblju uređen je nogostup uz prometnicu, te ugrađena i stavljena u funkciju javna rasvjeta.

Temeljem *Odluke o raspolaganju i upravljanju nekretninama u vlasništvu Općine Lopar*, proveden je natječaj za prodaju nekretnine, platoa oznake k. č. 1557/12 k. o. Lopar i po donošenju *Odluke o odabiru ponude* sklopljen je kupoprodajni ugovor s gospodarskim subjektom Krstaš Trade d. o. o. na iznos od 75.784,72 eura i isti je uplaćen u cijelosti.

OŠ Ivana Rabljanina Rab – PŠ Lopar

Radi zaštite djece u jesen prošle godine postavljena je ograda oko školskog dvorišta na dijelu koji nije bio ograđen i izvršena je zamjena i popravak dotrajalih segmenata ograde. Za navedene aktivnosti utrošeno je ukupno 138.200,00 kuna (18.342 eura), a Primorsko-goranska županija kao osnivač školske ustanove uključila se sufinanciranjem u iznosu od 60.000,00 kuna (7.963,00 eura).

Početkom ožujka ove godine između osnovne škole i općine potpisani je ugovor o korištenju sportske dvorane, što znači da će od sada učenici područne škole Lopar nastavu tjelesne i zdravstvene kulture održavati upravo u novoj sportskoj dvorani.

Zbog poteškoća u otjecanju oborinskih voda, uređen je i asfaltiran dio nerazvrstane cesteiza školske zgrade, betoniran upojni kanal i postavljena rešetka.

Prostorno planiranje

U svibnju 2022. godine Općinsko vijeće donijelo je dugo očekivane *I. izmjene i dopune prostornog plana uređenja Općine Lopar*. Procedura od donošenja odluke o početku izrade pa do donošenja plana trajala je sedam godina. U siječnju ove godine na sjednici Općinskog vijeća donesene su odluke o pokretanju izrade *II. izmjena i dopuna prostornog plana te urbanističkog plana uređenja „Rajska plaža“* koji obuhvaća zonu autokampa i urbanističkog plana uređenja „Livačina“ koji obuhvaća zonu turističkog naselja San Marino, sada San Marino Sunny Resort. Pokretanje aktivnosti po pitanju navedene prostorno-planske dokumentacije preduvjet je projektiranja i ulaganja Imperial Riviere d. d. u objekte na području Lopara.

Donošenjem urbanističkog plana uređenja „Rajska plaža“ stvorit će se preduvjeti za uređenje prostora zone ugostiteljsko-turističke namjene – kamp u pogledu unapređenja kvalitete i gradnje smještajnih jedinica, mogućnosti rekonstrukcije i gradnje pratećih i pomoćnih građevina (recepција, vodenim parkom, bazeni, restorani, plažni objekti, sanitarni čvorovi, trgovачki sadržaji, otvoreni sportski tereni, adrenalinski park, dječja igrališta, vježbališta, razni animacijski sadržaji i sl.) i unapređenje hortikulturnog uređenja. Također, predviđeno je uređenje zapadnog dijela uvale Crnika, zone sportsko-rekreacijske namjene uređene plaže te rekonstrukcija i izgradnja pratećih i pomoćnih građevina (vodenim parkom, ugostiteljskim sadržajima, sanitarnim čvorom, dječjom igralištu, vježbalištu, raznim animacijskim sadržajima i sl.).

Plan predviđa zadržavanje zatečenih prirodnih obilježja na prirodnoj plaži te ažuriranje i preispitivanje prometnih rješenja, kao i rješenja pripadajuće komunalne infrastrukture i ostalih uvjeta gradnje u skladu s planom višeg reda, kao i prema načelima najnovijih dostignuća u zaštiti okoliša i prirode.

Izrada urbanističkog plana uređenja „Livačina“ pokreće se s ciljem osiguranja preduvjeta za uređenje prostora zone ugostiteljsko-turističke namjene u pogledu unapređenja kvalitete i gradnje smještajnih jedinica, mogućnosti rekonstrukcije i gradnje pratećih i pomoćnih građevina (vodenim parkom, bazeni, sunčališta, restorani i sl.), kao i unapređenje hortikulturnog uređenja, uređenje plaže te rekonstrukcija i izgradnja pratećih i pomoćnih građevina na istim (ugostiteljski sadržaji, sanitarni čvorovi, otvoreni sportski tereni, dječja igrališta, vježbališta, razni animacijski sadržaji i sl.). Plan predviđa zadržavanje zatečenih prirodnih obilježja na prirodnoj plaži, ažuriranje, preispitivanje i definiranje novih prometnih rješenja, kao i rješenja pripadajuće komunalne infrastrukture te ostalih uvjeta gradnje u skladu s planom višeg reda kao i prema načelima najnovijih dostignuća u zaštiti okoliša i prirode.

Donošenje navedenih planova na Općinskem vijeću predviđa se u jesen ove godine kako bi investitor mogao aktivnosti na ulaganjima završiti i zacrtane projekte staviti u funkciju u turističkoj 2024. godini.

Prijedlog koncesije na dijelu Rajske plaže (Camping Resort San Marino)

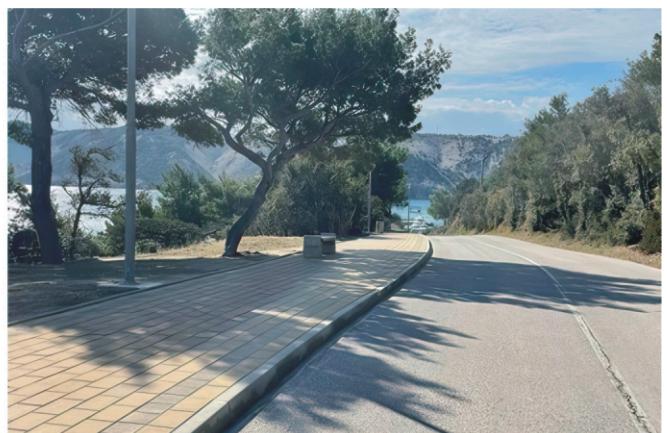
Podizanje standarda plaža

Uz redovnu brigu za plaže našeg komunalnog društva, za proteklu turističku sezonu nabavljeno je kombinirano dječje igralo – ljučka s toboganom i obostranom penjalicom, a postavljeno je na Rajsкоj plaži, predio „Borići“, a ispred zabavno-rekreacijskog centra izgrađena je pristupna rampa za osobe s poteškoćama u kretanju.

Izgradnja pješačke staze

I u proteklom razdoblju nastavljeni su radovi na uređenju pješačke staze uz prometnicu na predjelu od hotelskog naselja San Marino – Sunny Resort do luke otvorene za javni promet, San Marino. Uređenje staze omogućava sigurno kretanje pješaka i lakše prometovanje vozilima

Groblje Lopar

Uz upravljanje grobljem i brigu oko uređenja, komunalno društvo Lopar Vrutak d. o. o. nabavilo je krajem prošle godine nova pogrebna kolica vrijednosti 11.300,00 kuna (1.500 eura). Stara je zbog dotrajalosti bilo nužno zamijeniti.

Širokopojasni internet

Sredinom ožujka 2021. godine započeli su radovi na izgradnji optičke mreže (podzemne i zračne) na području Općine Lopar. Investitor radova je Hrvatski Telekom d. d. iz Zagreba, a izvođač Ericsson Nikola Tesla Servisi d. o. o., također iz Zagreba.

Projekt obuhvaća povećanje brzine interneta i korištenje pametnih usluga koje mogu olakšati život ako su podržane kvalitetnom širokopojasnom svjetlovodnom infrastrukturom, mrežom koja će dostizati brzine i do 100 Mbps-a. U svrhu ubrzanja i pojednostavljenja gradnje te dostizanja zadanih rokova završetka gradnje optičke mreže, investitor koristi svu raspoloživu postojeću infrastrukturu poput distributivne telekomunikacijske kanalizacije u vlasništvu HT-a, Općine Lopar, stupova električne NN mreže (koliko je to maksimalno moguće u skladu s pravnim i tehničkim normama), vodeći se pritom *Zakonom o mjerama za smanjenje troškova postavljanja elektroničkih komunikacijskih mreža velikih brzina*.

Važno je naglasiti da se radi o infrastrukturi otvorenog tipa koju mogu koristiti svi operatori pod jednakim uvjetima i koja će mještanima omogućiti odabir operatora koji im kvalitetom i cijenom usluge najviše odgovara. Vrijednost do sada provedenih aktivnosti je oko 750.000 eura (5,6 milijuna kuna) uključujući projektnu dokumentaciju.

Općina Lopar, Upravni odjel za investicije, prostorno planiranje i društvene djelatnosti i Upravni odjel za financije i komunalni sustav

Općinsko vijeće Općine Lopar je na svojoj 11. sjednici održanoj dana 19. listopada 2022. godine donijelo statutarnu *Odluku o izmjeni i dopuni Statuta Općine Lopar* kojom je Jedinstveni upravni odjel zamijenjen upravnim odjelima. Na istom vijeću donesena je *Odluka o ustrojstvu općinske uprave Općine Lopar* kojom su ustrojena dva upravna odjela i to Upravni odjel za investicije, prostorno planiranje i društvene djelatnosti i Upravni odjel za financije i komunalni sustav. Pročelnica Upravnog odjela za investicije, prostorno planiranje i društvene djelatnosti je Ana Benić, mag. iur., a pročelnica Upravnog odjela za financije i komunalni sustav je Manuela Ivanić, mag. oec.

U Upravnom odjelu za investicije, prostorno planiranje i društvene djelatnosti, obavljaju se, između ostalog, poslovi koji se odnose na izradu akata koje donosi načelnik i Općinsko vijeće, vođenje sudskih i upravnih postupaka u kojima sudjeluje Općina, poslove javne nabave, praćenje i vođenje poslova u domeni koncesija na pomorskom dobru te upravljanja i održavanja pomeranskog dobra, poslove u svezi pripreme i izrade projekata i programa suradnje s Europskom unijom koji su od interesa za Općinu, pripremu, izradu i donošenje dokumenata prostornog uređenja na području Općine, predlaganje financiranja i sponzoriranja te drugih vrsta podrške projektima i programa na području javnih potreba, predlaganje odluka i kriterija radi financiranja

učeničkih, studentskih i poslijediplomskih potreba kroz kreditiranje ili stipendiranje, donošenje pojedinačnih akata na području socijalne skrbi i kontrole provedbe istih.

U Upravnom odjelu za financije i komunalni sustav obavljaju se poslovi koji se odnose na pripremu i izvršenje proračuna, praćenje naplate svih prihoda proračuna, izradu godišnjih i polugodišnjih izvješća i izvješća o izvršenju proračuna i pratećih dokumenata, pripreme prijedloga akata koje donosi načelnik i Općinsko vijeće, upravne i stručne poslove iz područja komunalnog gospodarstva, uređenja i održavanja naselja, vodoopskrbe i odvodnje, održavanja javnih objekata i uređaja komunalne infrastrukture u stanju funkcionalne ispravnosti, koordinaciju rada pravnih i fizičkih osoba koje obavljaju pojedine komunalne djelatnosti, pripremu i provođenje programa održavanja i građenja objekata i uređaja komunalne infrastrukture, poslove komunalnog redarstva koji obuhvaćaju nadzor i kontrolu nad provođenjem propisa Općinskog vijeća, načelnika i njihovih tijela a prvenstveno se odnose na kontrolu i sankcioniranje aktivnosti koje predstavljaju remećenje komunalnog reda, poslove u svezi upravljanja i raspolaganja javnim površinama, poslove u svezi komunalne naknade i poslove u svezi komunalnog doprinosa.

Radovi Hrvatskih voda na području Općine Lopar

Hrvatske vode svake godine izvode radove redovitog održavanja vodotoka na području Općine Lopar. Godišnje se prije turističke sezone i nakon nje izvode radovi košnje vodotoka i bujica, prvenstveno bujica Veli potok Loparski, Melak 1 i 2, Jerkovica, Herovo, Livačina, Andreškić, Jamina i nekih manjih pritoka. Radovi na ovogodišnjoj predsezonskoj košnji će započeti u travnju i planiraju se izvesti do kraja svibnja.

Od ostalih većih radova u okviru redovnog održavanja tijekom 2022. godine izvodili su se radovi na uređenju bujice Andreškići. Bujica Andreškići je manja bujica koja protječe kroz Lopar i utječe u more na Rajskoj plaži. Radovi na regulaciji bujice Andreškići izvedbom armirano-betonskog kanala obloženog kamenom

oblogom nastavljaju se i tijekom 2023. godine, te se planira uređenje i regulacija uzvodnog kanala u dužini od 110 metara. Zajedničkom suradnjom Općine Lopar, Hrvatskih voda i Loparka d. o. o. uz bujicu u trupu pristupnog puta postavljene su nove vodovodne i kanalizacijske cijevi.

Na desnoj obali bujice Jerkovica prije nekoliko godina Hrvatske vode izvele su radove na uređenju i zaštiti obale od erozije gradnjom obaloutrde kamenim nabačajem, tzv. „rip-rap“ tehnikom, tehnikom polaganja lomljenog kamena u dužini 100 metara. Tijekom ove 2023. godine isti radovi se planiraju i na zaštiti 100 metara lijeve obale u izvorišnoj zoni bujice Jerkovica.

Piše: Nikica Krstaš, dipl. oec., član uprave

Tvrtka Krstaš Trade d. o. o.

Početak poslovanja i otvaranje naše tvrtke seže u sada već daleku 1994. godinu, kada je moj otac, u teškom vremenu nakon završetka Domovinskog rata (kao sudionik istog), otvorio novu stranicu u svom, ali i životu svoje obitelji. U početku smo se bavili prodajom i distribucijom manjeg assortimenta alkoholnih i bezalkoholnih pića, da bi kasnije povećavali assortiman novim proizvodima u širinu i dubinu. U samim počecima tvrtka je brojila dvoje zaposlenih da bi se taj broj kasnije povećao na četvero krajem 1990-ih, i tako dalje ...

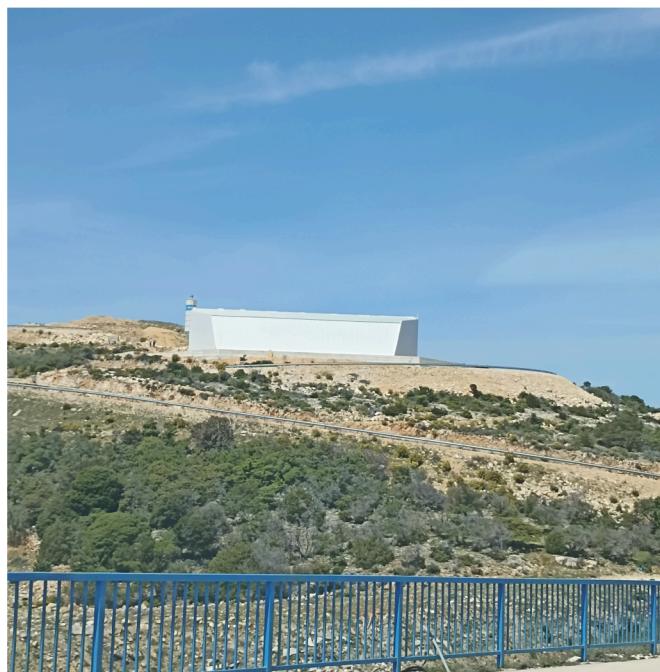
Moj otac je imao veliko iskustvo na rukovodećim položajima u bivšoj tvrtki Merkur koja je svoje najbolje dane doživjela krajem 1980-ih godina, da bi pojmom rata doživjela sudbinu mnogih koje su svjesno uništene pohlepnim interesima pojedinaca u sprezi s politikom. U početku nam je bilo jako teško budući da banke nisu htjele rado kreditirati nove tvrtke, a ako i jesu, onda je to bilo po izrazito nepovoljnim uvjetima i uz vrlo visoke kamatne stope. Tržište je bilo u povojima, događali su se tek ubrzani počeci kapitalizma, razne domaće tvrtke su propadale preko noći. Otok Rab je bilježio smanjen dotok stranih turista, ali i turista općenito, iako rata skoro pa i nismo osjetili. Strane goste je zabrinjavala ratna situacija i bilo ih je strah iako, kako sam naveo, Rab, pa ni bliže područje na kopnu, nisu bili zahvaćeni srpskom agresijom i okupacijom.

Naš uspon nije se dogodio preko noći. Posao smo izgrađivali mukotrpljeno obiteljski kroz godine odricanja, da bi streljivo uspon krenuo nakon 2010. godine. Naši partneri, ali i ostali kupci, prepoznali su našu kvalitetu, stručnost, pedantnost, točnost i nadasve iskrenost i provedbu kad bi nešto dogovorili. Od početka su za nas govorili da radimo po njemačkom modelu i da imamo njihov mentalitet u poslovanju, a danas to još više naglašavaju. Primarno se to odnosi na točnost i pouzdanost koje sam već i naveo. Poslovanje smo širili prodajom i distribucijom; osim alkoholnih i bezalkoholnih pića, i svježim voćem i povrćem, smrznutim povrćem, ugostiteljskim sladoledom, smrznutim pomfritom, kartonskom galerijom, konzerviranom hranom, raznim sredstvima za čišćenje te kavom.

Taj rast i širenje poslovanja zadnjih 10-ak godina je počeo iziskivati proširenje skladišnog prostora, manipulativnog prostora, ali i samih ureda. Željeli smo i osuvremeniti radne prostore i napraviti jedan moderni distributivni centar po uzoru na one u Europi, čime smo se i vodili tijekom izgradnje. Počeli smo tražiti adekvatan prostor gdje smo od samog početka imali u planu izgradnju velikog distributivnog i logističkog centra, gdje bi nam sve bilo objedinjeno i prostorno dovoljno veliko za svakodnevno izvršenje tekućeg posla.

Tu smo krajem 2017. godine stupili u kontakt s Općinom Lopar i iskazali zainteresiranost za parcelom u Radnoj zoni „Sorinj“, prije samog ulaza u Lopar. Ugovor smo potpisali 2018. godine s tadašnjim načelnikom g. Borićem. Moram spomenuti da smo od samog početka imali jako korektan i fer odnos s tadašnjim načelnikom, ali i s Općinom i komunalnim službama. Sve probleme koji bi se pojavili smo rješavali kroz obostranu komunikaciju. Isti, korektan odnos na obostrano zadovoljstvo nastavili smo s novim vodstvom Općine Lopar i novoizabranim načelnikom g. Jakucem.

Izgradnja objekta je uspješno privедена kraju u ljeto 2022. godine. Objekt je rađen po najvišim standardima kvalitete za koji smo dobili sve papire i dozvole koji su omogućili početak rada. Već iste godine povećali smo promet dolaskom novih kupaca i širenjem poslovanja. Sve je to omogućilo povećanje skladišnog prostora i izgradnju novih i većih dubinskih komora te komora za svježe voće i povrće. Povećao nam se i broj djelatnika trenutno na sedmoro stalno zaposlenih, s tendencijom rasta i zapošljavanja dodatnog osoblja na neodređeno, a od Uskrsa pa sve do početka jeseni bude nas ukupno i do dvadesetak zaposlenih. Tvrku vodimo moj brat i ja.

Utemeljitelj tvrtke, moj otac, nažalost, nije doživio preseleđenje tvrtke i izgradnju velikog skladišnog centra kojemu se duboko nadao i u koji je polagao veliku želju i nastojanje. Njegova hrabrost, volja, strašno zalaganje i veliko odricanje obitelji je otvorilo put ka samom finalu, tj. izgradnji objekta.

U planu imamo i neke nove poslovne projekte te se radujemo planiranju i realizaciji istih, a do tada mogu pohvalite sve dionike koji su pripomogli izgradnji objekta, od arhitekata, inženjera, građevinskih tvrtki, raznih stručnjaka, do same Općine Lopar, koja je svojim djelovanjem bila neizostavan dio cijelog projekta i na tome svima veliko hvala. Odricanja, trud i zalaganje vlasnika i uprave će i dalje nesebično voditi želja za novim projektima i novim poslovnim prilikama.

Živjeli!

Dodijeljene stipendije za 2022./2023.

Krajem prosinca 2022. u vijećnici Općine Lopar potpisani su ugovori s učenicima i studentima za školsku i akademsku 2022./2023. godinu. Dodijeljeno je ukupno 25 stipendija, odnosno 13 učeničkih i 12 studentskih stipendija.

Blagdan Male Gospe

Mala Gospa obilježena je i proslavljena na onaj način koji pamtimo prije pojave pandemije. Dani uoči 8. rujna prepuni su događanja, pa tako valja istaknuti da je na svečanoj sjednici Općinskoga vijeća, uz prisustvo mnogobrojnih uzvanika iz političkog života Hrvatske, nagrađeno nekoliko naših sumještana:

- **Simona Bunić**, djelatnica Lopar Vrutka d. o. o. nagrađena je za pronalazak većeg iznosa novca koji je predala nadležnim institucijama,
- **Stella Lucija Muščo**, nagrađena je za postignuti uspjeh na europskome srednjoškolskom natjecanju iz statistike,
- **Zdravko Naletina**, trener karate kluba „Rab – Enpi“, nagrađen je za dugogodišnje uspjehe i medalje te za promociju preko tridesetak majstora karatea,
- **Predrag Andreškić**, za 50 dobrovoljnih davanja krvi,
- **Rajka Paparić**, za uspjehe i požrtvovnost u društvenim odnosima,
- **Frane Brozić**, dugogodišnji svećenik župe Lopar primio je titulu počasnog građanina.

Župan Zlatko Komadina pozdravlja okupljene na svečanoj sjednici Općinskoga vijeća

Svečano uručenje godišnjih priznanja i nagrada Općine Lopar

Nešto ranije, nagrađeni su i loparski učenici za odlične uspjehe tijekom osnovnoškolskoga i srednjoškolskoga obrazovanja: **Tara Andreškić, Dante Jakuc, Ivona Lukić, Simona Matahlija, Samuel Paparić, Nikola Perić, Karla Perlok, Antonija Beg i Lana Šanić**.

Zajednička fotografija učenica i učenika nagrađenih za odličan uspjeh

Na sami blagdan Male Gospe održana su misna slavlja U Gospoje, a uz bogatu gastronomsku ponudu uvečer je Loparane i goste zabavljao Dražen Zečić.

Brojni mještani i posjetitelji sudjelovali su u misnim slavljima tijekom dana

Zabava u šatoru trajala je do dugo u noć

Riječ župana Zlatka Komadine...

Poštovane Loparke i Loparani,

uvijek mi je zadovoljstvo posjetiti najmlađu općinu u Primorsko-goranskoj županiji i svaki put me obraduje kada vidim kako se Lopar razvija, obnavlja i gradi. Ponovit ću ono što sam rekao i s govornice na svečanoj sjednici Općinskog vijeća Lopara. Priznajem da smo pogriješili kada je prije 15 godina tadašnja Županijska skupština donijela negativno mišljenje za osnivanje Opcine Lopar kao nove jedinice lokalne samouprave u Primorsko-goranskoj županiji. Kroz ovih 15 godina vaša je općina opravdala svoje postojanje, a razvili smo i međusobnu uspješnu suradnju koja je doprinijela realizaciji niza projekata.

Posebno su, ne samo za Lopar već i cijeli otok Rab, značajna ulaganja Županijske lučke uprave Rab koja je bila nositelj investicije izgradnje modernog i sigurnog trajektnog pristaništa, kao i novih komunalnih vezova za mještane. Svjesni smo da je upravo dobra prometna povezanost preduvjet života na otocima. Nedavno je u Loparu otvorena i reprezentativna sportska dvorana čiju smo izgradnju pomogli sredstvima iz županijskog proračuna, a obećao sam i da ćemo pomoći u nabavci potrebne opreme. Izgradnjom sportske dvorane stvoreni su uvjeti za bavljenje sportskim aktivnostima, kao i za organizaciju raznih događanja, a vjerujem da se tome najviše raduju mladi, koje želimo zadržati na našim otocima jer su upravo oni jamstvo života u svim otočnim sredinama. Ta je dvorana zato puno više od sportske infrastrukture, ona je i središte društvenog života Općine i, kao takva, važan ulog u budućnost Lopara i otoka Raba.

Pred dovršetkom je i kapitalni projekt dogradnje i temeljite rekonstrukcije Osnovne škole Ivana Rabljanina koji realiziramo u partnerstvu s Gradom Rabom i primjer je dobre partnerske suradnje Županije i jedinica lokalne samouprave. Prije dvije godine ta je škola bila obuhvaćena projektom energetske obnove, a dogradnjom će se dobiti osam novih učionica, četiri nova kabineta, kao i ostale popratne sadržaje koje će koristiti i učenici područne škole Lopar za nastavne i izvan-nastavne aktivnosti.

Sve su to projekti koji podižu standard života vaše općine i cijelog otoka. Vjerujem da ćemo jednako uspješno i dalje surađivati, u Primorsko-goranskoj županiji imat ćete, kao i do sada, pouzdanog partnera, kako bi se Lopar i dalje razvijao na zadovoljstvo svih mještana i vaših gostiju.

Razgovarao: Marin Mušćo

Intervju – Josip Borić, saborski zastupnik, potpredsjednik kluba HDZ-a u Hrvatskom saboru

Iza nas je godina isporuke...

Poštovani zastupniče, evo nas već u 2023. godini, vrijeme brzo prolazi... Što želite izdvojiti, a da je važno za naše građane i Vas osobno, uvezvi u obzir Vaš doprinos tome?

Vrijeme zaista brzo prolazi, živimo u dinamičnom svijetu koji obilježavaju brojni događaji na dnevnoj, mjesecnoj, godišnjoj, te posebno – državnoj razini. U politici se sve ocjenjuje u odnosu obećano – učinjeno, a ako je učinjeno i više od toga, onda ste uspješan u vlasti, vladu, politici. Godina iza nas bila je prava godina isporuke rezultata na dana obećanja.

Što biste izdvojili u 2022. godini, a da je važno za nas građane?

Svakako ću izdvojiti tri događaja i dva datuma. Prvi događaj koji je, svakako, važan za cijelu Republiku Hrvatsku, a posebno jug, je konačno spajanje teritorija izgradnjom Pelješkog mosta. Datum 26. srpnja 2022., događaj pun emocija i veličanstvena svečanost kojoj je nazočilo i sedmoro nas Loparana. Jedna od najvećih građevina u RH omogućuje nam nesmetan dolazak do Dubrovnika i dalje, bez prelaska granica.

Druga dva događaja važna za našu budućnost vezana su uz datum 1. siječnja 2023. Tim datumom nismo samo ušli u novu godinu već i u šengenski režim (prostor), te eurozonu, odnosno u novi sustav plaćanja u kojem smo, umjesto kune, uveli euro. Ta tri događaja mijenjaju naše navike, a onda i život ubuduće. Unutar prostora EU-a sada putujemo bez zaustavljanja, možemo, kako sam već rekao, i prema Dubrovniku, i Korčuli, a ako nešto plaćamo – sada to činimo eurima. Sve to u vremenu dok i dalje, nažalost, traje brutalna agresija Rusije na Ukrajinu i ukrajinski narod. Iako nije vezan uz politiku, valja spomenuti i važan sportski događaj koji je ponovno krajem godine ujedinio Hrvate. Iznimno uspjeh Vatrenih, osvojeno treće mjesto na Svjetskom prvenstvu u nogometu održanom u Kataru.

Iako su razmišljanja o ratu u Ukrajini na početku išla u smjeru da će isti brzo završiti, nedavno je bila godina dana od početka rata koji i dalje traje, a kraj se ne nazire?

Mi smo generacija koja ima iskustvo Domovinskog rata, a nakon kojeg se razmišljalo da na tlu Europe rata više biti neće. Nažalost, prevarili smo se. Ovaj brutalni rat u Ukrajini odnio je tisuće života i raselio milijune ljudi, a doveo je i do nezapamćene energetske krize koja je cijene energenata podigla u neviđene visine. Posljedično, to je uzrokovalo povećanje inflacije i udar na standard naših građana i građana svih zemalja EU-a, ali i šire. Politika se programima i mjerama morala tome prilagoditi i ponuditi rješenja za očuvanje standarda građana. Vlada RH je u prošloj godini izdvojila 3,6 milijardi eura vrijedan paket pomoći građanima, poduzetnicima te svim institucijama, u borbi s energetskom krizom. Rezultati toga su stabilna opskrba, stabilne cijene električne energije i plina u 2022., najniže cijene naftnih derivata u EU, i miran prolazak kroz ovu zimu. Pomoć u oružju, kao i u svim drugim oblicima Ukrajini traje od prvoga dana ovog rata, i tu smo kao država i politika ostali na pravoj strani povijesti!

**Odlična turistička sezona jeiza nas, koronavirus i dalje je tu u blažem obliku, pripreme za novu već teku...
Što nas očekuje u ovoj 2023. kad govorimo o turizmu?**

U Hrvatskoj je tijekom 2022. godine ostvareno 18,9 milijuna dolazaka i 104,8 milijuna noćenja, tj. 37 % više dolazaka i 25 % više noćenja u odnosu na 2021. godinu. Bilo je to vrlo blizu rezultatu rekordne 2019. godine. Financijski rezultati bili su puno bolji i od 2019. godine. Veseli nas saznanje da smo se nakon COVID-a i dvije lošije sezone vratili u potpunosti, te da možemo mirno planirati ostvarenja u 2023.

Vlada Andreja Plenkovića snažno je u 2021. i 2022. godini stala iza svih poduzetnika, posebno ugostitelja, te je svim poduzetnicima, kroz isplatu 800 000 plaća u privatnom sektoru, osigurala opstanak 130 000 tvrtki i obrta, a onda je u prošloj godini i osigurano normalno funkcioniranje svih. S obzirom na to da smo ušli u šengenski prostor i uveli euro, ove godine računamo na još uspješniju turističku sezonu. Brži i neometan dolazak, i lakše plaćanje tome bi trebali pridonijeti, uz sve ono što je turistički sektor pokazivao do sada i kroz pripreme za ovu turističku sezonu.

Kad smo već kod turizma, nedavno smo pratili raspravu o Zakonu o pomorskom dobru i morskim lukama, zakonu važnom za nas otočane i sve koji žive uz more. Što nas čeka kad govorimo o tom zakonu?

Dobro ste rekli – važan za nas otočane i sve koji žive uz more, što je u kontekstu donošenja istog vrlo važno, a objasnit ću i zašto, budući da je bio i dio moje rasprave u Saboru na tu temu. S obzirom na to da je važan, nije nam svejedno kako će u konačnom tekstu biti napisan. Ministar koji predlaže zakon je Oleg Butković. On je primorac iz Novog Vinodolskog, predsjednik Vlade Andrej Plenković porijeklom je s Hvara, a tu sam i ja, kao i mnogi drugi zastupnici s otoka ili koji žive uz more, i mi sigurno ne bismo prihvatali zakon koji bi napravio nepopravljivu štetu svima koji žive uz more i za more. Vjerujemo da je ovo značajan iskorak nakon zakona koji nije mijenjan 20 godina, a puno se toga u tom proteku vremena dogodilo, pogotovo uz more.

Drugo što obilježava raspravu je jedan politički jeftin i nezreo pristup samoj temi pomorskog dobra, koji se pretvorio u to da se nekakvim izmišljenim parolama i namjerno krivim tumačenjima određenih odredbi

zakona isti pretvara u zakon o plažama i o tome tko je, i tko hoće ili neće ogradičati iste. Ovaj zakon rješava brojne situacije na pomorskom dobru koje nisu plaža, i konačno lokalnoj samoupravi daje alat i odluke koje će podignuti nivo upravljanja pomorskim dobrom u odnosu na dosadašnji način upravljanja. Bez lokalne samouprave i bez plana nijedna viša razina – županija i država – neće moći na području te općine ili grada učiniti ništa suprotno interesima te jedinice lokalne samouprave.

Zašto onda toliko prijepora u javnoj raspravi?

Radi pokušaja određenih političkih opcija, mislim na oporbu u Hrvatskom saboru, da jeftinim populizmom, krivim tumačenjem odredbi zakona, pridobiju dio građana i političkih poena za sebe. Neistinama i krivim tumačenjem učinka pojedinih odredbi Zakona pokušavaju izazvati emocije, a one su vezane uz more i plaže, i tu smo svi mi osjetljivi. Pomorsko dobro je resurs, a ne ideološka tema i razlog za podjele na lijeve i desne. Resursima treba upravljati učinkovito i kontrolirati ih. Jedinice lokalne samouprave dobivaju veliku ulogu i bez njih (gradonačelnika, načelnika, vijećnika), ali i javnog savjetovanja, neće biti moguće donijeti plan upravljanja pomorskim dobrom, a on se donosi na vrijeme od pet godina i obuhvaća sve moguće aktivnosti koje će se u tom periodu na prostoru pomorskog dobra događati. Još jednom ponavljam – bit će onako kako kažu lokalni čelnici i lokalni vijećnici, uvažavajući mišljenja koje će moći dati i građani. To dosadašnji zakon nije omogućio, posebno u dijelu dodjele koncesija na pomorskem dobru. Ima tu i puno dobrih rješenja u drugim segmentima upravljanja lukama i pomorskim dobrom. Zakon ćemo, vjerujem, priхватiti u proljetnom dijelu zasjedanja Sabora.

Što je, po Vašem mišljenju, obilježilo prošlu godinu u Općini Lopar?

Iako nisam direktno vezan uz donošenje odluka kao i brojne događaje u Općini Lopar, pratim što se događa, kao i odluke koje se donose. Mislim da je ovdje stabilnost vlasti vrlo važna i vijećnici koji čine većinu drže do toga. Važnim smatram donesenu *Odluku o izmjenama i dopunama Prostornog plana uređenja Općine Lopar* nakon godina opstrukcije i destrukcije po tom pitanju određenih pojedinaca u, i izvan, politike. Ta donesena *Odluka* maknula je, koliko osjetim, određene političke tenzije koje su po mojoj mišljenju bile neosnovane, a vidim i da nije bilo baš tako teško donijeti istu. Mislim da taj plan mnogima pomaže, a stvoreni su uvjeti i za donošenje planova niže razine i nesmetanu realizaciju projekata od važnosti za Općinu Lopar.

Drugi važan događaj svakako je završetak izgradnje i opremanja sportske dvorane, kao i sama svečanost otvaranja iste. Dolazak predsjednika Vlade RH Andreja Plenkovića i dva ministra u Općinu Lopar i Grad Rab, pokazao je iznimno poštovanje prema nama otočanima, čelnicima dviju jedinica lokalnih samouprava, i prema rezultatima koji se ostvaruju na otoku Rabu. Uz brojne obveze i puno pokušaja da se posjet dogodi, uspjeli smo to 25. studenog 2022. Izniman događaj, puno sudionika, puna dvorana i, svakako, zadovoljstvo da smo i taj objekt doveli do kraja i da danas služi sportašima, ali i svim ostalim korisnicima. S dvoranom u Općini sve je ljepše, a organizacija brojnih sportskih i kulturnih događaja lakša.

Na kraju ovog razgovora još jedno pitanje – što nas očekuje u vremenu ispred nas?

Uvezši u obzir vrijeme u kojem živimo, teško je predvidjeti što će se točno događati, no zato mi je lakše reći što očekujem u ovoj 2023. godini. Ovo je zadnja politički mirna godina bez izbora. U sljedećoj, 2024. godini, očekuju nas izbori za Europski parlament, izbori za Hrvatski sabor i izbori za predsjednika RH. Zato moramo nastaviti odgovorno obnašati dužnosti i kroz programe, mjere i reforme, najprije zaštитiti standard hrvatskih građana, omogućiti daljnji rast plaća i mirovinu, uz povećanje transfera prema socijalno najugroženijim građanima.

Piše: Krunoslav Morović, predsjednik vijeća Općine Vladislavci

Prijateljstvo općina Lopar i Vladislavci

Kaže jedna poslovica, „prijatelji su obitelj koju sam biramo“. Neformalno prijateljstvo između dviju općina, Općine Lopar i Općine Vladislavci, započelo je još 2010. godine, a formalno je potvrđeno potpisivanjem *Povelje o prijateljstvu* 2012. godine. Prijateljstvo je uspostavljeno s ciljem jačanja suradnje između dviju općina u različitim područjima, uključujući gospodarstvo, turizam, sport i druge oblike suradnje.

Naše prijateljstvo primjer je pozitivne suradnje između dviju općina koje se nalaze na različitim krajevima Hrvatske, a koje imaju zajednički interes za jačanjem svojih zajednica i boljom kvalitetom života svojih stanovnika. Zahvalni smo na njegovanju posebno čvrstih i prijateljskih odnosa, a ovaku suradnju njegujemo kroz organiziranje zajedničkih aktivnosti poput kulturnih događaja, sportskih turnira, te razmjene iskustva u području upravljanja i razvoja općine. Time dajemo snažan doprinos temeljnim vrijednostima i ostvarenju plemenitih ciljeva.

Povodom Dana Općine Lopar, godinama posjećujemo vašu općinu i sudjelujemo u obilježavanju svih aktivnosti tih dana. Lijepo je vidjeti kako svake godine napredujete i kako se u vašoj općini događaju pomaci na bolje te ostvaruju pozitivni trendovi u svim segmentima društvenog života. Kroz sve godine našeg prijateljstva pa do danas, uočili smo da su u Općini Lopar ostvareni brojni životno važni projekti, te da je građena društvena, komunalna i javna infrastruktura. Ulagalo se u zdravstvo, predškolsko obrazovanje, školstvo, socijalne programe i protupožarnu zaštitu. Vodi se briga o gospodarskom razvoju, javnim potrebama u kulturi, sportu i o vašim župnim zajednicama. Mijenja se vizura vaše općine, razvija se poduzetnički duh vaše sredine, a bogatstvo sportske i kulturne baštine iz prošlosti sjaji i u sadašnjosti.

Općina Vladislavci smještena je u Osječko-baranjskoj županiji u njenome jugoistočnom dijelu (19 km udaljenosti od Osijeka). Prostire se na površini od 32,53 km² i obuhvaća tri naselja – Vladislavci, Dopsin i Hrastin. Poljoprivredne površine na području općine zastupljene su s 1.583 ha, što čini 78 % površine. Prema popisu stanovništva Republike Hrvatske iz 2021. godine Općina Vladislavci ima 1.552 stanovnika (51 stanovnik po km²).

Sa željom da zajedničkim snagama u našim općinama pridonesemo izgradnji novog, europskog lica Republike Hrvatske, da svim stanovnicima osiguramo perspektivu boljšitka kakvu svi zajedno priželjkujemo i da naša voljena mjesta gradimo i razvijamo na ponos svih nas koji danas živimo u njima, da ih još ljepša i uređenija sačuvamo za generacije koje dolaze, koristimo priliku u tom svjetlu poželjeti svim mještanima Općine Lopar lijepe i tople želje, da plemenita duša međusobnog ljudskog poštovanja neprekidno grije vaše svakodnevice i u dobrim, i u manje dobrim, kriznim vremenima. Lijepo je biti vama prijatelj, stoga, hvala vam.

Samoutovarna traktorska prikolica *Scraper*

Lopar Vrutak d. o. o. već godinama vodi računa o održavanju i čišćenju loparskih plaža kao najvažnijih aduta u turizmu na području otoka Raba. Osim redovnog čišćenja otpada i morske trave, održavanje kvalitete nekih plaža zahtijeva veći angažman, a iz tog razloga kroz protekle godine Lopar Vrutak d. o. o., u suradnji s Općinom Lopar i Županijskom lučkom upravom Rab, radio je na refuliranju plaže kako bi ih se prihranilo dodatnim pijeskom, kao i na redovnom frezanju kako bi se pijesak prorahlio. Budući da svake godine zbog utjecaja prirode dolazi do povlačenja pijeska s plaže, odlučili smo se za nabavu samoutovarne traktorske prikolice. Svrha ovakve prikolice je da u vrijeme velikih oseka skida tanki sloj pijeska s rubnog dijela plaže na granici s morem i isti taj pijesak prenese na sunčališni dio plaže kako bi isti bio što bogatiji pijeskom, vodeći ujedno računa o biljnom i životinjskom svijetu. Ovim načinom sprječavaju se velike brazde i rupe, a jednom turom može se prikupiti do 5 m³pijeska. Prikolica je nabavljenja u svibnju 2022. godine iz Italije i koštala je 24.244,08 eura (182.667,00 kuna) bez PDV-a.

Nabava opreme u suradnji s Fondom za zaštitu okoliša i energetsku učinkovitost (FZOEU)

Odvoz otpada kao naša osnovna djelatnost zahtjeva stalna ulaganja u opremu potrebnu za prikupljanje otpada, kao i ulaganja u edukacije i informiranje korisnika o odvajjanju i odlaganju otpada, te o zbrinjavanju otpada na samom mjestu nastanka. U 2022. godini, uz sufinanciranje od 60 % od strane FZOEU-a, nabavljena je nova oprema i to:

- spremnici za papir i plastiku od 240 litara čija je ukupna vrijednost iznosila 3.007,50 eura (21.660,00 kuna) bez PDV-a;
- spremnici od 770 litara za miješani komunalni otpad (ukupno 10 komada), spremnici od 770 litara za plastiku i papir (ukupno 10 komada), a ukupna vrijednost nabavljenih spremnika od 770 litara iznosila je 4.247,13 € (32.000,00 kuna);
- komposteri (82 komada) ukupne vrijednosti 13.255,82 eura (99.876,00 kn);
- drobilice vrtnog otpada Makita (10 komada) ukupne vrijednosti 3.079,17 eura (23.200,00 kn).

Na FZOEU još su aplicirani žičani spremnici za lampione i plastične boce te promotivni video materijal i informativna brošura koja se izrađuje u suradnji s društvom Dundovo d. o. o., Hrvatskom udrugom stanara i suvlasnika zgrade i Nastavnim zavodom za javno zdravstvo PGŽ-a, a trebala bi biti prezentirana u prvoj polovici 2023. godine.

Drobilice Makita

Lopar Vrutak d. o. o. je poticanje kompostiranja započeo još 2019. godine kreiranjem novog cjenika kojim se odobrava popust na cijenu minimalne javne usluge svima koji kompostiraju, i 2020. godine podjelom prvih kompostera. Do kraja 2022. godine podijeljeno je ukupno 115 kompostera, dok korisnika koji kompostiraju u vlastitim komposterima ima 104.

Kako kompostiranje za korisnike komunalne usluge odvoza otpada ima višestruke koristi kao što su niži računi za odvoz otpada, manje neugodnih mirisa u spremnicima za otpad te proizvodnja humusa za biljke, na području Općine Lopar ima sve više interesa za kompostiranje. Kako bismo korisnicima omogućili lakše zbrinjavanje biootpada na mjestu nastanka, nabavili smo deset električnih drobilica biootpada. Prema članku 22. stavku 3. *Zakona o gospodarenju otpadom* (NN 84/2021) zbrinjavanje biootpada na mjestu nastanka navodi se kao opća obveza proizvođača otpada. Korisnici usluga Lopar Vrutka d. o. o. mogu električnu drobilicu dobiti na korištenje, bez naknade, uz propisani rok. Svrha električnih drobilica je jednostavnija priprema biootpada iz vrtova za kompostiranje. Prijavom potrebe za drobilicom, djelatnici Lopar Vrutka d. o. o. istu će dostaviti korisnicima na kućnu adresu s uputama za korištenje, a prijava potrebe za električnom drobilicom kao i svi upiti upućuju se putem telefona 051/775-366 od ponedjeljka do petka od 8:00 do 15:00.

Edukacije

Već duži niz godina Lopar Vrutak d. o. o. u suradnji s područnom školom Lopar i dječjim vrtićem Pahuljica Lopar organizira razne akcije vezane uz odvajanje otpada i očuvanje okoliša. U protekloj godini organizirali smo sakupljanje plastičnih čepova. Osnovnoj školi i dječjem vrtiću dodijeljene su kante za sakupljanje plastičnih čepova. Cilj akcije, osim ekološkog, bio je i humanitarni jer su čepovi predani Udruzi oboljelih od leukemije i limfoma za pomoć kod kupnje skupih lijekova. Djeca su s oduševljenjem pristupila ovoj akciji te je od travnja do lipnja 2022. skupljeno 15 vreća od 80 litara.

U travnju kao mjesecu kada obilježavamo Dan planeta Zemlje održano je edukativno razgledavanje pretovarne stanice Sorinj i reciklažnog dvorišta. Učenici od prvog do četvrтog razreda u dvije grupe u pratnji svojih učiteljica posjetili su pretovarnu stanicu gdje su mogli vidjeti na koji način se postupa s otpadom – kako se preša plastika i papir te pripremaju za odvoz, gdje se odlaže miješani komunalni otpad, kako se priprema staklo za odvoz, gdje se odlaže krupni otpad, kako izgledaju spremnici u reciklažnom dvorištu te što se sve u njih može odložiti. Također, vidjeli su kako izgleda vaga za vaganje otpada i kako se nakon pražnjenja otpada ispiru kamioni. Ova akcija za cilj je imala približiti učenicima na koji način se otpad obrađuje i priprema za odvoz s otoka nakon što ga djelatnici društva Lopar Vrutak d. o. o. preuzmu.

Budući da je 2019. godine sanirano odlagalište otpada „Sorinj“ i u upotrebu je stavljena pretovarna stanica „Sorinj“ te reciklažno dvorište, odlučili smo približiti korisnicima naše usluge što se događa s otpadom nakon što ga oni odlože u svoje spremnike. U suradnji s komunalnim društvom Dundovo d. o. o. snimljen je promotivni video na temu odvajanja otpada i pripremanja pojedinih frakcija otpada za odvoz s otoka uz naglasak kako više niti jedna vrsta otpada ne ostaje na otoku.

Kolektivni ugovor

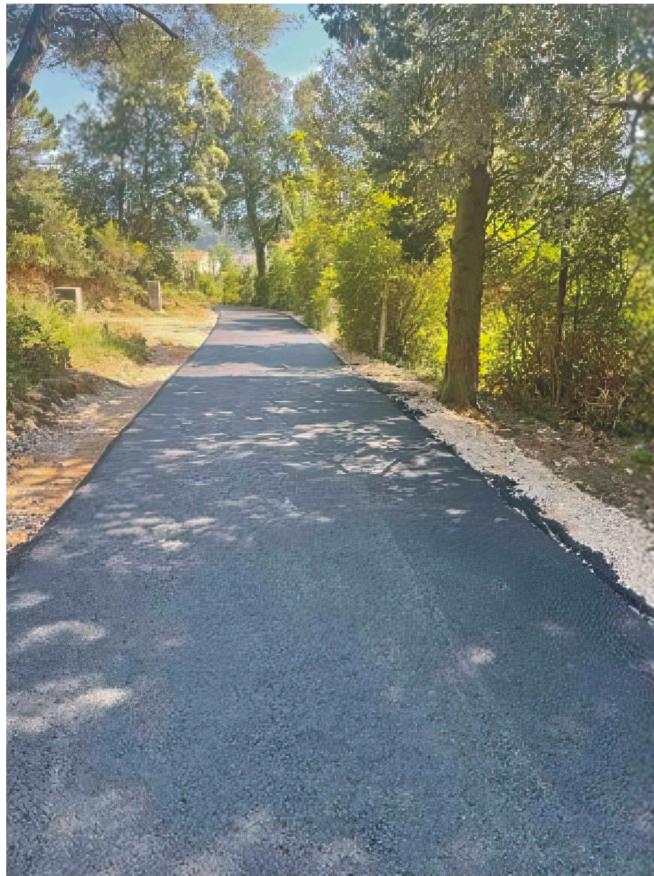
Nakon kratkih pregovora između Uprave komunalnih društava Lopar Vrutak d. o. o. i Loparko d. o. o. s jedne, i Samostalnog sindikata radnika u komunalnim i srodnim djelatnostima Hrvatske – područnica Lopar Vrutak d. o. o. i Loparko d. o. o. s druge strane, a na obostrano zadovoljstvo, u svibnju 2022. godine potpisana je novi kolektivni ugovor na rok od četiri godine. Prethodni kolektivni ugovor bio je potписан 2017. godine na rok od četiri godine, ali se zbog pandemije koronavirusa produljio pripadajućim aneksima. Sklapanjem novog kolektivnog ugovora naglasak je stavljen na promjene koje idu u korak s aktualnom inflacijom te na uređenje dežurstva i godišnjih odmora. Dogovoren je povećanje boda za obračun plaće s 21 na 25 što će dovesti do povećanja plaća od cca. 20 %. Povećanje se primjenjuje od plaće za lipanj 2022. godine. Zadnja promjena boda bila je u lipnju 2016. kada je s 19 podignut na 21. Županijski povjerenik SSKH Robert Maršanić i Predsjednik SSKH Hrvatske Baldo Kovačević ocijenili su novosklopljeni kolektivni ugovor jednim od kvalitetnijih u posljednje vrijeme.

Kontinuirana ulaganja Loparka d. o. o.

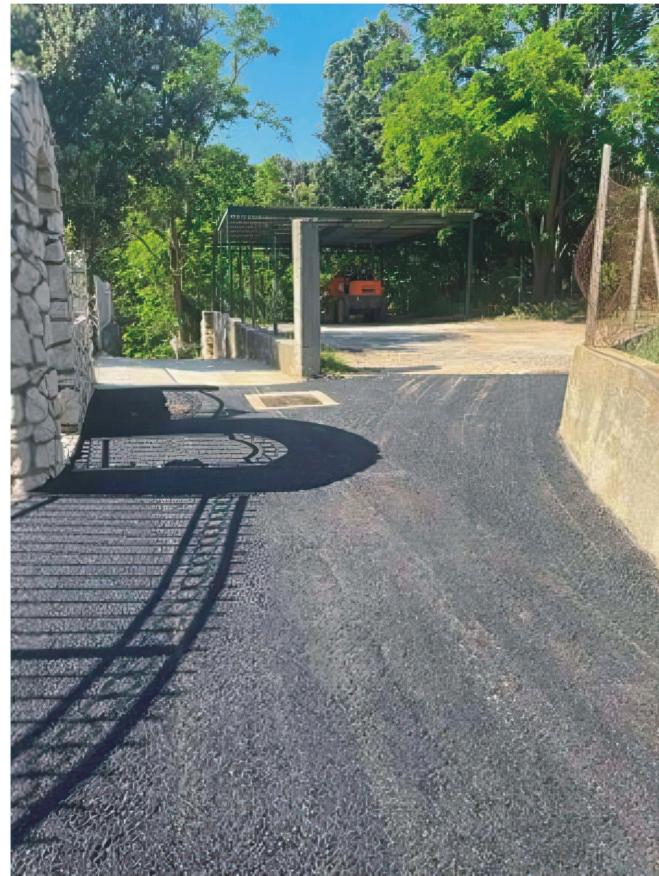
Stalnim ulaganjima u sustav javne odvodnje, Loparko d. o. o. osigurao je pouzdanost samog sustava. Tako se možemo pohvaliti da tijekom 2022. godine nije bilo značajnijih problema na sustavu, iako je turistička sezona bila poprilično zahtjevna za sustav, budući da su turistički kapaciteti bili popunjeni kao u vrijeme prije pandemije, te je opterećenje na sustav javne odvodnje bilo jako veliko. Kako bismo i turističku seziju 2023. godine dočekali spremni, napravit će se sve potrebne promjene filtera za zrak na uređaju za pročišćavanje otpadnih voda, kao i promjene ventila, te servisi pumpi na crpnim stanicama. Osim redovnih akcija na održavanju sustava javne odvodnje, Loparko d. o. o. kontinuirano radi na proširenju i unapređenju sustava.

Krajem 2021. godine u suradnji s društvom Vrelo d. o. o. započeta je gradnja kanalizacijske i vodovodne mreže od kućnog broja 40 prema dijelu „Dražica“. Prva faza projekta završena je 2022. godine, te smo trenutno u fazi ishođenja uporabne dozvole. Ukupna vrijednost investicije gradnje kanalizacijske mreže iznosila je

142.404,60 eura (1.072.947,54 kuna) od čega je sufinciranje od strane Hrvatskih voda iznosilo 105.535,14 eura (795.154,56 kuna), dok je preostali iznos od 36.869,46 eura (277.792,98 kuna) financiran iz vlastitih sredstava, točnije iz naknade za razvoj. Uz kanalizacijsku i vodovodnu mrežu, na navedenoj dionici postavljena je javna rasvjeta, DTK mreža, te je navedena dionica puta asfaltirana. Krajem 2022. godine započeta je i gradnja kanalizacijske mreže „Andreškići“ uz vodotok „Andreškići“. Vrijednost investicije iznosi 40.000,00 eura (301.380,00 kuna). Ovim zahvatom omogućit će se spajanje na sustav javne odvodnje kućama koje se nalaze u zaseoku Andreškići. Tijekom 2023. godine započet će i gradnja kanalizacijske mreže na dionici Melak – Groblje kao dio infrastrukture koja će se na tom dijelu graditi, a za koju je ishodovana građevinska dozvola. Planirana vrijednost investicije gradnje kanalizacijske mreže iznosi 60.000,00 eura (452.070,00 kuna) od čega bi dio investicije bio financiran od strane Hrvatskih voda, a ostatak iz vlastitih sredstava Loparka d. o. o.

Asfaltirana cesta pri završetku radova na kanalizacijskom sustavu u predjelu „Dražica“

Piše: Ivan Lušić, direktor

„Pristup sigurnom i dostatnom izvoru svježe vode je osnovna potreba za opstanak, kvalitetu života i socio-ekonomski razvoj cijelog čovječanstva. A opet se ponašamo kao da je voda neiscrpan resurs. Nije.“ – Kofi Annan

Nove cijene vodnih usluga u 2022. godini

Vrelo d. o. o. kao isporučitelj vodnih usluga na otoku Rabu pruža uslugu vodoopskrbe i odvodnje otpadnih voda na području Grada Raba i **uslugu vodoopskrbe na području Općine Lopar**. Vrelo d. o. o. za komunalne djelatnosti cilj poslovanja je pružanje vodnih usluga na učinkovit način, zadržavajući postojeću kvalitetu i povećavajući istu, a uz istovremeno održavanje funkcionalne ispravnosti sustava **javne vodoopskrbe** i javne odvodnje. Zadržavanje postaje razine kvalitete vodnih usluga otežano je negativnim utjecajima koje globalno povećanje cijena radova, usluga i roba, napose energenata, ima na poslovanje Vrelo d. o. o. Cjenik vodnih usluga nije se mijenjao od 2011. godine. Zbog navedenoga Vrelo d. o. o. donijelo je polovicom kolovoza 2022. godine novu *Odluku o cijeni vodnih usluga* s primjenom od rujna 2022. godine. *Odluka o cijeni vodnih usluga* donesena je sukladno odredbama *Zakona o vodnim uslugama* (NN 66/2019).

Nadalje, cijena usluge vodoopskrbe sastoji se od fiksног i varijabilnог dijela, te je podijeljena u dvije kategorije potrošačа – domaćinstvo i gospodarstvo.

U tablici se nalazi prikaz indeksa povećanja:

VODNA USLUGA	DOMAĆINSTVO						GOSPODARSTVO					
	STARE CIJENE		NOVE CIJENE		INDEX		STARE CIJENE		NOVE CIJENE		INDEX	
	VARIJ. (1 m ³)	FIKSN. (3/4")										
VODOOPSKRBA	0,75	4,95	0,89	6,00	119,11	121,21	1,16	4,95	1,31	6,00	113,49	121,21

SVI IZNOSI SU S OBRAČUNATIM PDV-OM OD 13 % ZA VODNE USLUGE

Fiksni dio cijene usluge vodoopskrbe neovisan je o potrošnji te ovisi o promjeru vodomjera i jednak je za obje kategorije potrošačа. U većini slučajeva radi se o vodomjeru promjera od $\frac{3}{4}$ " ($5,31 \text{ €/mj. bez PDV-a za vodomjer } \frac{3}{4}$ "). Varijabilni dio ovisi o potrošnji i iznosi $0,79 \text{ €/m}^3$ bez PDV-a za kategoriju *domaćinstvo*, te $1,16 \text{ €/m}^3$ bez PDV-a za kategoriju *gospodarstvo*. Iznos PDV-a za vodne usluge je 13 %. Također, na potrošnju (varijabilni dio) za obje kategorije se veže naknada za **korištenje vode** koja iznosi $0,38 \text{ €/m}^3$ i naknada za **zaštitu voda** koja iznosi $0,18 \text{ €/m}^3$. Navedene naknade su neoporezive i prihod su Hrvatskih voda koje naplaćuje Vrelo. U tablici je dan prikaz varijabilnog dijela ukupne cijene za 1 m^3 vode.

KATEGORIJA	VRELO d. o. o.						Hrvatske vode		UKUPNO S PDV-OM	
	FIKSNI DIO – NEOVISAN O POTROŠNJI			VARIJABILNI DIO ZA 1 m^3						
	3/4"	PDV 13 %	UKUPNO	ZA 1 m^3	PDV 13 %	UKUPNO	NZKV	NZZV		
DOMAĆINSTVO	€ 5,31	€ 0,69	€ 6,00	€ 0,79	€ 0,10	€ 0,89	€ 0,38	€ 0,18	€ 1,45	
GOSPODARSTVO	€ 5,31	€ 0,69	€ 6,00	€ 1,16	€ 0,15	€ 1,31	€ 0,38	€ 0,18	€ 1,87	

NZKV

NAKNADA ZA KORIŠTENJE VODA

NZZV

NAKNADA ZA ZAŠTITU VODA

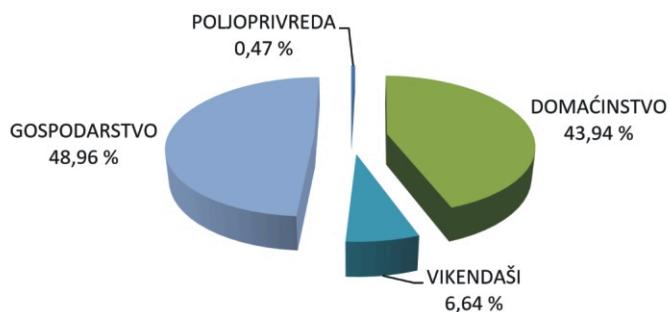
Prema izračunatom prosjeku potrošnje korisnika u kategoriji *domaćinstvo* od 10 m^3 mjesечно i prikazanim novim cijenama, ukupni iznos računa je veći za 10,63 % (2,47 €). Analogno, prosjek potrošnje korisnika u kategoriji *gospodarstvo* iznosi 40 m^3 mjesечно te čini povećanje od 7,69 % (7,29 €) na ukupnom računu.

Isporučena voda Općini Lopar u 2022. godini

Ukupna količina isporučene vode za ljudsku potrošnju iz vodoopskrbnog sustava otoka Raba u 2022. godini iznosi $1.135.398 \text{ m}^3$. Udio u ukupnoj potrošnji Općine Lopar iznosi 21,34 %, odnosno **242.258 m³**, što je za 13,35 % ili 28.540 m^3 više u odnosu na ostvarenje iz 2021. g.

U tablici je prikaz ukupne pružene usluge vodoopskrbe na području Općine Lopar za razdoblje od 2018. do 2022. godine, te detaljan prikaz za 2022. godinu prema kategorijama potrošača u kubnim metrima.

JEDINICA LOKALNE SAMOUPRAVE	ISPORUČENA VODA									
	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.					UKUPNO
					POLJOPRIVREDA	DOMAĆINSTVO	VIKENDAŠI	GOSPODARSTVO	UKUPNO	
OPĆINA LOPAR	233.778	225.059	172.558	213.718	1.137	106.439	16.074	118.608	242.258	
SVEUKUPNO (%)					0,47 %	43,94 %	6,64 %	48,96 %		100,00 %

Investicije na području Općine Lopar u 2022. godini

U suradnji s društvom Loparko d. o. o. ishodjena je zajednička građevinska dozvola kanalizacijske i vodovodne mreže od kućnog broja 40 prema dijelu „Dražica“, te je u 2022. godini izgrađen novi vodovodni ogrank s kućnim priključcima. Vodovodni ogrank izведен je u dužini od 482 m, promjera 100 mm i 80 mm, kao zasebna DMA zona (DMA zona u vodoopskrbnom sustavu omogućuje praćenje protoka i gubitaka putem sustava telemetrije). Uporabna dozvola je ishodovana početkom ožujka ove godine.

Ukupna vrijednost izrade navedenoga vodovodnog ogranka iznosi 844.572,55 kuna (112.094,04 €). Hrvatske vode sufinancirale su navedenu investiciju s 80 % ukupnog iznosa, a isporučitelj Vrelo d. o. o. ostatak od 20 %.

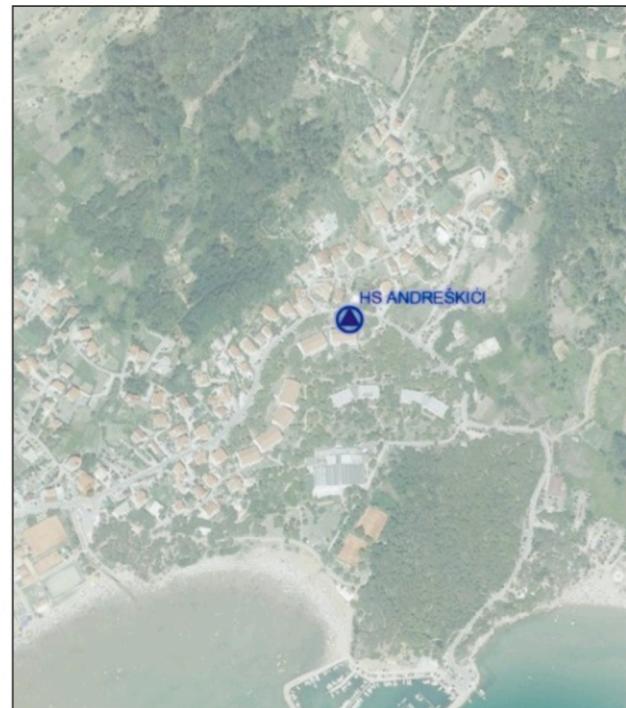
Moram se zahvaliti Općini Lopar na inicijativi i pomoći pri ishođenju građevinskih dozvola za izradu vodoopskrbe na području Općine, kao i prijenosu investitorskih prava za ishođene građevinske dozvole infrastrukture vodoopskrbe. Tako je krajem 2022. godine Općina prenijela investitorska prava gradnje vodoopskrbe na dionici Melak – Groblje, a tijekom 2023. godine planira se početak gradnje uz sufinanciranje Hrvatskih voda u iznosu od 80 %, a ostatak iz vlastitih sredstava Vrela d. o. o.

Također, sufinancirana je izrada projektne dokumentacije od strane Hrvatskih voda (80 %) za sljedeće projekte na području Općine:

- izrada idejnog i glavnog projekta vodovodne mreže u predjelu Andreškići u Loparu (oko 870 m, vrijednost 41.600,00 kuna, realizirano 39.500,00 kuna);

- hidroforska stanica „Andreškići“ (vrijednost 48.800,00 kuna, realizirano 48.800,00 kuna).

Vodovod Hrvatsko primorje – južni ogranak d. o. o., Senj

Vodovod Hrvatsko primorje – južni ogranak d. o. o. iz Senja primjer je zajedničkog rada, jasnih ciljeva i uspješnog planiranja više jedinica lokalne samouprave koje je povezao zajednički cilj i interes, a najbolje se može opisati kroz tri riječi: voda, krš, čovjek.

Voda je prirodni fenomen, ogroman dio svih nas i dio planeta Zemlje. Ona je najzastupljenija tvar u građi svih živih bića, pa tako i čovjeka. Kako čovjek stari, tako se i količina vode u njegovu tijelu smanjuje pa se s pravom može tvrditi da je voda život. Ovo plavo zlato ženskog roda bilo je izvor života na Zemlji pa je staro barem 3,5 milijardi godina. Voda je transportni medij, sredstvo za proizvodnju energije, roba, lijek, ali istovremeno i granica između država, religija i kultura. Voda je nezaobilazna molekula svakidašnjeg života, jedina koja se može pojaviti u sva tri agregatna stanja. Ona se ponaša kao živo biće jer, dok se kreće, živa je i posjeduje sposobnost samopročiščavanja, a kad je zarobimo, ona umire.

Krš... Već pri spomenu ove riječi prve asocijacije upućuju na bezvodni, beživotni kamenjar kojim ljeti caruju beskonačne vrućine, a zimi fijući ledene bure. Za razliku od kamenitih prostranstava jadranske obale, otoka i zaleđa, pod krški dio Hrvatske spadaju i visoka zelena polja Like, gdje mirno vijugaju ponornice Gacka i Lika. Čovjek je 60-ih godina ukrotio ove dvije rijeke te iskoristio njihov potencijal i pridonio razvoju krševite obale otoka Paga i Raba.

Problematika vodoopskrbe područja tadašnjih općina Senj, Rab, Pag, Gospic i Golog otoka aktualna je negdje od 1958. godine. Zato je već 1961. godine izrađena prva studija koja bi u budućnosti trebala riješiti vitalan problem opskrbe ovih gradova i naselja pitkom vodom. U njoj je predviđen zahvat na koti 401,13 m. n. v. direktno iz tunela Gusić polje – Hrmotine, pa je na osnovu toga prilikom gradnje tunela za HE Senj ostavljen priključak za potrebe vodoopskrbe. On je u početku kapacitiran na 250 l/s vode, no kako se potrošnja na ovom području do 2000. godine predviđala na 660 l/s vode, predviđeno je da će u budućnosti trebati izvršiti rekonstrukciju priključka. Budući da kroz tunel za HE Senj prolaze površinske vode akumulacijskog jezera Gusić polje, odnosno voda rijeka Like i Gacke, odmah je predviđena obrada voda na lokalitetu Hrmotine, s obzirom na to da će se voda koristiti za ljudsku upotrebu.

Nakon što je studija napravljena, zainteresirane općine su se često sastajale radi dogovora o početku izgradnje vodovoda. Međutim, izgradnja je u više navrata odlagana jer nije bilo finansijskih sredstava i radi toga što HE Senj nije htjela garantirati isporuku vode tijekom cijele godine. Naime, povremeni popravci u tunelu koji se obično obavljaju u srpnju i kolovozu bili su ograničavajući faktor. Odgađalo se i zato što su još tada postojale izvjesne rezerve vode u izvoristima na otocima. Međutim, ubrzani razvoj gospodarstva, a ponajviše turizma, dovodi do sve većih potreba za vodom i kapaciteti lokalnih izvora nisu više mogli zadovoljiti

potrebe zainteresiranih općina. Zbog te činjenice nametnula se potreba ozbiljnog angažiranja na intenzivnoj izgradnji vodovoda. Eventualnim pasivnim promatranjem tog stanja doveo bi se u pitanje i sadašnji stupanj razvoja. Već tada je bilo slučajeva da se na nekim područjima vršila restrikcija potrošnje vode, a i danas, nakon niza godina i intenzivnog razvoja turizma na otocima, opet smo suočeni s činjenicom da bi ponovno moglo doći do ozbiljnih problema s količinom vode na otocima, no ovaj put zbog nedovoljne protočnosti vodoopskrbne infrastrukture pa se na ovom problemu intenzivno radi.

Upravo opisane okolnosti ponukale su navedene općine da se napokon opredijele za gradnju ovog vodovoda. Cijena izgradnje bila je u tim trenutcima nevažan faktor, jer se jedino ovim načinom mogla riješiti sigurna i trajna vodoopskrba. Dana 6. srpnja 1977. održan je sastanak na otoku Pagu predstavnika općina Senj, Rab, Pag i Gospić s predsjednikom Izvršnog vijeća Sabora Jakovom Sirotkovićem i njegovim suradnicima, te s predstavnicima Republičkog sekretarijata za vodoprivredu, Skupštine zajednice Općina, Privredne komore i SVIZ-a Rijeka. Zaključeno je da se osnuje zajedničko poduzeće i da se ubrzano radi na pripremama za početak izgradnje zajedničkog vodovoda. Nakon toga su Skupštine općina prihvatile *Samoupravni sporazum o međusobnim pravima i obavezama* i donijele odluku o formiranju zajedničke radne organizacije. Ona je napokon i registrirana kod Okružnog privrednog suda u Rijeci 1. veljače 1979. pod nazivom Radna organizacija u osnivanju „Vodovod Hrvatsko Primorje – Južni ogrank“, sa sjedištem u Senju.

Nakon toga, naručena je i izrađena projektna dokumentacija za cijelokupan magistralni vod od Hrmotina do Karlobaga s odvojcima od Koromačine pod morem do Novalje na otoku Pagu, odvojak od magistralnog voda do Jablanca i Stinice, te odvojak od Ažić Lokve do mora za priključak na Goli otok. Napravljena je i izvedbena dokumentacija za crpnu stanicu Bačvica i za tlačni vod od crpne stanice do vodospreme „Bačvice“ na magistralnom vodu. Još je bilo potrebno izraditi projektnu dokumentaciju za dionicu od Jablanca do Raba, te od mora u Lokvama do Golog otoka.

Ovo je bio ogroman projekt koji je zahtijevao velike napore radnika na izuzetno negostoljubivom i neravnom krškom terenu. Magistralni vod od Hrmotina do Karlobaga dugačak je 50 063 metra, a njegova izgradnja predviđena je po etapama: Hrmotine – Lokve 12 110 m, Lokve – Stinica 11 300 m, Stinica – Bačvice 8081 m, Bačvice – Koromačina 8033 m, Koromačina – Karlobag 1039 m. Tome još treba dodati oko 9000 m uključenih odvojaka kao što su: Lokve – more za Goli otok, magistralni vod – Stinica i Jablanac, Stinica – more za Rab, crpna stanica Bačvice – magistralni vod, Koromačina – more za Pag, te tri prekidne komore i dvije vodospreme, koje se također nalaze u sklopu ovog sustava.

Nadalje, važnu ulogu u izgradnji cijelog sustava imao je izvor Bačvice o kojem je također potrebno reći nekoliko riječi. Budući da tadašnja općina Pag nije mogla predvidjeti kada će početi izgradnja vodovoda iz Hrmotina, pristupila je 1972. godine ispitivanju izvora u Bačvicama. Već tada je na otoku Pagu, za razliku od otoka Raba, postojao nedostatak vode u određenim mjesecima. Izvor Bačvice kaptiran je 1978. godine i mjerjenja su pokazala da mu je kapacitet oko 50 l/s. Nakon što je napravljen ovaj zahvat, bilo je prijedloga da se voda direktno iz Bačvica pod morem dovede do Stare Novalje i odatle dalje po Pagu. To je bio najbrži i najjeftiniji put za trenutno rješenje vodoopskrbe. No, taj prijedlog je odbačen budući da izvor Bačvice ne može podmiriti perspektivne potrebe otoka Paga, ali zato što bi to predstavljalo odstupanje od koncepcije izgradnje jedinstvenog zajedničkog vodoopskrbnog sustava.

Pošto je područje otoka Paga, pogotovo njegov sjeverozapadni dio, bilo u najnepovoljnijoj situaciji s opskrbom vode, sudionici projekta složili su se da se najprije pristupi izgradnji etape Bačvice – Koromačina s odvojkom za Pag. Tu je odmah potvrđeno da se vodovod mora graditi prema studiji od 1961. godine, samo što će se voda uzimati iz izvora Bačvice, dok ne dođe ona iz Hrmotina. Kasnije će taj izvor ostati kao rezerva za slučaj kakvih kvarova na magistralnom vodovodu, a danas je on rezerva u slučaju izvanrednih onečišćenja vodozahvata Hrmotine i kapitalna rezerva dodatne količine vode za otok Pag. Voda s kopna na otoku Pagu potekla je 25. srpnja 1982. godine.

Sljedeća etapa u cijelokupnom projektu bila je dovesti vodu i na otok Rab. Zamišljeno je da i Rab dobiva vodu s izvorišta Bačvice, sve dok se ne bude mogla transportirati voda s budućeg uređaja za obradu vode Hrmotine. Stoga je izgrađen gravitacijski vod Bačvice – Prekidna komora Stinica u dužini 8081 metar, gravitacijski vod od Prekidne komore Stinica do mora za otok Rab u dužini 1700 metara, te Prekidna komora Stinica. Ovim potezom osigurala se voda iz Bačvica mjestima Jablancu i Stinici, a Rab je interventno mogao računati na oko 10 l/s. Podmorski cjevovod prema Rabu završen je u studenom 1986. godine.

Deset godina nakon osnivanja radne organizacije „Vodovod Hrvatsko Primorje – Južni ogrank“ ovaj kapitalni projekt je završen. Transportni čelični cjevovod s prekidnim komorama na dionici Hrmotine – PK Bačvice, kao i vodozahvat s uređajem za obradu vode na Hrmotinama građen je etapno, te je pušten u pogon 1989. godine. Puštanjem u pogon uređaja za obradu vode Hrmotine i transportnog cjevovoda od Hrmotina do Koromačine izvorište Bačvice postalo je rezervno, a voda na otocima je isključivo voda vodozahvata Hrmotine. Regionalni vodovod Hrvatsko primorje – južni ogrank d. o. o., Senj danas izgleda malo drugačije nego 1989. godine, ali koncepcija je ostala ista.

Vodovod Hrvatsko primorje – južni ogrank, društvo s ograničenom odgovornošću za skupljanje, pročišćavanje i distribuciju vode, Senj, Stara cesta 3, upisano je u sudsakom registru Trgovačkog suda u Rijeci pod matičnim brojem subjekta upisa (MBS) 020005207. Temeljni kapital Društva upisan je u sudsak registar navedenog suda u iznosu od 119.613.700,00 kuna. Članovi Društva su: Grad Senj, Grad Rab, Grad Pag, Grad Novalja, Općina Karlobag, Općina Povljana i Općina Lopar.

ČLAN	% IZNOS UDJELA
1. GRAD SENJ	20,71 %
2. GRAD RAB	15,02 %
3. GRAD PAG	24,22 %
4. GRAD NOVALJA	19,17 %
5. OPĆINA POVLJANA	4,04 %
6. OPĆINA KARLOBAG	13,12 %
7. OPĆINA LOPAR	3,72 %
UKUPNO	100,00 %

Vodovod danas zapošljava 22 djelatnika.

Vodoopskrbni sustav vodovoda kroz godine se nadograđivao i pratio trend sve većih potreba za količinom vode na otocima pa se danas sustav sastoji od:

1. Vodozahvata Hrmotine i uređaja za obradu vode na lokaciji Hrmotine kapaciteta 660 l/s (pješčana filtracija vode 550 l/s, ultrafiltracija vode 110 l/s);
2. Transportnog cjevovoda Hrmotine – PK Koromačina ukupne dužine 43 350 m s dionicama Hrmotine – PK Lokva, dužine 12 400 m, PK Lokva – PK Stinica, dužine 14 950 m, PK Stinica – PK Koromačina, i paralelnog transportnog cjevovoda dionica PK Stinica – PK Koromačina dužine 16 000 m;
3. Prekidne komore na trasi PK Lokva, zapremine 250 m³, PK Stinica, zapremine 250 m³, PK Koromačina, zapremine 250 m³, VS Koromačina, zapremnine 1000 m³;
4. Odvojaka za podmorske cjevovode – Odvojak za otok Rab, od PK Stinica do mora, Odvojak za otok Pag, od PK Koromačina do mora;
5. Precrpne stanice Stinica, koja je u upotrebi samo tijekom ljeta, u vremenu najvećih potreba za vodom na području Raba, Paga i Karlobaga.

Prije gotovo pola stoljeća tadašnji političari bili su vizionari, poštivali su uzrečicu da bez vode nema života. Vođeni tom mišlju svim snagama borili su se da ovaj surovi i krški kraj podvelebitskog primorja i otoka dobije vodu koja je omogućila razvoj gospodarskih grana i ostanak ljudi na otocima. Danas, nakon 44 godina rada društva, ulaganja u sustav i ljude te praćenja trendova možemo reći da imamo regionalni vodovod koji skupa sa svojim poddistributerima JIVU-ima (Vodovod i odvodnja d. o. o. iz Senja, Vrelo d. o. o. iz Raba, Crno Vrilo d. o. o. iz Karlobaga, Komunalije d. o. o. iz Novalje, Komunalno društvo d. o. o. iz Paga) koji su zaduženi za distribuciju vode prema krajnjim potrošačima, bez problema može odoljeti svim nadolazećim izazovima budućnosti. Zahvaljujući vodi, otoci su doživjeli veliki zamah u razvoju te danas predstavljaju okosnicu hrvatskog turizma. Potaknuti uspjehom kroz dugi niz

godina postojanja, nadamo se da ćemo istim intenzitetom razvoja i ulaganja nastaviti i dalje, uhvatiti korak s izgradnjom sustava HE Senj 2 te završiti misiju ljudi koji su prije 44 godina osnovali ovo društvo, a to je – omogućiti sigurne količine kvalitetne vode.

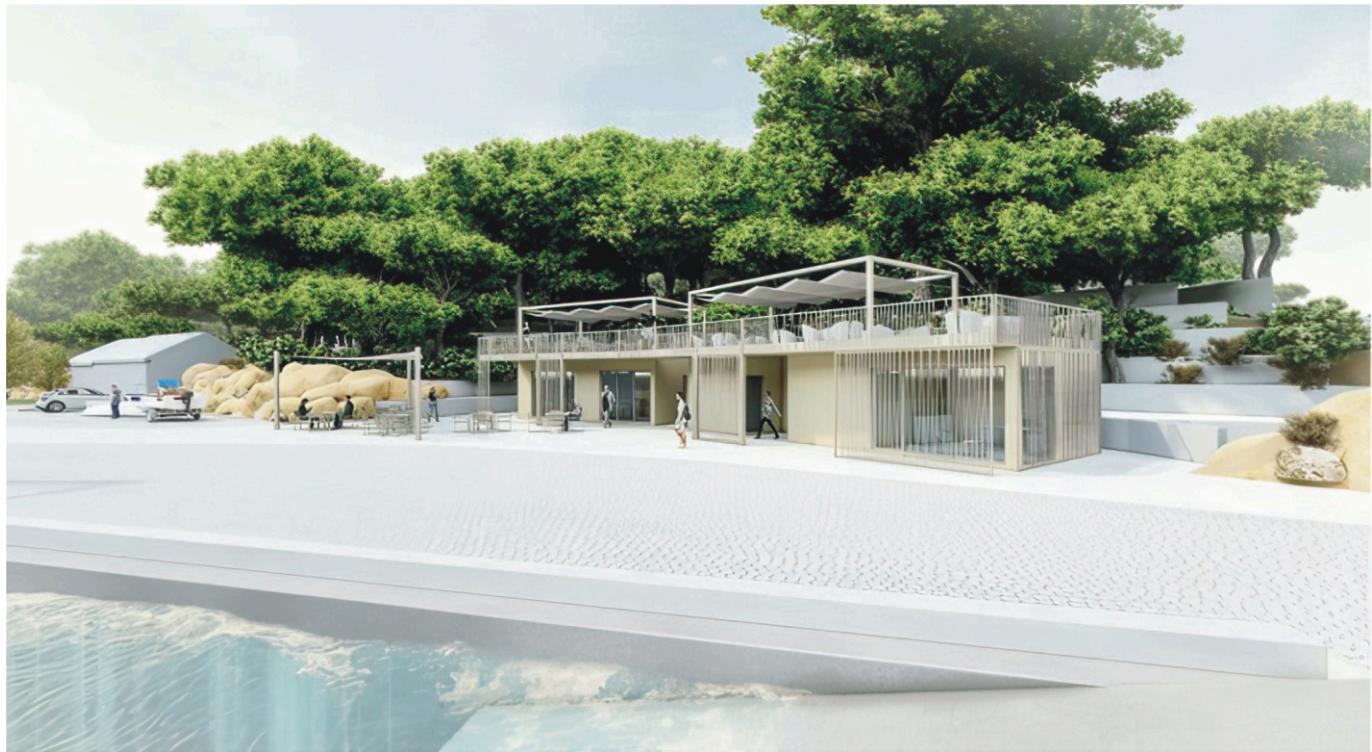

Ovaj regionalni vodovod, koji se nalazi u najboljim godinama, trudit će se i dalje smiono i s puno znanja koračati kroz budućnost te odgovoriti svim izazovima vremena koji dolaze, stručno i bez straha primjeniti nove i bolje tehnologije, razvijati svijest među žiteljima o potrebi zaštite cijelog ekosustava i izvorišta vode, te osigurati pitku vodu svojim potrošačima koja će odgovarati svim zakonskim okvirima koji se primjenjuju i koji će se primjenjivati u Republici Hrvatskoj i Europskoj uniji.

Piše: Nenad Debelić, ravnatelj Županijske lučke uprave Rab

Završni radovi na uređenju kopnenog dijela luke San Marino

Svjedoci smo kako se u posljednje dvije godine u luci San Marino izvode značajniji radovi na uređenju njenog kopnenog dijela. Tim zahvatom, luka je dobila novo ruho, a do početka turističke sezone 2023. godine i novi sadržaji će podignuti kvalitetu pružanja usluge u samoj luci i ovom dijelu Općine Lopar. Ono što nas čeka do početka turističke sezone je izgradnja novih objekata i prostora za uslužne djelatnosti, sanitarije i tuševi, te info-centar. Novi objekti nalazit će se na lokaciji postojećih objekata koji su u sklopu uređenja kopnenog dijela uklonjeni te je izvršena priprema – temeljenje i instalacije – za buduće nove objekte.

Novoplaniirana građevina poslovne namjene sastoji se od prizemlja i ravnog prohodnog krova, a sama građevina je zamišljena kao jedan volumen/objekt koji će svojim oblikovanjem objediniti sve prostore potrebne za djelatnosti koje se planiraju u luci. U građevini je predviđeno uređenje ugostiteljskog prostora na sjeverozapadnom dijelu, u središnjem dijelu predviđa se uređenje sanitarija i tuševa, dok je u jugoistočnom dijelu objekta predviđena recepcija s informativnim pultom. U vanjskom prostoru objekta, ispred ulaza, nalazi se natkriveni dio odnosno nadstrešnica. Na ravnom prohodnom krovu predviđa se postavljanje ugostiteljske opreme. Prohodnom krovu pristupa se preko vanjskog stubišta te je djelomično natkriven. Svim planiranim sadržajima u prizemlju pristupa se na jugozapadnoj strani objekta. Prilikom projektiranja novih objekata vodilo se računa o odredbama Prostornog plana Općine

Lopar te su zadovoljeni svi traženi parametri. Arhitektonski, nova građevina se uklopila u specifični okoliš Općine Lopar što je i bio jedan od zahtjeva lučke uprave prema izrađivačima projektne dokumentacije. Osim prostora za uslužne djelatnosti, unutar objekata će se nalaziti i sanitarni čvorovi i tuševi namijenjeni za korisnike luke, ali i ostale građane i turiste koji u ljetnim mjesecima uživaju na našem otoku. I djelatnici lučke uprave Rab dobit će svoj prostor za smještaj opreme kao i za prijem stranaka i pružanje osnovnih djelatnosti i potrebnih informacija.

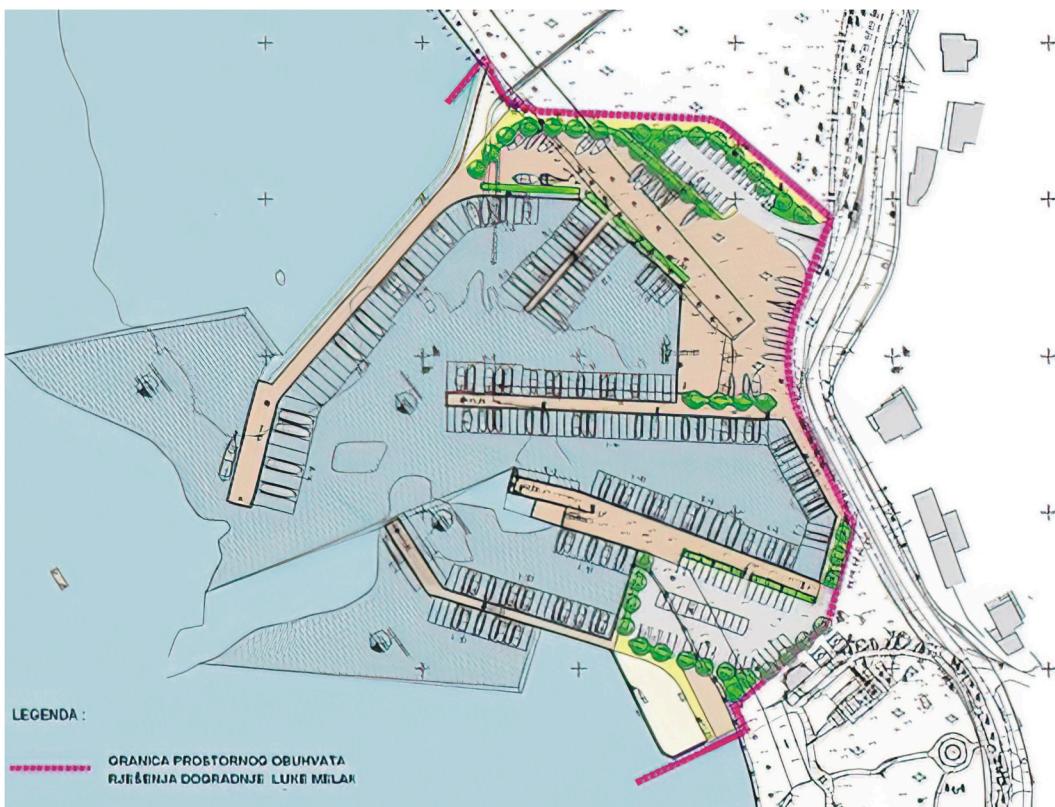
Prostor luke osvijetljen je modernom LED rasvjetom, a do kraja tekuće godine planirana je ugradnja video nadzora cijele luke kako bi se i sa sigurnosnog aspekta pružila dodatna usluga čuvanja i nadzora lučkog područja. Na ulazu u luku formiran je otok za smještaj spremnika za komunalni i ostali otpad.

Melak

Potpisivanjem *Sporazuma o izvođenju građevinskih radova* započinje nastavak sanacije i dogradnje luke Melak u Općini Lopar. Vrijednost Sporazuma je 3.400.000,00 eura, a planirani radovi obuhvaćaju nastavak izgradnje obalnog zida od novoizgrađenog lukobrana do „staroga mula“, te rekonstrukciju „staroga mula“ i izgradnju maloga mula.

Nastavak obalnog zida planiran je predgotovljenim betonskim elementima koji se slažu na unaprijed pripremljeno temeljno tlo. Princip izgradnje obalnog zida isti je kao i način na koji se gradio glavni zaštitni lukobran, čime se znatno ubrzava gradnja s obzirom na to da se betonski elementi mogu izrađivati na posebnoj lokaciji te se isti dopremaju na lokaciju neposredno prije montaže i ugradnje. Sanacija i rekonstrukcija gata „stari mul“ predviđena je kompletним skidanjem postojećeg gata te izgradnjom novog gata u dužini od 75 m i širine 3 m, uz osiguravanje dubine od minimalno 2,5 m. Izgradnja unutrašnjeg gata planira se između glavnog lukobrana i gata „stari mul“ u dužini od 38 m i širini 2,5 m. I novi gat, i gat „stari mul“ planiraju se izvesti kao stupni gatovi s rasponskim nosačima, čime će se omogućiti cirkulacija mora unutar akvatorija. Produbljenje akvatorija oko gata „stari mul“ planirano je s minimalnom dubinom od 2,5 m te će se tako omogućiti korištenje komunalnih vezova tijekom cijele godine bez obzira na plime i oseke koje se tijekom godina izmjenjuju. Kopnena površina luke Melak, kao i glavni lukobran te novi gat i „stari mul“, opremit će se potrebnim priveznim napravama, modernom LED rasvjetom, te ostalom opremom za opskrbu plovila strujom i vodom.

Za potpuno funkcioniranje luke Melak osigurava se i kopnena površina koja će se urediti dijelom za parkirališni prostor i suhe vezove, ali isto tako i za manipulaciju 10-tonskom dizalicom.

Najava revizije vezova na području Općine Lopar

Županijska lučka uprava Rab započet će s revizijom vezova u lukama San Marino i Melak. Revizijom vezova utvrdit će se postojeće stanje korištenja vezova u lukama te će se ažurirati stanje brodica. Tako će se stvoriti preduvjeti za eventualni razmjestaj plovila radi učinkovitijeg iskorištavanja luka, ali i omogućavanja korisnicima lakšeg korištenja vezova s obzirom na veličinu plovila koje posjeduju. Revizija vezova provodi se u skladu sa *Zakonom o pomorskom dobru i morskim lukama* te *Pravilnikom o kriterijima za određivanje namjene pojedinog dijela luke otvorene za javni promet županijskog i lokalnog značaja, načinu plaćanja veza, uvjeta korištenja, te određivanja maksimalne visine naknade i raspodjele prihoda*, prema kojima su određeni uvjeti za dobivanje komunalnog veza na korištenje.

Zajedno s provođenjem revizije vezova pokrenut će se i postupak dodjele vezova na novoizgrađenom glavnom lukobrangu u luci Melak, sukladno kriterijima definiranim prethodno navedenim u zakonskim i podzakonskim aktima.

Turistička 2022. godina u potpunosti bez pandemijskog ograničenja

Možemo reći da su u turističkoj 2022. godini očekivanja uvelike premašena i da je indeks ostvarenja turističkog prometa preko 98 u odnosu na 2019. godinu, te čak 119 u odnosu na 2021. godinu. U nekim segmentima, primjerice u obiteljskom smještaju, rekordna 2019. je čak nadmašena. To je na terenu stvorilo dosta problema, a najviše u segmentu radne snage, koje u gotovo svim djelatnostima kionično nedostaje.

Bolja epidemiološka situacija omogućila nam je povratak na naše uobičajene aktivnosti. Ovdje se poglavito misli na manifestacije koje su konačno mogle biti organizirane u punom obimu (Eko-akcija „Neka Školji budu bolji“, subvencionirana prodaja sadnica cvijeća, MTB „4 Islands“, „Rab Island Hero“, Ivanja – Dan Lavande, „Festival skulpture u pijesku“, ribarske fešte, „Paradise Kids Festival“, pijanistički koncert, „Loparska noć“, Mala Gospa, „Fisherman's Fiesta“, „Rab Island Trail“).

TZO Lopar je i dalje dio aktivnosti usmjeroj prema promociji destinacije. Sajmovi nisu mogli biti održeni, pa smo pojačali marketinške aktivnosti u smislu online oglašavanja, offline oglašavanja, udruženog oglašavanja, PR objava, društvenih mreža, web stranice i sl. Lopar je ove godine posjetilo nekoliko stranih novinarskih grupa, a brojne aktivnosti popraćene su od strane nacionalnih TV kuća.

Nakon par godina pauze našu destinaciju ponovo je posjetio Tajni kupac, a upriličeno je i nekoliko svečanih prijimova, te dodjela priznanja i prigodnih poklona za dugogodišnje stalne goste. Zajedno s Općinom Lopar i KTD-om Lopar Vrutak d. o. o. i u 2022. godine TZO Lopar dao je svoj doprinos u uređenju destinacije, pristupnih staza prema plažama, nabavci urbane opreme, održavanju dječjih igrala, održavanju i nabavci nove turističke signalizacije.

Projekt „Rab Archaeological (T)races“ je u 2022. godini dobio još dva vrijedna međunarodna priznanja, a TZO Lopar je i dalje najuspješniji korisnik sredstava posredstvom najuspješnijeg LAGUR-a u RH (LAGUR Tramuntana). Brojne su aktivnosti održene na uređenju budućeg interpretacijskog centra „Čovik i more“ koji bi do početka turističke sezone trebao otvoriti svoja vrata posjetiteljima.

Ostvareni turistički promet za razdoblje od 01. 01. do 31. 12. 2022. po vrsti smještajnih kapaciteta

Vrsta kapaciteta	broj ležaja	2022.	2021.	INDEX 22/21	2019.	INDEX 22/19
TN SAN MARINO	926	110.441	65.924	167	122.729	90
HOTEL EPARIO	38	3.206	2.415	132	3.316	97
AC SAN MARINO	3490	246.399	221.703	111	260.602	95
KAMP IRC RAB	120	13.071	11.072	118	11.161	117
OBITELJSKI SMJ.	6434	374.730	327.992	114	362.133	103
UKUPNO	11.008	747.847	629.106	119	759.941	98

Tajni kupac

TZO Lopar je u 2022., nakon dvije godine, ponovno proveo projekt tajnog kupca na području Općine Lopar. Obrađeno je ukupno petnaest lokacija, a najbolji rezultat po lokacijama je ostvario TZO Lopar i to u iznosu 100,00 %, a po rezultatu ga slijede Hotel Epario (89,68 %) i Restoran Lavanda s rezultatom 80,95 %.

Ukupan rezultat ostvaren tijekom posjeta lokacijama u TZO-u Lopar tijekom sezone 2022. iznosi 62,21 %, odnosno poštivano je nešto više od tri petine zadanih standarda. Rezultat je za 2,65 % bolji u usporedbi s rezultatom u sezoni 2019. (59,56 %).

S najboljim rezultatom istaknula se kategorija smještaj, gdje je poštivano 89,68 % zadanih standarda, dok je najviše područja za unapređenje prisutno kod kategorije suvenirnica/trgovina u kojoj je poštivano svega 34,09 %, odnosno tek nešto više od trećine zadanih standarda kvalitete usluge.

Kategorija	Ostvareni bodovi	Mogući bodovi	Rezultat
1. SMJEŠTAJ	139	155	89,68 %
1.1. Dolazak – osoblje recepcije	55	60	91,67 %
1.2. Soba	34	35	97,14 %
1.3. Hotelski prostori	15	15	100,00 %
1.4. Odlazak – osoblje recepcije	35	45	77,78 %
2. RESTORAN/PIZZERIA/KONOBA	85	105	80,95 %
3. BAR	25	35	71,43 %
4. SUVENIRNICA/TRGOVINA	75	220	34,09 %
5. TZ/PUTNIČKA AGENCIJA/TIC	121	165	73,33 %
6. SLASTIČARNICA/FAST FOOD	40	70	57,14 %
7. INFORMACIJA	50	110	45,45 %
UKUPNO	535	860	62,21 %

Piše: Marin Mušćo, direktor TZO-a Lopar

Svečani prijem za dugogodišnje stalne goste

Regina i Uwe Hilderbrand

Regina i Uwe Hilderbrand dolaze u Lopar od 1979. godine. U te 43 godine jedino dvije godine za vrijeme Domovinskog rata nisu došli, te jednu godinu zbog pandemije koronavirusa. Najprije su nekoliko godina dolazili u autokamp San Marino, a nakon toga kod obitelji Marije i Ivana Franelića. Odnos domaćin – turist odavno je prerastao u veliko prijateljstvo, pa čak možemo reći da su jedni drugima postali druga obitelj. Sa svojim gliserom obišli su cijeli Kvarner, ali Rab i Lopar su im nekako najljepši i najviše prirasli srcu. Nadaju se da će doživjeti još zdravih godina i ljetovanja u Loparu. Plaketu i prigodni poklon u prostorijama TZO-a Lopar uručio im je direktor Marin Mušćo.

Ciril Janez Crnec iz Slovenije i Brigitte Zavlacky iz Austrije

Gospodin Crnec dolazi u Lopar od 1962. godine, što znači punih **60 godina**. Najprije je kampirao u malenom kampu u Borićima (ispod današnjeg restorana San Marino Sunny Resorta), a od 1968., kada se otvorio autokamp San Marino, svoj godišnji odmor svake godine provodi upravo u njemu. U zanimljivom razgovoru dalo se primijetiti da gospodin Crnec poznaje toliko puno žitelja Lopara i gostiju autokampa baš kao da ovih 60 godina nije ni odlazio u Sloveniju. S velikim zadovoljstvom prepričava brojne dogodovštine, svoju zaljubljenost u rapsku prirodu i ovdašnje ljude, a posebno ga veseli vidljivi napredak od osnutka Općine Lopar.

Gospođa Zavlacky je u Lopar prvi puta došla 1968. godine i od tada je redoviti posjetitelj Lopara svake godine, osim dvije godine za vrijeme Domovinskog rata. Najprije je boravila u obiteljskom smještaju na zapadnoj strani Lopara, a potom su godinama bili gosti autokampa San Marino. Zbog bolesti supruga, u periodu od 2004. do 2017., opet su boravili u obiteljskom smještaju, a nakon smrti supruga, zadnjih nekoliko godina, ponovo sa svojom djecom i unucima boravi u kampu. I ona također pohvaljuje napredak u svim segmentima a osobito pohvaljuje nove sanitarne čvorove i označene lokacije za kupanje sa psima, iako se, kako kaže, brojni vlasnici ljubimaca toga ne pridržavaju.

Ugodno prisjećanje na brojne lijepе trenutke trajalo je gotovo dva sata, a trajalo bi i puno duže da nije bilo daljnijih poslovnih obaveza. Priznanja i prigodne poklone, uz želju da još dugo posjećuju naš Lopar, predali su pročelnica JUO-a Općine Lopar, Manuela Ivanić, direktor TZO-a Lopar, Marin Mušćo, uz prisustvo Andree Kordić, šefice recepcije Camping Resorta San Marino.

Sonja i Anton Mavrič

Sonja i Anton Mavrič iz Ljubljane u autokamp San Marino prvi put su došli 1971. godine, i od tada su, zbog pandemije koronavirusa, preskočili samo 2020. godinu. To znači da bi ovo bio **jubilarni 50. posjet** njihovu drugom domu – Loparu! Prvih godina boravili su od 7 do 10 dana i to u iznajmljenom šatoru, a posljednjih nekoliko godina su ovdje gotovo cijelo ljeto. Imaju puno poznanika u kampu, druže se s njima, aktivno provode svoje vrijeme pješačeći, istražujući loparske robinzonske plaže i sl. Prije su imali mali čamac, onda bi suprug Anton išao njime, a gospođa Sonja je uvjek voljela pješačiti.

Rab Archaeological Traces

Osim promotivne utrke „Arba Trail“ koja se krajem svibnja trčala stazom *Capo Fronte*, konstantne su aktivnosti i na samom projektu „Rab Archaeological Traces“. Tijekom 2022. godine izmijenjene su sve oštećene folije na informativnim tablama, odrađeno je niz promotivnih kampanja, kao i nastavak istraživanja na lokacijama koje bi mogle biti dio buduće nadogradnje projekta.

Projekt je i u 2022. godini dobio dva vrijedna priznanja. Najprije je, početkom godine, pod pokroviteljstvom Ministarstva kulture i medija održan Međunarodni kongres povijesnih gradova koji je okupio domaće i svjetske stručnjake iz područja kulturnoga turizma. U cilju poticanja izvrсnosti dodijeljene su međunarodne kulturno-turističke nagrade „Plautilla“ za kvalitetu i inovativnost u upravljanju povijesnim gradovima, u području interpretacije i zaštite kulturne baštine, te promidžbe i distribucije kulturno-turističkih proizvoda. Krajem godine u Ljubljani je, od strane Međunarodnog udruženja za dizajn, našem projektu dodijeljena nagrada „Big See“ za dizajn turističkog proizvoda. Posebna vrijednost ove nagrade jest u tome da se nismo sami prijavili na natječaj, već su nominaciju odradili članovi udruženja nakon boravka na otoku Rabu i posjete stazama u sklopu projekta.

Obje nagrade su, kao članovi projektnog tima, preuzeli Katarina Ribarić, Luka Perčinić i Marin Muščo. Nagrade su dokaz kvalitete projekta „Rab Archaeological Traces“, ali i poticaj te obveza za još jači angažman na dalnjem razvoju istog.

Outdoor eventi

Suvremeno doba mijenja i turizam kao osnovnu djelatnost od koje žitelji našega otoka žive. U posljednjih nekoliko godina želje i aktivnosti turista usmjerene su prema aktivnomo odmoru u prirodi, a Lopar i ostali dijelovi otoka mogu ponuditi pregršt aktivnosti kojima će se turistička sezona pokušati produžiti što više. Preko 100 km pješačkih i biciklističkih staza, Premužićeve staze, Geopark, svojevrsni muzej na otvorenom pod nazivom „Rab Archaeological Traces“, te brojni ostali sadržaji za aktivan odmor, resursi su koje rijetko koja destinacija može, na tako malom prostoru, ponuditi. Iz tog razloga pokrenuta su brojna sportska događanja koja su svojevrsna promocija navedene infrastrukture i ponude na otoku. Kontinuirano se radi na promociji i održavanju postojeće ponude, pa se tako tijekom 2023. godine, u suradnji TZO-a Lopar i TZG-a Raba, planira označiti svih 10 biciklističkih staza otoka Raba, a sve sukladno novoj tipiziranoj signalizaciji na nivou cijele županije.

Utrka „4 Islands“

Sada već tradicionalna biciklistička utrka „4 Islands“, kao dio MTB Epic Seriesa pod okriljem organizacije Iron Man, održana je na otoku Rabu, kao druga od ukupno četiri etape (Krk, Rab, Cres, Lošinj), 21. travnja 2022. Start utrke odvio se s Jadrolinijina trajekta „Krk“ koji se nalazio u loparskome trajektnom pristaništu, a cilj je bio na Trgu sv. Kristofora u Rabu. Na ovoj utrci redovito nastupaju najbolji MTB vozači na svijetu, olimpijski pobjednici, svjetski prvaci... Marketinški učinci ove utrke, treće po rangu na svijetu iz gore navedene serije, na globalnoj razini su izuzetno veliki.

Održana prva utrka „Arba Trail“ u sklopu projekta „Rab Archaeological Traces“

„Arba Trail“ je trekking utrka novijeg datuma, a zamišljena je kao dodatna promocija staza unutar projekta „Rab Archaeological Traces“. Održana je na stazi Capo Fronte (šuma Dundovo) 28. svibnja 2022. godine, s obzirom na to da se „Rab Island Trail“ održava duž staza Epario i Frux.

„Rab Island Hero“

„Rab Island Hero“ također je MTB utrka koja se na Rabu vozi unatrag nekoliko godina i koja spada u *Adria Bike Epic Series*. Start i cilj su u Rabu, a vozi se po cijelome otoku, te se vozači uglavnom, zbog zanimljivosti same trase utrke i odlične cjelokupne organizacije, iz godine u godinu ponovo vraćaju.

Piše: Hrvoje Hodak

Održan 16. „Rab Island Trail“

Prvog dana listopada, otok Rab i Lopar, ugostili su 412 natjecatelja u sklopu Treking lige. Održane su utrke u tri kategorije. Na najdužoj Challenger trkačkoj ruti u okviru „Rab Island Trail“ dugoj 23 kilometra pobjedu je odnio Ivan Kajfeš, drugi je ciljem prošao Slovenac Matjaž Čuček, dok je treći bio Riječanin Branimir Paškvan. Među ženama na tron Challengera zasjela je Slovenka Tina Oberstar, druga je bila **Rabljanka Anamarija Grgurić** koja iz godine u godinu potvrđuje svoje vrhunske sportske domete, dok je broncu uzela Katja Rajačić.

Na trasi Active, koja obuhvaća stazu dugu 13 kilometara, prvi je na cilj stigao Ivan Budić, a među ženama Natalija Mašera. Pobjednik najkraće staze Light dugе 6 kilometara među dječacima je Ivan Vid, drugi je bio član Triatlon kluba Rab **Ivan Mišić**, dok je treći bio njegov brat **Milan Mišić**. U konkurenциji djevojčica na Light stazi pobjedu je uzela Ella Dolenčić, a da obitelj Mišić i Rabljani imaju još jedan razlog za slavlje pobrinula se **Lena Mišić** iz Triatlon kluba Rab osvajanjem drugog mjesta, dok je treća bila Nika Dubrović.

Sandy Easter

U sklopu prigodnog programa koji je TZO Lopar organizirao povodom blagdana Uskrsa, 16. travnja (Velika subota) na šetnici ispred Sunny Resorta San Marino održan je uskršnji sajam autohtonih rapskih proizvoda uz ugostiteljsku ponudu. Priređena je i prigodna animacija za djecu uz igre kao što su potraga za jajetom, uskršnji memory, nošenje jaja na žlici i sakupljanje bodova s jajima.

Geo Day

U sklopu prvosvibanskih događanja upriličen je već tradicionalni Geo Day – dan posvećen projektu Geoparka na Rabu. Na Rajskoj plaži posjetitelji su mogli pogledati izložene promotivne materijale i korisne informacije o geološkoj baštini otoka Raba, a nakon toga je, uz stručno vođenje prof. Tihomira Marjanca i dr. sc. Marine Čalogović, održana geološka tura kroz Jaminu i područje Fruge. Poslije ugodne šetnje, za sve okupljene bio je organiziran animacijski program, prigodna prodaja autohtonih proizvoda, ugostiteljska ponuda, te glazbeni program.

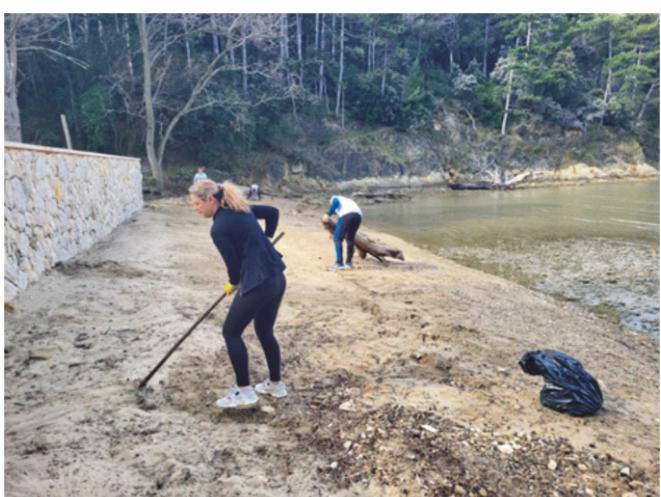
Piše: Marin Mušćo, direktor TZO-a Lopar

„Neka školji budu bolji“

Dana 9. travnja, u organizaciji TZO-a Lopar, održana je tradicionalna eko-akcija „Neka školji budu bolji“. Unatoč lošoj vremenskoj prognozi i dosta jakom jugu, oko 200-tinjak članova udruga s područja Općine Lopar (ŠRD Lopar, UVDR Lopar, DVD Lopar, MNK Lopar, UIOS Lopar, KUD San Marino, LD Kuna, Udruga ovčara Lopar, ŽK Užanca, Loparski pučki pjevači, MK Rab, PD Kamenjak) čistilo je priobalje i podmorje Lopara, Gologa otoka i Svetoga Grgura.

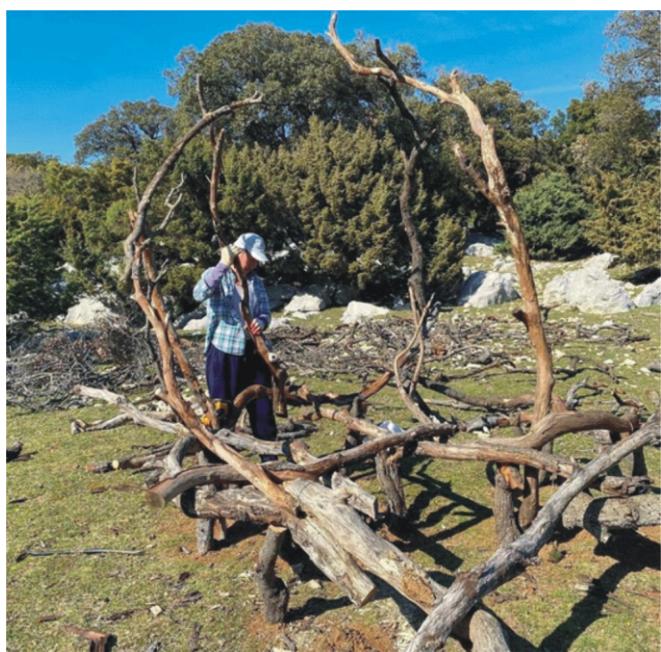
Podmorski dio akcije odradio je RC Moby Dick, logističku potporu s mora pružala je ekobrodica komunalnog poduzeća Dundovo d. o. o., a onu kopnenu KTD Lopar Vrutak d. o. o. Nakon akcije upriličen je prigodni domjenak, a za ukusni obrok potrudila se hotelska tvrtka Imperial Riviera d. d.

Akcija je i ove godine posredstvom LAGUR-a Tramuntana u potpunosti financirana sredstvima Europske unije iz Europskog fonda za pomorstvo i ribarstvo. Još jednom veliko hvala svima koji su sudjelovali i tako dali svoj mali doprinos u pripremi naše destinacije za turističku seziju.

Fruga Art Trail

Tijekom travnja 2022. na području kojim prolazi Premužićeva staza od Supetarske Drage, preko Fruge, do Lopara, članovi i prijatelji umjetničke organizacije „Der Kreis“ iz njemačkog Nürnberga izrađivali su umjetničke skulpture i kreacije koje se svojim izgledom i materijalima uklapaju u prirodno okruženje u kojem se nalaze. Time su željeli prikazati potencijal koji otok Rab ima u vidu prirodne, kulturne i povijesne baštine. Osim sudjelovanja njemačke udruge, u projektu je ostvarena i suradnja između TZO-a Lopar, TZG-a Rab, PD-a „Kamenjak Rab“ i IRC-a Rab, što je pokazatelj dobre prakse zajedničkoga djelovanja za boljši našeg otoka.

Piše: Hrvoje Hodak

Pješčani „Ratovi zvijezda“ na Rajskoj plaži

Na Rajscoj plaži, omiljenoj ljetnoj destinaciji brojnih turista koji vole uživati u blagodatima slikovitih uvala i kilometarskih pješčanih plaža, održan je 11. po redu Festival skulpture u pijesku. Renomirani mladi umjetnici iz Hrvatske i svijeta, njih devetero, tijekom četiri dana intenzivnog rada, pod suncem jedne od najljepših plaža na svijetu, u specifičnim uvjetima interakcije s kupačima, izradili su svoje maštovite pješčane kreacije koje su ove godine tematski bile vezane uz „Ratove zvijezda“.

Pobjedu je, odlukom žirija, odnijela dinamična, razgrana skulptura impresivnih proporcija koja prikazuje borbu Jedija, rad kipara Augusta Popijača i Maksimilijana Vučinovića, drugo mjesto pripalo je Ante Biskupović i Roberti Mikelić koje su iz loparskog pijeska oblikovale mudrog Yodu, dok je trećom proglašena skulptura Darth Vadera Valentine Rašan.

U namjeri da ove privremene pješčane kreacije, podložne brzoj prirodnoj razgradnji, ipak ostanu trajno zabilježene, od samog začetka ovoga jedinstvenog Festivala nagrađuje se i najbolja fotografija s temom loparskog pijeska. Ove je godine prvo mjesto pripalo Davoru Šaniću s fotografijom „Sandpunktura“, Marija Kordić potpisuje drugonagrađenu fotografiju „Sand Vader“, dok je trećom proglašena fotografija „Yoda Sand Master“ Nade Pirc.

Krajem svibnja na šetnici pored Rajske plaže, u budućem Parku skulptura, postavljena je prva manja replika prošlogodišnje pobjedničke „Gusjenice“, rad akademskog kipara Petra Popijača. Napravljena je od mješavine cementa i pijeska, unutrašnjost je ispunjena stiroporom, ojačana je željeznim šipkama, a nalazi se na betonskoj ploči koja se u slučaju potrebe može maknuti na drugu lokaciju. U 2023. pridružit će joj se i umanjena replika skulpture „Borba Jedija“.

Prvi Kinder Paradise Beach Fest

Vrući ljetni dan, 27. srpnja 2022., na plaži Črnika bio je ispunjen dječjim veseljem i osmjesima. Naime, ujutro i uvečer, u dva bloka, održan je prvi festival posvećen djeci od treće do šesnaeste godine. Djeca su mogla uživati u potrazi za blagom, piratskim igrama, pjena partyju, srušati se po pješčanome tobogalu i dr. Nakon stanke, u večernjim satima, održao se izbor za miss i mistera Rajske plaže, projekcije crtanih filmova i kostimirana zabava koju su priredili animatori odjeveni u omiljene likove iz (crtanih) filmova. Može se zaključiti da je ovaj festival uspješno održan, te da su reakcije djece i roditelja bile vrlo pozitivne, što je svakako dobro polazište da se festival održi i tijekom 2023. godine.

Ribarske fešte

Nakon nekoliko godina zabrane masovnijeg okupljanja, zbog pandemije koronavirusa, tijekom 2022. uspješno su održane dvije ribarske fešte. Prva je održana u luci Lopar (Mul) 3. kolovoza uz prezentaciju tradicionalnoga ribolova i animacijski program za posjetitelje, a za dobro raspoloženje pobrinula se grupa „Swing Express Band“ izvodeći dobro poznate domaće i strane hitove. Druga ribarska fešta održana je 11. kolovoza na Livačini, a ribarska fešta na šetnici uz San Marino Camping Resort (7. srpnja) prekinuta je ubrzo nakon početka zbog vremenskih neprilika, tj. kiše.

Dana 20. rujna održana je manifestacija „Fisherman's Fiesta“ na šetnici ispod Valamarova San Marino Sunny Resorta (plaža Črnika). Ovaj događaj obilovalo je edukativnim radionicama, poput izrade maketa plovila i mornarskih čvorova, a predstavljena je i edukativna aplikacija kojom se digitalno predstavlja dio loparske maritimno-povijesne baštine. Uz ugostiteljsku ponudu, okupljene su zabavljale rapske klape „Anima Arbae“ i „Krijanca“, te bend „Trio Express“.

Ribarska fešta u luci Lopar

Ribarska fešta u luci Lopar

Ribarska fešta na Livačini

Radionica izrade maketa

FOTOREPORTAŽA

Fotoreportaža – snimanje video uradaka za budući interpretacijski centar

Priprema tradicionalnih ribarskih jela

Bruno Škarić

Denis Matahlija

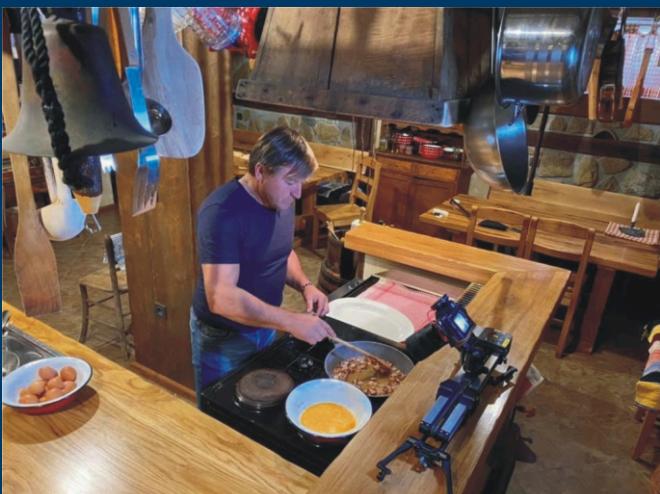
Danijel Muščo

Frane Perić

Davor i Lovro Matahlija

Igor Tomičić

Josip Škarić

Ruža Pičuljan

Marija Mušćo

Ružica Gabrić

FOTOREPORTAŽA

Ribarske priče

Anton Petrinić

Božidar Volarić

Ivan Franelić

Josip Andrić

Ivan Matahlija – Lola

Josip Pičuljan

Ivan Matahlija

Josip Škarić

Mimohod brodica prema Sorinju

Nenad Ivče

FOTOREPORTAŽA

Ribarski običaji i zanati

Ante i Predrag Andreškić

Tomislav Pečarina

Anton, Vlado i Fran Paparić

Ivan Pičuljan, Šime Jakuc, Josip Andreškić, Petar Paparić

Josip Andreškić

Kristijan Ivanić

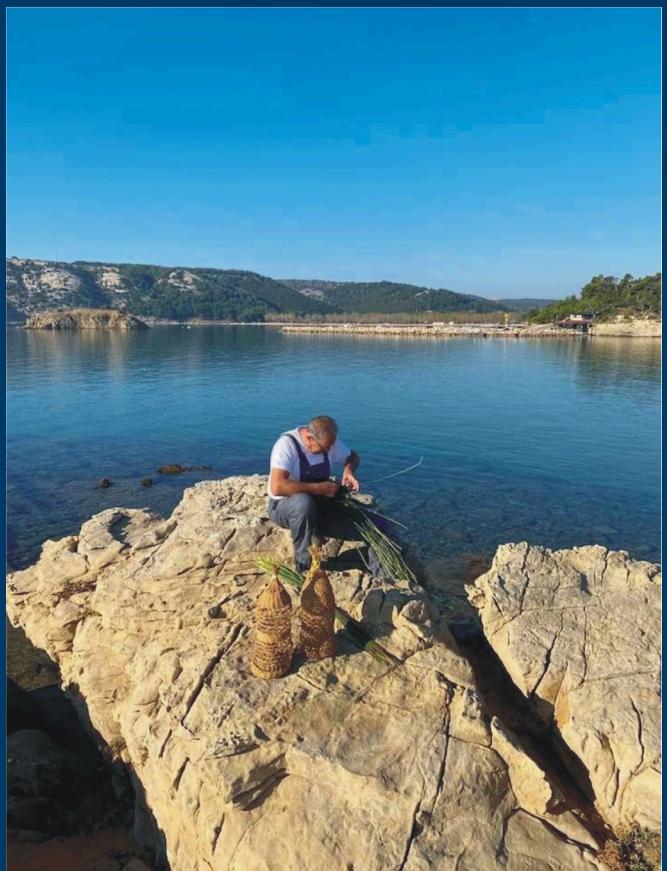
Josip Matahlija i Lino Perić

Nenad Matahlija

Josip Pirić

Šime Matahlija

DJEĆJI VRTIĆ PAHULJICA

Dječji vrtić „Pahuljica“, PO Lopar, odgojna skupina „Gljivice i Zečići“

U vrtičkoj skupini „Gljivice i Zečići“ upisano je 16 djevojčica i 16 dječaka. Dnevnim aktivnostima stvaramo sredinu u kojoj se djeca osjećaju sigurno, prihvaćeno i voljeno, a životno-praktičnim i radnim aktivnostima svakodnevno potičemo i samostalnost kod djece. Igra nam je najvažniji posao na svijetu jer njome otkrivamo, istražujemo, konstruiramo, manipuliramo predmetima itd.

Imamo šestero velikih predškolaca koji se pripremaju za školu. Trudimo se biti dobri prijatelji, međusobno se uvažavati, pomagati, zajedno stvarati i rasti, lijepo jedan drugome govoriti, u igru pozvati, igračke podijeliti i zajedno ih pospremiti, prijatelju jaknu zakopčati, za ruku ga uzeti i kada je tužan, suze mu obrisati. Redovito slavimo rođendane, pjevamo, plešemo, istražujemo okolinu, koristimo razne tehnike i materijale kako bi se likovno izražavali. Lijepo vrijeme koristimo za boravak na zraku, a promatramo i promjene u prirodi koja nas okružuje. Usprkos tome što je prošla godina zbog COVID-a ograničila realizaciju nekih naših društvenih aktivnosti, u njenom drugom dijelu ipak smo uspjeli ostvariti planirana druženja i suradnje, kako s roditeljima tako i s lokalnom zajednicom.

Redovito svake godine, početkom svibnja, sudjelujemo u obilježavanju Dana vrtića, a u tom periodu obilježili smo sportskim aktivnostima i Majčin dan, kao i dirljiv oproštaj od predškolaca, te smo redovito dijelili „dobre poruke“ prolaznicima u šetnji. Tradicionalno svake godine sudjelujemo i na „Loparskoj noći“, prezentirajući ručne radove djece i odgojiteljica.

Početkom nove pedagoške godine uspjeli smo s tatama realizirati druženje u obliku radionice na vanjskom prostoru izradom igrala i uljepšavanjem našeg dvorišta, a tijekom listopada razvio se i interes za upoznavanjem raznih zanimanja ljudi pa smo tom prilikom posjetili poštu, gdje nam je poštarić Alen pričao o svom zanimanju. Osim toga, Davidova mama Dejana Lekaj upoznala je djecu sa zanimanjem pekara te je zajedno s djecom radila i pekla kiflice, a posjetili smo i frizerku Marijanu Žic, Marojevu baku u frizerskom salonu, koja je djeci pokazala pribor kojim se koristi u svojem radu. S bakama

i pečenjem štrudla od jabuka obilježili smo Dan jabuka. Svjetski dan štednje obilježili smo posjetom PBZ-ove djelatnice Tine Žic, Marojeve mame koja je djeci ispričala čemu služi banka i kako štedimo novac.

U vrijeme Adventa aktivno smo sudjelovali na paljenju adventskih svijeća uz prigodne adventske i božićne pjesmice te s mamama održali kreativnu i slatku radionicu, a dobivene proizvode izložili i ponudili na Božićnom sajmu. Kraj godine bio je u znaku svečanog koncerta predškolaca.

GLAZBENA ŠKOLA

Piše: Danijela Škarić, prof., voditeljica Područnog odjela Rab

Događanja u Glazbenoj školi

Tijekom 2022. Glazbena škola Ivana Matetića Ronjgova u područnom odjeljenju na Rabu nastavila je s redovitim aktivnostima. Polaznici su itekako bili aktivni u obogaćivanju kulturne ponude otoka Raba te su sudjelovali na svim važnijim događanjima na otoku. U prethodnome broju spomenuli smo događanja u prvih nekoliko mjeseci 2022. i naveli da je Maroje Pičuljan, početkom travnja, osvojio drugo mjesto na državnom natjecanju u Jastrebarskom.

U preostalome razdoblju, do kraja godine, održan je Uskršnji koncert, Završni koncert za školsku godinu 2021./2022. početkom lipnja u crkvi sv. Križa, koncert pod nazivom „Dođi, dođi Nikola sveti“ održan od strane najmlađih učenika 1. i 2. razreda Glazbene škole, Božićni koncert održan je 14. prosinca u sklopu adventskih događaja i dr. Naš rad prezentirali smo i nizom concertina te raznim manjim produkcijama koje su uvijek lijepo popraćene od strane publike.

Naravno, tradicionalno su se održali i upisi u našu školu tijekom lipnja, stoga ovim putem pozivamo sve zainteresirane da se, bez zadrške, prijave na ovogodišnju audiciju i obogate svoj život glazbom.

Završni koncert u crkvi sv. Križa

Koncert povodom sv. Nikole

PODRUČNA ŠKOLA LOPAR

Piše: Tatjana Pičuljan

Događanja u Područnoj školi Lopar

Koraci za budućnost bez nasilja

Dana 16. rujna 2022. učenici trećih i četvrtih razreda imali su izvrsnu priliku sudjelovati na radionici „Koraci za budućnost bez nasilja“. Radionica je održana u suradnji naše škole s NZZJZ-om uz angažiranost dr. Daniele Glažar Ivče i Ines Lazarević Rukavine, univ. spec. oec. Učenici su u interakciji s predavačicom iznosili svoja iskustva koja su stekli upotrebom interneta i društvenih mreža, te učili kako se na istima ponašati i koja pravila poštivati. Naravno da su naučili i kakve sve opasnosti vrebaju, te kome se trebaju obratiti za pomoć. Uz stručnu pomoć napravili smo samo jedan mali korak prema naprijed u budućnost bez nasilja, a čeka nas još mnogo takvih koraka...

Dan kravate u 4. razredu

Dana 18. listopada učenici 4. razreda obilježili su Dan kravate. Učenici su svoje odjevne kombinacije obogatili kravatama i tako odjeveni odradili sve nastavne predmete. Proučavali su postanak kravate koja potiče od hrvatskih vojnika koji su se borili u Tridesetogodišnjem ratu (17. st.), a na vratovima su imali rupce. Luj XIV. je s oduševljenjem preuzeo taj modni dodatak, te se kravata prihvatiла kao elegantan ukras diljem Europe, a kasnije i u cijelom svijetu.

Učenici 4. razreda izradili su svoju kravatu pozitivnih misli na koju su ispisali želje i pozitivne misli koje su namijenili jedni drugima u razredu, a sve u cilju poticanja dobre atmosfere u razredu i boljih međusobnih odnosa.

Loparani u Rabu

Dana 14. listopada 2022. učenici i učiteljice, zajedno s vjeroučiteljem Božidarom Volarićem, posjetili su samostan Sv. Eufemije. Iako domaćina nisu našli kod kuće, uspjeli su vidjeti kompleks i saznati povijest samostana od svog vjeroučitelja. S obzirom na to da je blizu bio i Međunarodni dan pješačenja, pješice su prošli stazom ispod grada do Kina Rab gdje su imali priliku pogledati predstavu „Avanture maloga Jiju“. Predstava je oduševila učenike, posebice jer su glumci uspjeli svima poznatu dječju pjesmu pretvoriti u predstavu punu ritma, neobičnih glazbala i plesa – vrijednu gledanju.

Pogled s Velebita

Učenici 4. razreda, zajedno s ostalim četvrtašima otoka Raba, imali su priliku iskoristiti prekrasan listopadski dan i posjetiti NP Sjeverni Velebit. Terenska nastava započela je u Krasnom gdje je zbilja bilo krasno u Kući Velebita. Učenici su na radionici saznali sve o jamama u NP-u Sjeverni Velebit, letjeli su poput ptica uz pomoć virtualnih naočala, upali u medvjedi brlog, spuštali se uz simulaciju Lukinom jamom i naučili štošta o prilagodbi organizama u spiljskim uvjetima. Nakon što ih je bura napuhala ispred kuće (simulacija) otišli su na malo planinarenje na Zavižan. Popeli su se na vrh Velika kosa i uživali u pogledu na svoj otok. Pala je i tradicijska pjesma „Oj Lopare, selo na vidiku“. Umorni su se sretno vratili na otok i u svoje mjesto.

Posjet otoku Sv. Grgur

S obzirom na to da je nastava počela, a bablje ljeto nas i dalje mami van, učenici i učiteljice PŠ Lopar spojili su ugodno s korisnim i 5. listopada 2022. posjetili otok Sv. Grgur. Krenuli su iz Lučice u Loparu glassboatom „Grga“ i iskrcali se na otoku Sv. Grgur. U šetnji otokom imali su priliku naučiti o povijesti otoka. Učili su i o tamnoj strani prošlosti otoka kad je na otoku bio zatvor za žene. Danas samo ruševine svjedoče o toj prošlosti iz koje možemo naučiti da ne želimo da se neke stvari ikad ponove, ali mogu se izvući i naučiti pozitivne stvari kao što je samoodrživost izoliranog otoka u surovim uvjetima. Pri povratku učenici su uživali gledajući morsko dno na glassboatu i u neizostavnoj pjesmi.

Zahvaljujemo djedu Grgi na velikodušnom daru našim učenicima i želimo mu još puno sretnih plovidbi!

PODRUČNA ŠKOLA LOPAR

Ruksak pun kulture

U našu malu školu stigao je i ruksak pun kulture. Glumci iz Teatra Poco Loco su na radost mališana uprizorili predstavu pod nazivom „Predstava bez veze“, iako je ona bila sve samo ne bez veze. Izvrsna scenografija, vješta gluma i zvuci harmonike izmamili su osmjehu na lica mališana. No to nije bilo sve. Učenici trećih i četvrtih razreda postali su članovi glumačkog sastava i naučili kako se izrađuje scenografija, kako osmisliti i uglazbiti tekst, kako uvježbati scenski pokret i, na kraju, uprizoriti naučeno.

Svakako, ovo je bilo nezaboravno iskustvo za učenike koji jedva čekaju kada će stići sljedeći ruksak u njihovu školu.

Vatreno ludilo

Sredinom tjedna, dan 23. studenoga 2022. činio se sasvim običan i oblačan, a ipak je bio sasvim poseban. Cijelu državu je zahvatilo nogometno ludilo, svi su pratili utakmicu Svjetskoga nogometnog prvenstva, susret između Hrvatske i Maroka. Za vrijeme nastave TZK-a učenici naše škole imali su priliku strastveno navijati za Vatrene. Kockice su preplavile hodnik, atmosfera se zahuktala, bilo je poklika, vike, smijeha, pjesme... Bilo je vatreno...

Đaci prvaci
u školskoj godini
2022./2023.:

S lijeva na desno:

- Linda Pećarina Bašić
- Sofia Zalar
- Artur Ruf
- Phillip Heinrich
- Neo Borić
- Jakov Jakuc
- Mate Jakuc

Učiteljica:

- Nada Pičuljan

Erasmus+ projekti u OŠ Ivana Rabljjanina Rab

Osnovna škola Ivana Rabljjanina Rab i ove je godine uključena u provedbu dvaju vrijednih Erasmus+ projekata. Nositelj projekta „Be true, do not bully“ je škola iz Italije, a partneri su škole iz Turske, Španjolske, Grčke, te naša OŠ Ivana Rabljjanina Rab, u kojoj je koordinatorica projekta Kristina Ribarić. Projekt uključuje djecu u dobi od 10 do 12 godina. Drugi projekt u kojem sudjelujemo kao škola predstavnica iz Hrvatske uključuje škole iz Finske, Njemačke, Italije, Španjolske i Ujedinjenog Kraljevstva, a koordinatorice tog projekta u našoj školi su Manuela Halović i Marija Fabijanić. Sudionici drugog projekta pod nazivom „Every move counts“ su učenici u dobi između 13 i 16 godina koji pohađaju različite oblike srednjih i osnovnih škola, kao i jednu SEN školu (škola za učenike s različitim poteškoćama, i fizičkim, i mentalnim). Oba projekta će umjesto predviđene dvije godine trajati tri godine, s obzirom na to da je pandemija koronavirusa poprilično utjecala na njihovu provedbu. Ono što možemo istaknuti jest da je do sada provedba oba projekta bila više nego uspješna, te da su osim sudjelovanja u mobilnostima u drugim zemljama, oba projekta već ugostila sve partnera na našem otoku, u našoj školi.

Projekt „Be true, do not bully“ osmišljen je u cilju promocije inkluzivne edukacije, jednakosti i nediskriminacije, prevencije međuvršnjačkog nasilja i međusobne razmjene primjera dobrih praksi između pet uključenih zemalja. Posebni je značaj dan edukaciji učitelja i osoblja škola kako bi, jačajući svoje vještine za prevenciju i intervenciju međuvršnjačkog nasilja, bili spremni adekvatnije reagirati na izazove koje donose odnosi među djecom u današnjem vremenu. Razmjena ideja i iskustava među školama može pojedinim školama dati nove uvide i praktične primjere za nošenje s izazovima s kojima se svakodnevno susreću. Za vrijeme edukacije učitelja škole će pripremati i aktivnosti za uključivanje učenika koji će tako imati priliku upoznati se s kulturom, tradicijom i školstvom u drugim zemljama. Većina projekta zamišljena je kao edukacija edukatora, ali jednako tako uključuje razmjenu učenika u pratnji učitelja, u sklopu koje će učenici imati priliku upoznati svoje vršnjake i načine rada u njihovim školama. Naša je škola bila organizator prve mobilnosti u prošloj školskoj godini, te smo isto tako odveli petero naših učenica na mobilnost u Grčku. Ove školske godine novih je petero učenica bilo na mobilnosti u Turskoj koja se odvijala od 29. listopada do 5. studenog 2022. godine, a vratile su se punе dojmova i novih iskustava. Učenice su odabrane na školskom natječaju u sklopu kojeg su trebale snimiti svoj video na temu „Igrama protiv nasilja“. Tema igara bila je u fokusu i tijekom cijelog projektnog tjedna provedenog u Turskoj, te su naše učenice mogle isprobati različite tradicionalne igre iz Turske, Grčke i Španjolske, matičnih država partnerskih škola u projektu, a one su pak bile u prilici učenike sudionike projekta naučiti pravilima svoje „Gumi gumi“ igre. Tijekom tjedna imale su priliku jutra provoditi u školi igrajući igre i sudjelujući u kreativnim radionicama na kojima su se, među ostalim, upoznale i s tradicionalnim načinima slikanja (ebru i batik), dok su im

popodneva bila osigurana za upoznavanje kulture, okolnih turskih krajeva i njihovih delicija. Do kraja ovog projekta ostale su još dvije mobilnosti, sljedeća u Španjolskoj i zadnja u Italiji.

Projekt „Every move counts“ („Svaki pokret je bitan“) osmišljen je zbog potrebe da našu djecu motiviramo na kretanje, bavljenje sportom te konzumiranje zdrave prehrane. Budući da većina naših učenika provodi puno svoga slobodnog vremena koristeći elektroniku (kompjutere, laptopе, tablete, pametne telefone), sve manje vremena izdvajaju za rekreativnu i fizičku aktivnost. Broj učenika koji se bave sportom kao redovnom slobodnom aktivnošću u stalnom je padu. I više je nego jasno da redovita tjelesna aktivnost igra važnu ulogu u temeljima sretnog, zdravog i duljeg života, dok neaktivnost donosi opasnosti kao što su bolesti srca, dijabetes i pretilost. Osim toga, sport je dobar način za pristup i integraciju učenika koji nisu socijalno integrirani iz različitih razloga (jezične barijere, problemi u ponašanju, mentalni problemi). Škola je zaista dobro mjesto za rješavanje svih tih problema jer je to životno razdoblje u kojem se svi mogu upoznati s fizičkim vještinama i aktivnostima. Kako nas je sport povezao pokazuje činjenica da su naši učenici s učiteljkama do sada bili u Njemačkoj i Italiji, a za našu školu i naš otok vrlo je važna mobilnost održana u terminu od 23. do 28. siječnja 2023., kada su učenici i koordinatori svih škola koje sudjeluju u projektu doputovali na naš prekrasan otok. Program mobilnosti na Rabu bio je i više nego ispunjen i zanimljiv, a naši su gosti posebno mogli uživati u čarima naše zemlje i otoka dok puše svima nam znana bura. U ovoj mobilnosti sudjelovali su svi učenici naše škole koji su se prijavili na projekt, njih ukupno 18 iz osmih razreda. Tijekom mobilnosti naša škola je omogućila učenicima prezentaciju naše škole i svih škola sudionica našim učenicima po razredima, smisljanje zdravih recepata, predavanje nutricioniste, predavanje o šećerima, kao i razgled grada uz vođenje učenika naše škole. Pored toga imali smo i šetnju od crkve sv. Petra u Supetarskoj Dragi preko Fruge do Lopara, gdje su sudionici mogli doživjeti buru uživo, dok smo u popodnevnim satima istog dana posjetili Udrugu rapskih samostreličara. Puno lijepih trenutaka i kvalitetnih sadržaja zabilježili smo fotografijama koje će nam ostati za lijepu uspomenu. Do kraja projekta ostale su još tri mobilnosti – sljedeća na redu je mobilnost u Ujedinjenom Kraljevstvu krajem ožujka, Španjolska krajem svibnja, te Finska krajem kolovoza.

OSNOVNA ŠKOLA I. RABLJANINA RAB

Piše: Ivana Rimac

Eko grupa „Plavi planet“

Ove školske godine eko grupa „Plavi planet“ broji 45 učenika i učenica. Voditeljice eko grupe, učiteljice Ivana Rimac i Doris Ćuća-Žentil, zajedno s učenicima, provode razne aktivnosti kako bi odgovorile na veliku dječju radoznalost i ljubav prema prirodi. Školska je godina krenula u suradnji s učenicima OŠ Jundrov iz češkog Brna. Našu je školu posjetilo 45 učenika u pratnji pето učitelja i ravnatelja. Učenici eko grupe pokazali su kako se izrađuju EM kugle, a prethodno pripremljene glinene kugle zajedno su bacili u more. Tom prigodom učenici su imali priliku isploviti ekobrodom i poslušati predavanje djelatnika komunalnog društva Dundovo d. o. o. o ulozi ekobroda u održavanju čistoće okoliša otoka Raba i u sprječavanju širenja požara, odnosno u njihovu gašenju. U tom lijepom tjednu zajedno smo posjetili i Geopark Lopar, te naučili kakve fosile možemo pronaći na našem lijepom otoku.

Vrijedni učenici predstavili su projekt „EM glinene kugle“ na 1. međunarodnom simpoziju *Geopark & Sciences* koji se održao od 6. do 9. listopada 2022. na Rabu. Učiteljica Gabrijela Ševerdija pripremila je učenička izlaganja, te su naši učenici oduševili sve prisutne svojom prezentacijom i poznavanjem engleskog jezika.

Tjedan školskog doručka obilježili smo izradom zanimljivog plakata uz pomoć učiteljice kemije Rasmire Dizdarević, ali i osmišljavanjem prijedloga zanimljivih i privlačnih jelovnika, pa se tako na popisu uz zobene kaše, smoothie, voćnu salatu, sendvič, pronašla i janjetina pripremljena na više načina (izdvajali bismo onu pečenu na ražnju u školskom dvorištu). Učenici eko grupe, osim smisla za humor, imaju i smisla za humanost, te i ove godine vrijedno sudjeluju u akciji skupljanja plastičnih čepova.

Proučavali smo pomrčinu Sunca, izradivali edukativne plakate o životinjskim vrstama u našem moru, izradivali smo mirisne svijeće, božićne dekoracije, prezentacije, osmišljavali nove igre, reciklirali, sudjelovali na Božićnom sajmu. Ipak, najponosniji smo bili na izrađene prirodne sapune koje smo izradili zajedno s „Mladim kemičarima“, a kako čujemo bile su absolutni hit na Božićnom sajmu. Kraj polugodišta proslavili smo zajedničkim klizanjem koje nam je omogućeno od strane Dundova d. o. o., na čemu smo im zahvalni.

Piše: Maja Belić

Učenička zadruga „Arba“

Učenička zadruga „Arba“ nakon pauze uzrokovane koronavirusom ove školske godine nastavila je s radom. Zadruga pridonosi ostvarivanju ciljeva i zadaća odgoja i obrazovanja učenika programom rada u kojem se spajaju znanstvene spoznaje i učenje, s jedne, te određen proizvodni i koristan rad, s druge strane.

Cilj je Zadruge okupiti na dragovoljnoj osnovi što veći broj učenika i primjerenim metodičkim postupcima, pod vodstvom učitelja mentora, omogućiti razvoj sklonosti, interesa i sposobnosti, te stjecanje, produbljivanje i primjenu bioloških, tehničkih, gospodarskih, društvenih i srodnih znanja iz područja važnih za cjelokupan proizvodni proces od njegova planiranja do tržišnog i drugog vrednovanja rezultata rada. U Zadruzi se posebno razvijaju i njeguju radne navike, radne vrijednosti i stvaralaštvo, stječu znanje i svijest o načinima i potrebi očuvanja prirode, kao i njegovanja baštine i pučkog stvaralaštva. Učenici se profesionalno informiraju i usmjeravaju, te stvaraju preduvjete za prijenos i praktičnu primjenu znanja u životu i lokalnoj sredini.

Unutar same zadruge djeluje sljedeće sekcije: „Mali zadrugari“, „Eko-grupa“, „Likovna sekcija“, „Keramičarska sekcija“ i „Slikarska grupa“. Članom Zadruge može postati svaki učenik, učitelj, roditelj, pa čak i vanjski suradnik.

Ove školske godine u organizaciji naše zadruge održana su dva prodajno-izložbena sajma: sajam povodom Dana zahvalnosti za plodove zemlje (21. listopada 2022.) i Božićni sajam (20. i 21. prosinca 2022.). Na oba sajma učenici, učiteljice, ali i roditelji pokazali su svoj trud i rad, baš kao i zadovoljstvo nakon završetka istih. Sav prihod usmjerit će se na potrebe škole, točnije za kupovinu dodatnih materijala za učenike.

U planu je, do kraja ove školske godine, organizacija Uskršnjeg sajma, kao i prisustvovanje na smotri učeničkih zadruga Primorsko-goranske županije koja će se održati u Rijeci 19. svibnja 2023. **Učenička zadruga „Arba“ otvorena je za suradnju sa svim sugrađanima, kao i s udružama i tvrtkama na području Grada Raba i Općine Lopar.**

Piše: Damir Paparić, ravnatelj

60 godina rapske škole

Razmišljam o 60-ogodišnjacima i kako ih opisati, onako u par rečenica. Pitam kolegicu, što te prvo asocira kada ti netko kaže da ima 60 godina? Kao iz topa je odgovorila – star. Moram priznati da su moje misli išle u potpuno drugom smjeru. Pojmovi koji su meni navirali su: iskustvo, poštovanje, tradicija, mudrost, ponos, stabilnost ...

Naša škola upravo ove godine slavi 60. godinu postojanja. Kao i ljudi, ustanove isto žive svoj život pa ih možemo i identičnim pojmovima opisivati.

Koliko je samo ugostitelja izšlo iz ove škole, bez kojih je danas nemoguće zamisliti otok Rab. Tu su današnji doktori, pravnici, programeri, učitelji, ekonomisti, kulturni djelatnici, bankari, ... Svi oni koji su prošli kroz našu gimnaziju, a danas su nositelji života na otoku. Nemali broj je i onih koji se nisu vratili, a priznati su stručnjaci u svijetu; naročito se tu ističe IT sektor.

Tu su sve one drage bivše kolegice i kolege koji su svojim radom, entuzijazmom i velikom željom pripremali, kao i sadašnje kolege što pripremaju mlade ljude za život. To je ono neprocjenjivo što nam pruža radost i zadovoljstvo u našem poslu.

Danas možemo reći da je Srednja škola Markantuna de Dominisa Rab škola s velikim iskustvom i tradicijom, naročito u obrazovanju kadrova u turizmu. Ustanova koja aktivno sudjeluje u svim sferama života na otoku. Ustanova koja je, i mora ostati ponos i svjetla točka otoka Raba, kao i naše Primorsko-goranske županije.

A u prilog tome idu sve naše aktivnosti koje provodimo pored redovne nastave. Tu su projekti i natjecanja u

STEM području, sudjelovanje naših učenika u nekoliko međunarodnih eTwinning projekata tijekom svake školske godine, sudjelovanje u Erasmus+ projektu, programu Škole ambasador Europskog parlamenta, projektu Vršnjačkoga mentoriranja, posjećujemo Drugu gimnaziju Varaždin s kojom smo suradnju započeli još u prosincu 2019., nastavljamo našu tradicionalnu suradnju sa školama iz Njemačke, a naši učenici pristupaju i polaganju ispita za Njemačku jezičnu diplomu. Tu su, neizostavno, i natjecanja iz ugostiteljsko-turističke struke, gdje već pomalo tradicionalno postižemo odlične rezultate.

Godinu 2022. Srednja škola Markantuna de Dominisa Rab pamtiće po proslavi 60. obljetnice svojega postojanja. U tu svrhu, dana 15. studenoga održan je i prigodni program, kao i svečana sjednica na kojoj su sudjelovali primorsko-goranski župan Zlatko Komadina, koji je došao u ime osnivača Škole odnosno Primorsko-goranske županije, gradonačelnik grada Raba Nikola Grgurić i načelnik Općine Lopar Zdenko Jakuc. Osim svečane sjednice, naši učenici tom su prigodom pripremili i prigodni plesni, glazbeni i dramski program, a održali su i sportska natjecanja u graničaru i krosu. Budući da smo povodom 50. obljetnice otisnuli opsežan školski Godišnjak, povodom 60. obljetnice odlučili smo se za virtualni školski Godišnjak koji je dostupan svakom na web-stranicama naše škole, a čime smo pokazali i našu ekološku osviještenost.

Piše: Ivana Stojanova

SŠ Markantuna de Dominisa – Škola ambasador Europskog parlamenta

Program Škola ambasador Europskog parlamenta učenicima omogućuje informiranje o Europskoj uniji, a posebno o demokratskim ovlastima Europskog parlamenta u donošenju odluka. U sklopu programa Škola ambasador Europskog parlamenta, u svakoj se državi članici razrađuju nastavni moduli namijenjeni srednjim školama. Cilj je ovih modula pomoći učenicima i nastavnicima upoznati se s ulogom koju Europska unija igra u njihovim svakodnevnim životima. Osim širenja znanja o Europi, škole koje sudjeluju u programu imaju priliku temeljem svoje aktivne uloge u programu dobiti certifikat za sudjelovanje.

Kako bi se što lakše proveo ovaj program u srednjim školama diljem Hrvatske, Ured za informiranje Europskog parlamenta u Hrvatskoj prilagodio je i lokalizirao nastavni materijal za učitelje i učenike. Materijal pod nazivom „Europski nastavni moduli“ sastavljen je od dva dijela – nastavnih priprema za učitelje i radnih listova za učenike koji prate svaku od unaprijed zadanih tema. Nastavnim pripremama obuhvaćeni su nastavni ciljevi radionica, obrazovni ishodi te prijedlozi tijeka aktivnosti unutar svakog od modula. Osim toga, nastavne pripreme sadrže i poveznice na dodatne materijale, brošure, knjige i brojne izvore kao pomoć učiteljima koji traže više informacija o pojedinim temama. Radni listovi sadržajno su osmišljeni kao materijal kojeg učitelji mogu umnožiti i podijeliti učenicima jer će tamo pronaći brojne tematske zanimljivosti, zadatke i pitanja za raspravu.

Program je usmjeren na rad sa srednjoškolcima s ciljem postizanja njihove razine znanja o Europskoj uniji i parlamentarnoj demokraciji, o pravima koja imaju kao europske građanke i građani. Srednjoškolce upoznajemo i s djelovanjem Europskog parlamenta kao institucije, ali i osvještavamo o mogućnostima aktivnog sudjelovanja u kreiranju europskih politika. Okosnica programa jest distribucija edukacijskog materijala, te dodatna edukacija školskih mentorova kroz seminare, putovanja i razmjenu iskustava. Program se provodi u srednjim školama u svih 27 država članica Europske unije, a u Republici Hrvatskoj organizira ga i provodi Ured Europskog parlamenta.

**SREDNJA ŠKOLA
M. DE DOMINISA RAB**

Srednja škola Markantuna de Dominisa na Rabu sa svojim srednjoškolcima aktivno sudjeluje u EPAS programu. **Trenutno u programu aktivno sudjeluju 20 srednjoškolaca od kojih su i dvije učenice iz Lopara.** Drugu godinu zaredom srednja škola je dobila EPAS priznanje za savladane module i aktivnosti realizirane tijekom školske godine 2021./2022. te se plasirala na visoko 14. mjesto od ukupno 40 srednjih škola.

Srednjoj školi je dodijeljeno posebno priznanje – za umrežavanje gotovo svih škola koje su uključene u program „Škole ambasadori Europskog parlamenta“. SŠ Markantuna de Dominisa Rab predano je djelovala na provedbi EPAS programa tako da su učenici juniori ambasadori uspješno savladali nastavne module Europskog parlamenta. Stekli su praktična i teorijska znanja o institucijama Europske unije, osobito o Europskom parlamentu, sudjelovali u organiziraju školskih projekata solidarnosti, snimali i montirali video uratke, pratili rad zastupnika u Europskom parlamentu i radili na zajedničkim projektima s drugim školama ambasadorima u RH. U budućnosti je želja povećati broj novih junior ambasadora i educirati mlade ljude o ulozi Europske Unije u njihovim životima. Naša srednja škola veseli se zajedničkim uspjesima u 2022./2023.

Piše: Franko Fabo

Udruga veterana Domovinskog rata Lopar – rad u 2022. godini

Udruga veterana Domovinskog rata Lopar u 2022. godini nastavila je izvršavati svoje aktivnosti u skladu s usvojenim planom rada i potrebama članstva. Obustavljen je većina pandemijskih mjera te je započeo normalan rad udruge.

Dana 31. ožujka 2022. godine, u sjećanje na Krvavi Uskrs, predstavnici Udruge su polaganjem vijenca i paljenjem svijeća na spomen-obilježju u Plitvicama odali počast Josipu Joviću, prvoj žrtvi Domovinskog rata. Dana 9. travnja 2022. godine članovi Udruge sudjelovali su u ekološkoj akciji „Neka školji budu bolji“.

Obilježavanje Dana državnosti

Dana 30. svibnja 2022. godine, u organizaciji UVDR-a Lopar i Općine Lopar, obilježen je Dan državnosti. Na mjesnom groblju Lopar odana je počast umrlim braniteljima polaganjem cvjetnog aranžmana i paljenjem svijeća na centralnom križu, te polaganjem svijeća na grobove umrlih branitelja. Potom je održana misa u crkvi Rođenja Blažene Djevice Marije, nakon čega je slijedilo prigodno druženje. Dana 31. svibnja, u dogovoru s Turističkom zajednicom Općine Lopar, očišćene su pješačke staze koje vode do Saramića.

Dan Općine Lopar

Povodom Dana Općine Lopar, od 7. do 9. rujna ugostili smo četiri vukovarska branitelja članova udruge HVIDR-e Vukovar. Vukovarski prijatelji prisustvovali su svečanoj sjednici općinskog vijeća te dana 8. rujna polaganju vijenca na centralnom križu na groblju Lopar i misi. Nakon dvodnevnog druženja s vukovarskim braniteljima, uslijedio je poziv naših prijatelja na druženje povodom obilježavanja Kolone sjećanja u Vukovaru.

Dana 24. listopada predstavnici Udruge sudjelovali su u obilježavanju Dana hrvatskih branitelja Grada Raba. Dana 1. studenoga predstavnici Udruge položili su vijence i zapalili svijeće na centralnom križu groblja Lopar te položili svijeće na grobove umrlih branitelja, nakon čega je uslijedila misa povodom Svih svetih.

Obilježavanje Dana pobjede i domovinske zahvalnosti i Dana hrvatskih branitelja

Dana 4. kolovoza, od strane Udruge i braniteljskih udruga s područja Grada Raba, organiziran je tradicionalni odlazak u Gospić. Obilježavanje je započelo na gradskom groblju u Gospiću polaganjem vijenca uz središnji križ za sve poginule u Domovinskom ratu, a zatim je položen vijenac na grob zapovjednika Ivana Čanića – Baje, i na centralnom spomeniku u Gospiću.

Uslijedila je misa na Ljubovu za sve poginule branitelje ličke bojišnice. Polaganjem vijenaca i paljenjem svijeća na Ljubovu odana je počast svim poginulim braniteljima koji su svoje živote položili u vojno-redarstvenoj operaciji „Oluja“. Na povratku je odana počast na mjestu pogibije rapskog branitelja Slavka Deželjina. U selu Zalužnici je odana počast braniteljima senjskog područja koji su također poginuli tijekom vojno-redarstvene akcije „Oluja“.

Udruga je dana 5. kolovoza u Loparu sudjelovala u proslavi Dana pobjede i domovinske zahvalnosti, te obilježavanju 27. obljetnice vojno-redarstvene akcije „Oluja“. Program je započeo odavanjem počasti umrlim hrvatskim braniteljima iz Lopara na mjesnom groblju u Loparu, polaganjem vijenca na centralnom križu, te polaganjem cvjetnog aranžmana i paljenjem svijeća na grobovima hrvatskih branitelja. Program je nastavljen služenjem mise u crkvi sv. Ivana Krstitelja. U večernjim satima uslijedilo je primjereno druženje u kući Moto kluba „Rab“ na Sorinju.

Dan sjećanja na žrtve Domovinskog rata i Dan sjećanja na žrtve Vukovara i Škabrnje 2022. godine

U razdoblju od 16. do 19. studenog, Udruga je sudjelovala u obilježavanju Dana sjećanja na vukovarsku tragediju. Tom prigodom tradicionalno smo sudjelovali na bdijenju povodom obilježavanja „Gospe Spasa“ na kukuruznom putu, te potom na bdijenju ispred vukovarske bolnice. Sudjelovali smo u Koloni sjećanja. Položili smo vijence i svijeće na Memorijalnom groblju Vukovar, spomen domu Ovcara, Trpinjskoj cesti, a posjetili smo i vodotoranj. Sve vrijeme družili smo se s prijateljima, veteranimi iz Vukovara. Dana 17. studenog Udruga je organizirala paljenje svijeća na rotoru u Loparu u znak solidarnosti sa žrtvama Domovinskog rata.

Dan hrvatskih branitelja Općine Lopar

Dana 27. siječnja 2023. godine tradicionalno je obilježen Dan hrvatskih branitelja Općine Lopar. Obilježavanje je započelo okupljanjem branitelja i njihovih gostiju na mjesnom groblju Lopar, nakon čega je uslijedilo polaganje vijenca na centralnom križu i paljenje svijeća od strane predstavnika Udruge i Općine Lopar, te polaganje vijenca i paljenje svijeća od strane pozvanih gostiju. Odavanje počasti nastavljeno je polaganjem i paljenjem svijeća na grobove hrvatskih branitelja iz Lopara. Svečanost je uveličala misa u crkvi sv. Ivana Krstitelja u Loparu. Misu je predvodio vlč. Božidar Volarić.

Skupština Udruge održana je prvi puta u sportskoj dvorani u Loparu. U radnom dijelu pročitana su i usvojena izvješća o radu udruge za 2022. godinu, plan rada za 2023. godinu, te finansijsko izvješće za 2022. godinu. Predsjednik udruge Ivan Pičuljan s posebnim se prijetetom prisjetio svih umrlih branitelja iz Lopara.

Skupu se potom obratio Darko Logožar u ime Ministarstva hrvatskih branitelja, te Milan Kurilj u ime Udruge ratnih veteranova 1. hrvatskoga gardijskog zdruga. Na kraju sjednice obratio se i načelnik Općine Lopar Zdenko Jakuc. Skupu je prisustvovao i predsjednik Zajednica udruga postrojbi ZNG RH i HV-a Pavao Naletilić. Svojim vokalnim nastupima, skup su uveličali Ženska klapa „Užanca“ i Pučki pjevači iz Lopara.

Piše: Joško Matahlija, predsjednik DVD-a Lopar

Sjećanje na Mirka Škarića – Milana

U protekloj 2022. godini DVD Lopar navršio je svoj 40. rođendan, ali nažalost, godinu 2022. pamtit ćemo po iznenadnoj smrti našeg tajnika Mirka Škarića koji je jedan od zaslužnih za rođenje vatrogastva u Loparu. Mirko je svoj vatrogasnji put započeo kao jedan od osnivača DVD-a Lopar davne 1982. godine kao spremištar i član Upravnog odbora. Od 1986. do 1993. obnaša dužnost predsjednika DVD-a Lopar i ujedno postaje delegat u otočnoj vatrogasnoj zajednici; 1997. godine postaje tajnikom DVD-a Lopar, te tu dužnost obnaša sve do svoje smrti. Godine 2009. postaje predsjednikom Vatrogasne zajednice otoka Raba, a 2021. godine i članom predsjedništva Vatrogasne zajednice Primorsko-goranske županije. Nosio je čin vatrogasnog časnika 1. klase, a uz sve njegove pohvale i priznanja nabrojiti ću neke: brončana, srebrna i zlatna medalja, zlatna plamenica, odlikovanje za posebne zasluge, spomenica vatrogasni veteran, te povelja i plaketa s likom Mirka Kolarića. Mislim da u Loparu svi znaju da je Mirko svoj život posvetio vatrogastvu, naročito mi vatrogasci koji smo s njim dijelili taj isti poziv. Malo je reći da je odvajao puno vremena za vatrogasnu službu, da je mnogo napravio, kako za DVD Lopar, tako i za otočnu Vatrogasnu zajednicu; sav taj trud i želja za pomoći drugome ostavljaju neizbrisive tragove koji se jasno iscrtavaju na licima vatrogasaca i u prostorijama vatrogasnih domova. Zahvalio bih se i ovim putem, kako obitelji Mirka Škarića, tako i svim vatrogasnim obiteljima, jer oni su ti koji ostaju sami u olujnim noćima, sami za blagdanskim stolom. Hvala vam što podržavate naš poziv. Hvala vam što ste uz nas u onim lijepim i manje lijepim trenutcima, vi ste ta snaga koja nas šalje na svaku intervenciju i zato vam veliko hvala. **Tajniče, napustio si nas prerano, ali to ne znači da ćemo te pamtit manje!** Uz riječi Ive Andrića iz knjige *Znakovi pored puta* još jednom se opraćamo od tebe: „Govorite mi da ću izgorjeti, da će iza mene ostati samo pepeo, ali ću bar znati da sam bio vatra. A iza vas će ostati samo balavi trag.“

Piše: Stanislav Franelić, zapovjednik DVD-a Lopar

Riječ zapovjednika...

U protekloj 2022. g. Vatrogasna postrojba Lopar intervenirala je u 58 intervencija. Od toga je bilo 10 požarnih, a ostale spadaju pod tehničke intervencije. Isto tako, održene su vježbe u Camping Resortu i Sunny Resortu „San Marino“, te u lučici San Marino. Pri kraju godine imali smo i zahtjevnu vježbu na nivou CZ-a otoka Raba. Ustaljenim tempom održavamo redovne vježbe gdje mi je izuzetno zadovoljstvo istaknuti podatak da je prisutnost operativnih članova na zavidnom nivou od 50 %. Osim redovnih vježbi, dvojica kolega položili su ispit specijalnosti za siguran rad na visinama i dubinama. Isto tako, trojica vatrogasaca završavaju tečaj strojara na vatrogasnim pumpama. U vrijeme kad se sve manje pridodaje važnosti volonterizmu, radimo i s trojicom ljudi koji će u bliskoj budućnosti s ponosom nositi vatrogasnu odoru našega društva. U suradnji s „našim“ obrtnicima koji su se velikodušno odazvali našem pozivu, prikupljeno je opreme u vrijednosti od 75.000 kn. Zahvalili smo im svakome ponaosob, ali koristim i ovu priliku da to napravim jer su prepoznali potrebe i vrijednosti našeg društva. Zahvaljujemo i Općini Lopar koja nam je putem javnih potreba odobrila namjenska sredstva za promjenu tubusa na vatrogasnoj brodici u iznosu od 60.000 kn. Aplicirali smo i u fondu EU za solidarnost, pa i tu očekujemo nešto opreme prije nadolazeće turističke sezone. Planova je puno, ali o svemu tome ćemo vas informirati u nadolazećem periodu. Uz vatrogasni pozdrav do sljedećeg čitanja!

Obnovljeni vatrogasni gliser

Kupljena oprema u vrijednosti od 75.000 kuna

Zajednička vježba sustava civilne zaštite otoka Raba

Piše: Grozdana Marušić, voditeljica dječje skupine KUD-a

Da se ne zatare

Dragi naši mali i veliki Loparani, do ove 2023. godine štošta nam se nakupilo. Pa krenimo nekim redom. Godine 1998. uz grupu zaljubljenika u sve ovo „loparsko“ krenuli smo s radom tako da ove godine slavimo srebrnu obljetnicu našega postojanja. Tijekom ovih 25 godina u KUD-u se svadalo i mirilo, ženilo i rastavljaljalo, rađalo i umiralo, ali najviše od svega živjelo! U našem KUD-u se raslo i odrastalo, djevojčice su postajale cure, žene, majke. Dječaci su postali momci, muževi, očevi... Svi oni su svojim sudjelovanjem oplemenili i obogatili naše društvo koje okuplja zaljubljenike u Lopar i njegovu tradicijsku baštinu.

Nekad začetnici, sad su veterani, a neki novi klinci tancaju, pivaju po loparsku. Gledajući unatrag rijetko koji Loparanin se nije okušao u plesu ili pismi u ovom našem KUD-u. Istina, aktivniji su u početku bili odrasli, ali velikom željom djece da brane naše loparske boje jednostavno su prevladali i zasjenili aktivnosti odraslih. Radilo se u više grupe, različitim uzrasta. Pojedinci nisu propustili niti jedan nastup, a većina je imala priliku uživati u putovanjima i gostovanjima našeg KUD-a. Međutim, svaki član je ponosob ostavio neizbrisivi trag.

U vrijeme prije korone formirale su se grupe djece predškolskog, osnovnoškolskog i srednjoškolskog uzrasta. Uistinu, bili smo puni dječjeg smijeha i radosti. I onda nas sve skupa zadesi korona. Ta distanciranost nas je jako potresla i jednostavno izbacila iz takta iz šandul i opakov. Ali, kako nakon svake kiše dođe i sunce, tako se i mi polako vraćamo u radni ritam s nekim novim klincima, odraslim djecom željnom druženja i putovanja, veteranima ovisnim o tancu i pojki. Jer naša velika želja je prenositi naše znanje i plesno umijeće s ciljem da se sve to skupa NE ZATARE! Tako nastavljamo s radom djece svih uzrasta uz veliku želju aktiviranja i odraslih.

Svjedoci smo da smo velikoj većini naših polaznika i članova udahnuli osnovno plesno znanje loparskoga tanca i pojke, isto kao što smo ih naučili *ča je kamižot, jelek, dižina, zvunčić, kadi je Pošigovo, i Mirine, kako se činu hrostuli i kako se šiju grozdići*. Tanac i pojka bez miha su nezamislivi. Lopar kroz svoju povijest bilježi nekoliko vrsnih svirača miha bez kojih niti jedan mesopust, pir pa ni zabava ni mogla proći. Naš Bruno Škarić imao je privilegiju učiti od jednog od njih (Josipa Ivanića zvanog Zec). Od samih početaka naš Bruno sviri uz veliku želju da to svoje znanje prenese na drugoga. Bilježimo nekoliko pokušaja organiziranog učenja sviranja miha koje za sada nije iznjedrilo jednog novog svirača miha. Ali našim pokušajima tu sigurno nije kraj jer jedan od naših krucijalnih zadataka u sljedećem vremenskom razdoblju ozbiljnije je prionuti školi sviranja miha. Jer bez miha nima ni pojke, ni tanca, ni kamižota, ni klobuka i maškara. Bez miha izgubit ćemo izvornost, istinsko loparsko poimanje tradicije.

U godinama i desetljećima iza nas putovalo se i tancalo. Rijeka, Zagreb, Vinkovci, Sopje, Vladislavci, Metković, Njemačka, Italija, Slovačka... Sve su to bile sredine u kojima smo imali priliku upoznavati nove ljude, njihove kulture i tako nadopunjavati sebe kao osobe. Na svim tim gostovanjima i smotrama iznimna nam je bila čast predstavljati naš Lopar. Kako ne bi sve ostalo samo na mihi i plesu, aktivirali su se naši Pučki pivači kao izdvojena sekcija unutar našeg društva. Iako „vremešni“, s određenim brojem godina na svojim ledima, svjedočimo njihovoj neiscrpanoj energiji, želji i volji da svoje vokalno umijeće kroz pjesmu prenesu na mlađe uzraste i to opet s ciljem *da se ne zatare*. I tijekom vremena korone (kad bi epidemiološke okolnosti to dozvoljavale) oni su nastupali i branili boje našega društva.

Uz niz nabrojenih aktivnosti obavezni smo našim tradicijskim *maškarima* prezentirati naše pokladne običaje, sudjelovati na karnevalskim povorkama. I to činimo na Riječkom karnevalu, isto kao što smo nekad sudjelovali na Opatijskom karnevalu ili Samoborskom fašniku. Odlazak na Dječju karnevalsку povorku u Rijeku postala nam je tradicija, te je s godinama broj učesnika konstantno rastao, pa bilježimo i godinu prije korone s dva puna autobusa malih maškara uz pratnju roditelja. Kako je, nažalost, i na ovom polju korona učinila svoje, ove godine sudjelovali smo s nešto više od 20-ak malih maškara koji su zračili nekom novom energijom. Reći ćemo, prezentirali smo loparske maškare u nikad manjoj, ali nikad slađoj grupi. Ali povjesni kotač se okreće i uskoro ćemo ponovno imati slatkih briga oko broja učesnika. Djeca rastu tancajući i pivajući. Obaveza nam je

u ovom trenutku spomenuti i roditelje svih naših članova koji su vjerni pratitelji naših aktivnosti, koji kroz odgoj svoje djece žele utrti put svojih predaka.

Ove jubilarne godine prisjetit ćemo se svih onih starih, prvih originala, koji su nas naučili da prenosimo dalje ovo naše loparsko blago. Zeca, Marušića, Cindrića, Katine... Njih više nema, zato iskoristimo naše Pučke pivače, Maju, Maraču, Anticu, Anu, Maru i učimo. To je naša zadaća i obaveza. I na kraju, možda nam se uistinu trebala dogoditi ova korona da spoznamo sve svoje propuste i ispravimo ih. Kako bismo uvidjeli prednosti društvenog života i više vrednovali običaje naših starih. Jer ako zaboravimo odakle smo krenuli sigurno nećemo znati kamo trebamo ići.

ŽK UŽANCA

Piše: Marijana Protulipac Tomićić

Loparske „Užance“

Ženska klapa „Užanca“ djeluje kao registrirana udruga od 2015. godine, a okupljanje članica započelo je u studenom 2014. godine s ciljem njegovanja i promicanja klape i klapske pjesme kao autohtonog izraza hrvatske glazbe, odnosno kulture u Hrvatskoj i inozemstvu. Jednoglasna odluka za odabir imena bila je „Užanca“ – kao običaj, kao nešto što se čuva od zaborava. Naravno, želja je bila i uljepšati zimske tmurne dane, kao i okupiti ljubiteljice pjesme i druženja na istom mjestu. Tako se probe održavaju dva puta tjedno izuzev ljetne stanke, a voditelj koji klapu predano i strpljivo uči klapskom pjevanju jest Miljenko Vidas – Kery.

Iza sebe imamo nastupe na prigodnim božićnim i korizmenim koncertima u Loparu i Rabu, nastupe na smotri klapa „Posle kampanela“ u Loparu i nastupe na smotri klapa „Rapske vedute“, zatim na smotri klapa u Novom Vinodolskom, festivalu „Žene za žene“ u Ivanić-Gradu, a posebno ističemo i ponosimo se sudjelovanjem na debitantskoj večeri Festivala dalmatinskih klapa Omiš u Bolu na Braču. Klapa ne bi bila klapa da se rado ne odazovemo svakom pozivu na druženje uz pjesmu.

Primjerice, klapa je uveličala godišnju skupštinu Udruge veterana Domovinskog rata Lopar te predstavljanje zbirki pjesama „loparskog“ pjesnika Zorana Jakuca i „draškog“ Josipa Fafandela.

Polako, ali sigurno članice koje su amaterke u poznavanju notnog zapisa napreduju u klapskom pjevanju, a izuzetno smo ponosne na izvođenje skladbe *Lopar misto moje* kojoj je autor stihova i glazbe upravo naš voditelj, kao i na nedavno premijerno izvedenu skladbu *Sled va melu* za koju je, po stihovima mладог loparskog pjesnika, notni zapis potpisao također voditelj klape.

Članice su redom zaposlene žene i majke koje uz sve svoje obveze nađu vremena za sebe, za svoj guš, za pjesmu o ljubavi, moru i životu na otoku. Dakle, iako se članice primarno bave nekim drugim djelatnostima, pjesmu jednostavno volimo, to nam je u krvi, tada nije problem odvojiti dio vremena za ono što voliš i poštuješ. Pjesma liječi dušu, dira u srce, kako onoga koji sluša, tako i onoga koji pjeva i kroz pjesmu prenosi pregršt emocija i pjesničkih slika.

Osim što smo se okupile radi zajedničke ljubavi, ono što čini pjevanje jest interakcija s publikom, jer pjevanje je vrsta komunikacije, a ona uvijek treba primatelja poruke. Ono što smo tijekom naših nastupa primjetile jest da su kod publike najprihvaćenije rugalice koje na šaljiv način prikazuju svakodnevne životne situacije.

Ovu kratku klapsku, našu, priču zaključujemo stihovima kako bismo barem malo dočarali ljepotu pjesme: „Kad se sunce nad Velebit pruži pa osvitli i more i poje, svakon zrakon ti si meni dražji, oj Lopare, milo mesto moje“.

UIOS

Piše: Danijel Mušćo, predsjednik UIOS-a

Isplati li se uložiti u apartmane?

Iako broj apartmana iz godine u godinu neprestano raste, rijetko ćemo čuti iznajmljivača da se hvali odličnom sezonom i kako je zadovoljan svojim poslovanjem. Češće će se čuti kako se ovaj posao iznajmljivanja sve manje isplati, kako su podignuti iznosi paušala, cijene komunalnog zbrinjavanja otpada, kako su čistačice podigle cijenu i slično. Međutim, činjenica jest da je ulaganje u apartmane, i ostale oblike iznajmljivanja, jedan od najmanje rizičnih, iako rizik uvijek postoji, poduzetničkih pothvata u koji smo se upustili, ili se planiramo upustiti.

Slušajući medije, pa i ostale gospodarstvenike, mali iznajmljivač se po njima nalazi u privilegiranoj poziciji. Plaćamo turističku pristojbu po krevetu, paušalni porez po krevetu i turističku članarinu. Nakon što sve platimo, kažu oni, čitava zarada ide nama, bez ikakvog dodatnog poreza, prireza i ostalog. I tako sve dok ne pređemo prag PDV-a od 39.817,00 eura (300.000,00 nekadašnjih kuna). Međutim, ostaju nam svi ostali troškovi kao što su gradnja, opremanje, režje, čišćenje, provizije i dr., koji nam se ne priznaju ni u kakav trošak. Zamislimo samo koliki porez se uplati do trenutka kada svoj smještajni objekt stavimo u funkciju. Možda je bolje i ne znati!

Kad se bavimo turističkim najmom, nakon nekog vremena steknemo određene vještine. Te vještine koristimo u svakodnevnom životu pa nam pregovaračka i komunikativna osobina postaju jača strana. Ta snaga nas gura da posredujemo između gostiju i određenih iznajmljivača koji ne iskazuju interes za unapređenje svog poslovanja, te počinjemo voditi tuđe apartmane, otvaramo agencije itd. Što je više iskustva, to su ideje sve bolje, veće i sve ih je lakše realizirati.

Bez obzira na to što imamo odličan poticaj za nove poduzetničke pothvate, iznajmljivači pozitivno utječu na poslovanje i širenje mnogih tvrtki; od građevinskih, trgovачkih, auto industrije i slično, i to ne samo kao kupci roba i usluga, koje su i potrebne da bi uspješno poslovali,

Užanca s premijerom

Porezne muke iznajmljivača

već imamo gotovinu kojom možemo kupovati robe i usluge kojima će se povećati kvaliteta vlastita života i poslovanje svih onih koji takve robe i usluge prodaju.

I na kraju, postavlja se pitanje čiji su apartmani ili kuće za odmor najbolji? Predrasuda je da bolje prolaze oni smještajni kapaciteti koji se nalaze bliže plažama ili centru mjesta. Takvi smještajni kapaciteti se najlakše prodaju, odnosno iznajmljuju, ali ne moraju i najbolje. Najbolje prolaze oni apartmani i kuće za odmor u koje se ulaže najviše rada. Imamo brojne primjere koji nam dokazuju da lokacija nije presudni faktor u isplati investicije. Također, bilježimo primjere apartmana na dislokaciji koji zaradi puno više od onog koji se nalazi na „prvoj crti do mora“. Tajna je, naravno, u angažmanu vlasnika.

Prekomjerna izgradnja apartmana

Pišu: Predrag Andreškić i Dario Ivče Godina ispunjena aktivnostima

U 2022. godini SRD Lopar odradio je niz aktivnosti s ciljem uređenja ribarske kuće, a isto tako odradene su i razne druge akcije i natjecanja. Tako je početkom 2022. organizirana prodaja članskih i sportskih ribolovnih dozvola za 2022. godinu, a tijekom razdoblja od veljače do svibnja uredio se prostor oko roštilja, odnosno popločeni su zidovi i radna ploha uz roštilj, te postavljene pločice na podu. Valja napomenuti da smo početkom travnja, također, tradicionalno sudjelovali u akciji čišćenja „Neka školji budu bolji“.

Nakon mirnijeg ljetnog razdoblja, tj. nakon završetka turističke sezone, tijekom rujna nastavljeni su radovi na ribarskoj kući pa smo tako zamijenili i unutarnje otvore za skladišni prostor i toalet. U listopadu je održano natjecanje u udičarenju s brodica, a bilo je prisutno 32 natjecatelja i 57 sudionika. Ukupan ulov iznosio je 52 kg, pobjedu su odnijeli Josip Pirić i Ante Andreškić (6,21 kg), drugi su bili Nenad Matahlija i Kabil Mujkić (6,03 kg), a treći Josip Andreškić i Ivan Slabšek (5,83 kg). Kapitalca od 0,49 kg uhvatio je Nenad Matahlija.

SRD je sudjelovao i u mimohodu brodica iz lučica San Marino i Mul prilikom obilježavanja dana sv. Nikole. Tom prigodom bio je organiziran i domjenak u ribarskoj kući. Druženja su se nastavila i tijekom svjetskog prvenstva u nogometu prilikom kojeg smo gledali sve utakmice hrvatske nogometne reprezentacije. Naravno, dobro se i profeštalo.

Vjerni navijači

Udičarenje 2022.

Osvajači prva tri mesta

Radovi u tijeku...

Aktivnosti društva u 2022. godini

U 2022. godini život se polako vratio u normalu, a samim time i aktivnosti u organizaciji LD-a „Kuna“. Ono što je bilo planirano to se i ostvarilo provedbom velikog broja radnih akcija u kojima su sudjelovali svi članovi lovačkog društva. Realizirane su mnoge radne akcije na kojima je uređena pristupna cesta do lovačke kuće, dodatno uljepšana njena unutrašnjost, kao i okoliš i terasa. Vrijednim rukama članova društva lovačka kuća i prostor oko nje zaista izgledaju lijepo, te ono što je još važnije – služe svrsi, odnosno kako su funkcionalni.

Nastavilo se i s redovnim aktivnostima na lovištu Sveti Grgur, odnosno Goli Otok. Redovito dohranjivanje divljači, održavanje i kontrola lokve te rad na poboljšanju

lovno-gospodarskih objekata glavne su aktivnosti kojima su se članovi bavili u 2022. godini. Valja istaknuti da takve akcije ovise o vremenskim uvjetima (bura, jugo), ali i da iziskuju puno uloženog vremena i truda naših članova. Svaki član društva obavezan je sudjelovati na određenom broju akcija, što je pravilo koje se poštuje.

Osim akcija u našoj organizaciji, sudjelovali smo i na Eko-akciji „Neka školji budu bolji“. Kao aktivni član Lovačkog saveza PGŽ-a sudjelovali smo na svim važnijim sjednicama, obljetnicama i događanjima.

Piše: Vanja Seršić, član PD-a

Planinarsko društvo „Kamenjak Rab“, kako je sve počelo ...

(uz neznatne izmjene, tekst i slike preuzete s bloga Rabeceda)

Dana 21. srpnja obilježava se dan planinara. A zašto baš taj dan? O tome, recimo, piše *Novi list* 18. listopada 2002., i kao razlog navodi ljubav. Tako u Novom listu stoji: „Znaju li planinari koji se veru po hrvatskim gorama zašto je baš 21. srpanj njihov dan? Petrarca je kriv za sve! Naime toga se dana prije gotovo sedam stoljeća, veliki talijanski renesansni pjesnik Francesco Petrarca, u Provansi, dok je pisao stihove svojoj legendarnoj Lauri, popeo na 1909 metara visoki vrh Mont Ventoux. Bio je to prvi poznati uspon na planinu isključivo radi osobnog zadovoljstva, pa se zato taj dan i drži rođendanom planinarstva. Kod nas je gorske visine prvi ozbiljno opisao Petar Zoranić u svojem već slavnem djelu *Planine*.“ Ah, ta ljubav! Oduvijek smo znali da bez ljubavi nema stvaranja, jer ljubav je najjača pokretačka snaga, i bez ljubavi nema života ni životnih ljepota.

Tako je i ljubav prema prirodi ponukala grupu rapskih entuzijasta da osnuju planinarsko društvo. Dana 4. studenoga 2002. održana je Osnivačka skupština planinarskoga društva „Kamenjak Rab“, kojoj je nazaločilo tridesetak ljudi, i već 24. studenoga 2002. napravljen je prvi izlet. Među destruktivno nastrojenim Rabljanima bilo je tih dana brundanja i ismijavanja što će Rabu planinarsko društvo, pa nismo mi „Bosna“, nama

PD KAMENJAK

Rabljanke i Rabljani, ljubitelji prirode i svi štovatelji ljepote okruženja u kome živimo,

P O Z I V A M O V A S
na Osnivačku skupštinu planinarskog društva
„Kamenjak“ - Rab

koja će se održati dana 4. studenog 2002. u Vjećnici Grada Raba, sa početkom u 17,00 sati.

Za Skupštinu se predlaže slijedeći dnevni red:

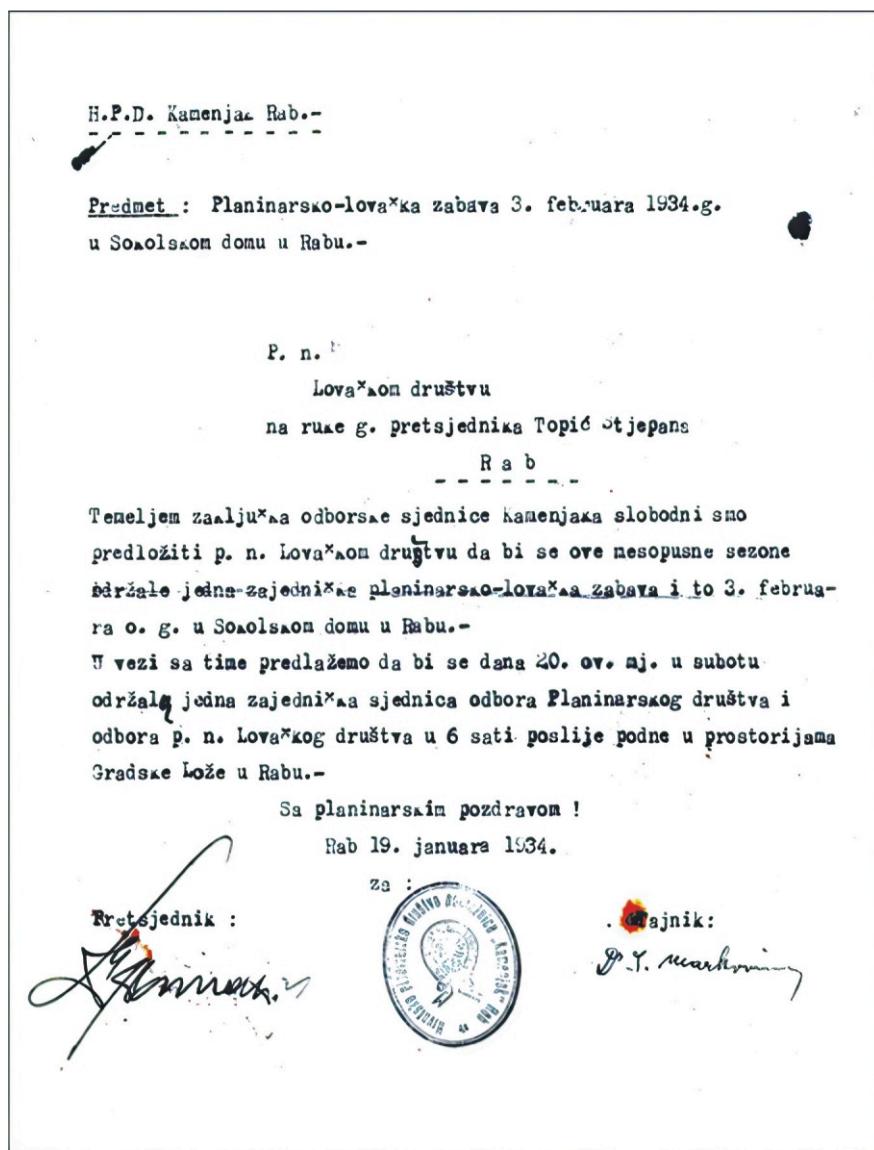
1. Izlaganje ideje o osnivanju Planinarskog društva „Kamenjak“ od strane predstavnika Inicijativnog odbora za osnivanje društva,
2. Izbor radnog predsjedništva i radnih tijela (zapisničara i dva ovjerovitelja zapisnika),
3. Upoznavanje sa prijedlogom Statuta društva i njegovo izglasavanje,
4. Izbor predstavnika i tijela društva sukladno Statutu (predsjednika, dopredsjednika, tajnika, blagajnika, izvršnog odbora, nadzornog odbora),
5. Prijedlog programa rada i finansijskog plana za godinu 2002/2003,
6. Razno.

INICIJATIVNI ODBOR

Osnivačka skupština PD-a „Kamenjak“ - Rab

treba jedriličarski klub, a ne neki „uvozni“ sportovi. Usput, budi rečeno, jedan dio osnivača planinarskoga društva, uključujući i moju malenkost, kasnije je osnovao i jedriličarski klub, ali „destruktivaca i vječnih opoenata“ koji su prvo zazivali da nam treba jedriličarski klub opet nije bilo nigdje da nam pomognu, jer rad za opće dobro bez osobne koristi za njih je „za munjene“, a i puno je lakše posprdno komentirati s terasa rapskih kafića nego ... pokazati ljubav za Rab na djelu.

A kao što to obično biva u životu, najglasniji su oni koji nemaju nimalo znanja o temi o kojoj govore, i koji o povijesti svoga rodnoga mjesta nemaju pojma, a što je još i gore, nemaju ni volje da nešto saznaju o njih. Pa evo zato za njih, ali i za sve druge koji to nisu znali, „na znanje i ravnjanje“, kako bi se to nekada reklo – Planinarski klub „Kamenjak Rab“ postojao je još od 1932. godine, kada su ga osnovale tadašnje „lude glave“ ponukane ljubavlju prema prirodi, a koje su ispisale stranice povijesti Raba i okolice. Primjerice, inženjer Ante Premužić, koji je sa svojim planinarskim stazama po otoku i Velebitu zauvijek Rab, ni krivoga ni dužnoga, svrstao u kultne planinarske destinacije poznate, nažalost, više strancima nego samim stanovnicima otoka Raba. Ovaj PD osnovan je 8. lipnja 1932. godine od strane 14 osnivača i, osim uređenja staza po otoku, bavili su se i edukacijom, pa su tako skupa s Lovačkim društvom otoka Raba priređivali i kino predstave u cilju promoviranja ljepota Velebita, te i zajedničke izlete i zabave. O svemu tome piše list *Hrvatski planinar* br. 7. iz 1932. godine. O tome koliko su tada pojedinci promuočurno procjenjivali mogućnosti turizma na Rabu i u zimskom periodu, govori i članak izvjesnoga dr. Ivana Krajača „Rab i zimski šport“, objavljen u *Hrvatskom planinaru* br. 1. (1929.). Te procjene su aktualne i danas, ali nažalost, ni nakon stotinjak godina od kada su iznesene, nisu uhvatile dublje korijenje, izuzev „zaljubljenika“ koji djeluju kroz planinarsko društvo. Namjerno ne navodimo niti jedno ime pojedinačno kako ne bismo koga zaboravili, a ima ih.

Planinarsko-lovačka zabava 3. veljače 1934.

Budući da je ovo 2022. godina, to znači da je prošlo 90 godina od osnivanja „staroga PD-a Kamenjak Rab“ i 20 godina od osnivanja suvremenoga PD-a „Kamenjak Rab“, te je to prava prigoda da se ove obljetnice obilježe na pravi način. Uvjeren sam da će to „zaljubljenici“ prepoznati i znati svoju ljubav posijati diljem gora i ... sinjeg mora Lijepa Naše, a da će Rab i Rabljani duhovno evoluirati do nivoa svijesti koji će horizont njihovoga promišljanja o suživotu s prirodom, i mesta turizma u razvoju Raba, pomaknuti makar na visinu Kamenjaka.

Sadržajna malonogometna 2022. godina

U 2022. godini MNK Lopar je organizirao ljetnu futsal školu, dva malonogometna turnira, školsku malonogometnu ligu, te Cageball turnire na pijesku. Ljetna futsal škola započela je 27. lipnja i trajala do 27. kolovoza, a u ta dva mjeseca održano je 28 treninga. Treninzi su se održavali triput tjedno u jutarnjim satima, a prosjek polaznika po treningu bio je zapanjujućih 90 %, što samo dokazuje da se trud i rad oko realizacije futsal škole uvelike isplatio jer je veliki broj djece bio motiviran za bavljenje sportom i druženje tijekom vrućih ljetnih dana. Ljetnu futsal školu ne bi bilo moguće realizirati bez stručnog vođenja i nadzora trenera. Uz glavnog trenera Zvona Pivetu, treba spomenuti i njegove suradnike Ivana Pičuljana, Nika Lekaja, Niku Šanića i Leona Lekaja. Još jednom se pokazalo da MNK Lopar uspješno nastavlja i njeguje rad s mlađim uzrastima, što je rezultiralo ovako brojnim prijavama na ljetnu futsal školu, te oduševljenjem polaznika i roditelja u vezi iste. To je ujedno bila i prva godina organiziranja i ostvaren je veliki broj prijava polaznika, kojih je na početku bilo čak 37, dok se tijekom odvijanja ljetne futsal škole pridružilo još troje polaznika, pa je ukupna brojka od 40 polaznika nadmašila sva očekivanja organizatora.

Održana je i školska malonogometna liga od prvog do četvrtog razreda u suradnji s Osnovnom školom Ivana Rabljanina Rab (Područna škola Lopar). Veliki interes bio je za školsku ligu, pa su čak sve učenice i svi učenici sudjelovali. Na kraju školske lige, a time i školske godine, sudionici su bili nagrađeni zasluženim medaljama.

Organizirano je i mnoštvo turnira u kavezu na pijesku (Cageball) tijekom ljeta na našoj Rajskej plaži, što je uvelike pridonijelo popularizaciji nogometa na pijesku kod naših mlađih uzrasta, a samim time i kod turista.

MNK Lopar također je organizirao, 16. i 17. prosinca, svoj prvi „Božićni malonogometni turnir, Lopar 2022.“ u novoj dvorani kako bismo blagdansko ozračje začinili druženjem. Na turniru je sudjelovalo 7 ekipa. Prvo mjesto osvojila je malonogometna ekipa All Stars, drugo MNK Lopar, a treće MNK Barbat. Najboljim igračem turnira proglašen je Bruno Ivić (All Stars), najboljim golmanom Mario Matahlija (MNK Lopar), dok je najbolji strijelac bio Ivan Pičuljan (MNK Lopar). Na otvorenju turnira i pauzi nakon polufinalnih utakmica polaznici ljetne škole futsal škole imali su priliku odigrati međusobno prijateljske utakmice.

Također, održao se i tradicionalni Božićno-novogodišnji malonogometni turnir udruga. Turnir se održava već duži niz godina (od 2007.) bez prestanka, uz iznimku da je bio odgođen samo u vrijeme pandemije koronavirusa, a s ciljem druženja naših mještana tijekom blagdanskoga razdoblja. Prvo mjesto osvojio je MNK Lopar, drugo Ribari (SRD Lopar), a treće DVD Lopar.

Koristimo ovu priliku priopćiti svim zainteresiranim osobama da se mogu učlaniti u MNK Lopar, ako već nisu. Bilo to u cilju rekreativne i sportskog duha, ili u smislu druženja i doprinosa poboljšanju sportskih aktivnosti u našoj općini.

Piše: Davor Šunjić, član

Natjecateljska godina prepuna uspjeha

Muški rukometni klub Arba Rab u 2022. godini proslavio je osmu godišnjicu svojeg postojanja. Iz godine u godinu, sezone u sezonom, radimo, napredujemo i radujemo se uspjehu svih naših članova. Klub trenutno broji 82 člana, od čega je 59 članova polaznika škole rukometa koji se natječu na županijskim i državnim natjecanjima. Klub je prijavljen u Rukometni savez Primorsko-goranske županije, te se natječe na službenim županijskim natjecanjima i to u tri uzrasta od 2006. do 2010. godišta.

S obzirom na to da se izvješće odnosi na kalendarsku godinu, od 1. siječnja 2022. do kraja svibnja 2022. odigrao se drugi dio natjecateljske sezone 2021./2022. u sljedećim uzrastima: U-15 (2006. i mlađi), U-13 (2008. i mlađi), U-11 (2010. i mlađi), dok su mini rukomet igrali dječaci 2011. godišta i mlađi. Također, s uzrastom U-13 natjecali smo se i u 1. HRL za dječake. Ukupno je odigrano 39 službenih utakmica.

Uzrast U-11

Uzrast U-13

U rujnu 2022. započela je nova natjecateljska sezona 2022./2023. Službeno se natječemo u tri uzrasta i to: U-15 (2007. i mlađi) – 1. HRL i županijska liga, U-13 (2009. i mlađi) – županijska liga, U-11 (2011. i mlađi) – 1. HRL i županijska liga. Mini rukomet igraju dječaci 2012. godišta i mlađi, a kao najmlađe godište je 2015., odnosno učenici prvih razreda osnovne škole. S ekipama mini rukometa

Uzrast U-15

natjecali smo se na nekoliko turnira na području naše županije, kao i na najvećem državnom turniru u Karlovcu.

Početak ove godine (2023.) započeo je vrlo aktivno. Uz gusti raspored u svim uzrastima, posebno bismo istaknuli naše najmanje rukometare koji su sudjelovali na tri turnira. Na Memorijalnom turniru u mini rukometu „Zvonimir Škerl“ na Kozali, stariji dečki (2012. godište) zauzeli su četvrtu mjesto, a u najbolju petorku turnira izabran je Denis Lazarić. Mlađi minići (2013. godište) osvojili su brončanu medalju, dok je u najboljoj petorci bio Maro Batistić.

Denis Lazarić

Maro Batistić

Drugi turnir na kojem smo prisustvovali bio je „Maškarani turnir“ u Crikvenici. Tamo su dječaci MRK-a Arba Rab osvojili srebro u 2014. i zlato u 2013. godištu. U mlađoj konkurenciji proglašeni su Toni Šanić kao golman, dok je u petorki turnira bio Mate Jakuc. U konkurenciji starijih dječaka najboljim golmanom proglašen je Stipe Peranić, a u najbolju petorku turnira proglašen je Niko Lazarić.

Na trećem turniru, onom u Vodicama, naši dječaci 2014. i mlađi osvojili su treće mjesto. U najboljem sastavu turnira bio je Ante Vrtodušić.

Ante Vrtodušić

Želimo napomenuti da je bavljenje sportom jako važno za razvoj djece, kako u fizičkom, tako i u psihičkom smislu, pa ovim putem pozivamo sve dječake uzrasta od prvih do šestih razreda osnovne škole, da se upišu u školu rukometu MRK-a Arba Rab, a mi obećavamo puno zabave, druženja, medalja i putovanja.

Niko i Stipe

Mate i Toni

Turnir na Kozali

Turnir u Crikvenici

Turnir u Vodicama

Piše: Karate klub „Rab – Enpi“

Osvrt na uspješnu 2022.

Karate klub „Rab – Enpi“ i ove je godine održao tradicionalni ljetni karate seminar. Kako bismo postigli velike rezultate u novoj natjecateljskoj sezoni, sportskim, ali prije svega prijateljskim pristupom, članovi kluba odradili su tijekom jednog tjedna niz jutarnjih i večernjih treninga. Završetkom ljeta ponovno smo se vratili u dvorane, te postavili ciljeve kako bismo vikende rezervirali za turnire i velike rezultate.

Na samom početku, vrijedno je istaknuti upis novih članova. Iznimna nam je čast da je karate prepoznat kao vrhunski sport i odgojno prihvaćen među djecom i roditeljima. To nam potvrđuje čak 20 novih članova, dječaka i djevojčica, koji su svojim radom dokazali da su vjerni nositi bijeli pojasa, da su spremni naučiti još više, predstavljati svoj klub i ostvariti velike rezultate.

Natjecateljska sezona započela je u rujnu i završava krajem lipnja. Tek što je krenula, naši članovi zaredali su s vrhunskim rezultatima:

Međimurje Open – zlato, ekipno Damjan Bravarić Ćilo, Dorian Fafandel i Antonio Matušan

Zagreb Karate Cup – srebro, ekipno Damjan Bravarić Ćilo, Dorian Fafandel, Antonio Matušan; bronca, juniori Damjan Bravarić Ćilo; bronca, seniori Damjan Bravarić Ćilo

Otvoreno Prvenstvo Hrvatske – srebro, seniori ekipno Damjan Bravarić Ćilo, Dorian Fafandel, Antonio Matušan

Eurocup Istria – zlato, Ivano Tomičić; srebro, Gabriel Andelić; bronca, Lea Dumičić; bronca, Duje Kac

12. Kup Osijeka – bronca, Ivano Tomičić; bronca, juniori Damjan Bravarić Ćilo; srebro, ekipno Damjan Bravarić Ćilo, Luka Keko i Ivano Tomičić

Trbovlje Open – zlato, seniori ekipno Damjan Bravarić Ćilo, Luka Keko i Antonio Matušan; srebro, juniori ekipno Damjan Bravarić Ćilo, Luka Keko i Ivano Tomičić; bronca, juniori Damjan Bravarić Ćilo

Kostrena kup – zlato, Duje Kac; zlato, Alexander Žigo; srebro, Pavao Zebić; srebro, Niko Tkalec; bronca, Gabrijela Stojmenović; bronca, Paula Debelić

Prvenstvo Hrvatske (ml. uzrasti) – zlato, djevojčice Leon na Peić

Prvenstvo Hrvatske (seniori) – srebro, Dorian Fafandel, Antonio Matušan, Damjan Bravarić Ćilo, Luka Keko

Treneri kluba sudjelovali su na licencnom seminaru za trenere i suce. Licencni seminar je godišnja obveza kluba kao program usavršavanja i pregled novosti iz područja obrazovanja iz novog Zakona o sportu. Ovaj period je svakako obuhvatio brojne skupštine, razmatranje postignutih rezultata, realizacije nadolazećih turnira i dalnjih priprema svih natjecatelja Hrvatskog karate saveza pa tako i dijela naših natjecatelja koji su u samom vrhu.

Za kraj, iznimna nam je čast napomenuti kako je Zdravko Naletina, kao trener Karate kluba „Rab – Enpi“ dobitnik ovogodišnje nagrade Općine Lopar. Svoju zahvalnost i priznanje Općina Lopar iskazala je dugogodišnjem treneru, od 1995., koji je iznjedrio mnogobrojne pravake države, ali i nositelje međunarodnih odličja, državne reprezentativce u svim dobnim kategorijama s kojima je nastupao na balkanskim, europskim i svjetskim prvenstvima, te karate zlatnoj ligi. U klubu je promovirano preko tridesetak majstora karatea – nositelja crnog pojasa.

Ukazanim povjerenjem klub je sudjelovao na svečanom otvorenju sportske dvorane u Loparu, koja zasigurno krije još puno mladih sportaša i sportskih uspjeha.

Tekst, temeljem razgovora sa Zlatkom Pajom Begom,
sastavio Lucian Borić

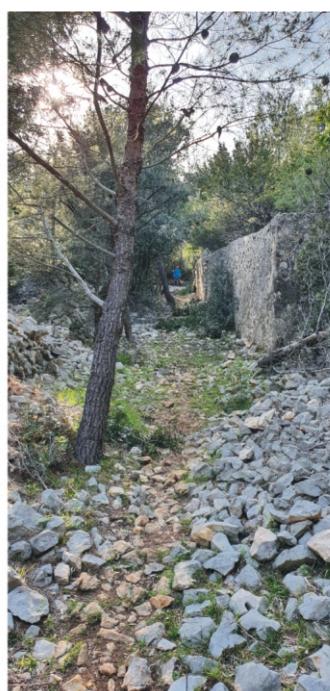
Biciklistički klub „Mag“ – ugodno, korisno, zdravo i plemenito

Biciklistički klub „Mag“ osnovan je 2018. godine, idejom Zlatka Paja Bega, budući da u bogatoj povijesti otoka Raba biciklistički klub još nije postojao. U „Magu“ Zlatko trenutno obnaša svoj drugi mandat predsjednika, a osim njega, trenutno vodstvo udruge čine još tajnik Antonio Ivčić i dopredsjednik Slaven Kladić. Od svojeg, ne tako davnog, osnutka, BK „Mag“ se profilirao u jednu od najprepoznatljivijih udruga na otoku Rabu, a brojnim prepoznatlim aktivnostima (*Božićno-novogodišnja biciklijada, Kros duatlon, Rab Island Hero, 4 Islands MTB*), bilo kao organizatori, bilo kao partneri, obogaćuju turističku reklamu našeg otoka.

U prve četiri godine uredili su 40 km staza – novih i starih – na otoku Rabu, aktivno sudjeluju u sportskim događanjima na Rabu, ali i akcijama humanitarne naravi (tu je, prije svega, suradnja s Udrugom roditelja djece s invaliditetom i teškoćama u razvoju „Pinokio“), a predivne i duge rapske staze održavaju i čišćenjem te postavljanjem znakova. Održavaju i poučne staze rute *Rab Archaeological (T)races*. Primjer ponašanja koji bi trebao slijediti svatko od nas pokazali su i kad su prošle godine na području Fruge uklonili pronađenu novosrpsku šutu, odnosno ostatke građevinskog otpada, a trenutno dogovaraju brojne suradnje za nadolazeće događaje, od kojih svakako valja izdvojiti *Rab Island Hero*, vjerojatno jednu od najljepših MTB trka u Hrvatskoj, koju BK „Mag“ organizira u suradnji s *Adria Bike*-om.

U rujnu prošle godine, prilikom obilježavanja 25 godina prijateljstva Raba i njemačkog grada Koenigsbrunna (*Povelja prijateljstva* inače je potpisana 1995. godine, no zbog pandemije je obilježavanje obljetnice moralo pričekati), održana je petodnevna biciklijada na relaciji Koenigsbrunn – Rab, u koju se upustilo osam biciklista triatlonske sekcije Ski kluba Koenigsbrunn, a na posljednjoj dionici od Lopara do Raba pridružili su im se i biciklisti Maga te predstavnici TZG-a Raba. U međusobnom kontaktu „Maga“ i Ski kluba Koenigsbrunn rodila se ideja i o humanitarnom karakteru te petodnevne biciklijade.

BK „Mag“ u planu ima i novi projekt – *Rab Sport Fest*, čiji bi nositelj, uz BK „Mag“, trebao biti i Triatlon klub Rab, a partner Udruga Rapskih kapetana. Taj novi projekt obuhvatio bi sve vrste utrka – triatlon/duatlon, biciklističke trke i regate starih barki, te klasičnu regatu. Svoj projekt aplicirat će i na Ministarstvo turizma i sporta, a u njihovim projektima inače ih financijski podupiru turističke zajednice (Grada Raba i Lopara), Grad Rab i Općina Lopar. Odličnu suradnju imaju i s Centrom za kulturu Lopar. Trenutno pregledavaju i trasu za nadolazeći *4 Islands*, a organizacija brojnih njihovih aktivnosti iziskuje i angažman volontera, koje ovim putem pozivaju i na suradnju.

Piše: Gradsko društvo Crvenoga križa Rab

Trenutne aktivnosti u Gradskom društvu Crvenoga križa Rab

Krajem prošle godine Gradsko društvo Crvenoga križa Rab dobilo je novu ravnateljicu Tanju Rizner koja ima cilj nastaviti s aktivnostima koje Crveni križ godinama uspješno provodi na otoku Rabu. Osim naših primarnih aktivnosti, poput edukacije građana o pružanju prve pomoći, organiziranja i provođenja dobrovoljnog davanja krvi, (psiho)socijalnih programa usmjerenih prema starijim i nemoćnim osobama, mladima, kao i ostalim građanima, u bliskoj prošlosti angazirali smo se i u pomoći osobama stradalima od potresa u Hrvatskoj, te pružanju pomoći i potpore izbjeglicama iz Ukrajine koje su stigle na naš otok bježeći od ratnih strahota. Od radionica koje su trenutno aktivne, možemo spomenuti vođeno vježbanje za seniore (svake srijede, pod vodstvom Katerine iz Ukrajine), tečaj učenja hrvatskog jezika za osobe iz Ukrajine koje imaju boravište na otoku Rabu (prof. Margarita Čutul) i pripremanje mlađih za natjecanje HCK-a u pružanju prve pomoći.

Ono što bismo htjeli istaknuti jesu naši otočani koji sudjeluju u raznim projektima, a posebno bismo istaknuli naše dobrovoljne darivatelje krvi. Tako su Ivica Pahljina, Željko Ribarić i Eduard Škvorc primili priznanje od strane predsjednika Zorana Milanovića za svojih 100 dobrovoljnih darivanja krvi, a u utorak 25. listopada 2022., na Dan dobrovoljnih darivatelja krvi, ispred prostorija našega društva, održana je mala svečanost uručenja priznanja i zahvalnica darivateljicama i darivateljima koji su svoju krv dobrovoljno darivali 35, 50, 55 i 75 puta (za 2021. i 2022. godinu). Oni su: Darija Jureša (35), Ivana Delić-Tariba (35), Kristina Ribarić (35), Davorka Guščić (55) i Stanislava Valović (75); Predrag Andreškić (50), Marko Barčić (50), Damir Brusić (50), Marinko Buza (50), Nedeljko Buza (50), Dejan Dumić (50), Robert Jaška (50), Igor Kanisek (50), Sanjin Krstinić (50), Dean Mikelić (50), Tomislav Ribarić (50), Manuel Štokalo (50), Matej Vivoda (50), Milan Bukvić (75), Silvio Klen (75) i Siniša Krišković (75).

Svečano uručenje priznanja i zahvalnica dobrovoljnim darivateljicama i darivateljima

Dana 7. prosinca 2022. u Splitu naše rapsko društvo Crvenoga križa dobilo je potporu u vrijednosti od 444.960,00 kuna u projektu *Zaželi – program zapošljavanja žena – faza III*. Tako će se ponovno pružiti prilika ženama koje spadaju u rizičnu skupinu zapošljavanja da se zaposle, a one će poboljšati kvalitetu života i svakodnevnicu krajnjim korisnicima, odnosno osobama starije životne dobi i osobama u nepovoljnem životnom položaju s područja otoka Raba. Ovim putem pozivamo osobe s područja Općine Lopar da se (pri)jave ako im je potrebna pomoći u obavljanju svakodnevnih aktivnosti, imaju tešku životnu situaciju, ili ako im je potreban bilo koji oblik potpore u okolnostima koje ne mogu sami prebroditi!

Podaci za kontakt:

- e-pošta: info@gdckrab.hr
- telefon: 724 264.

O djelatnostima NZZJZ-a Primorsko-goranske županije – ispostave Rab

U prošlome broju *Besede* opisali smo povijest Nastavnog zavoda za javno zdravstvo Primorsko-goranske županije – ispostave Rab, tj. nastanak ove ispostave, te dvadesetu godišnjicu koju smo proslavili. U ovome broju navest ćemo još neke programe koje provodimo samostalno ili u suradnji s ostalim institucijama s našeg otoka. Naš „zavod u malom“ Rabljana je omogućio dostupnost jednakog standarda javnozdravstvenih usluga kao i u ostatku županije. Važno je naglasiti da se u rapskoj ispostavi NZZJZ-a Primorsko-goranske županije objedinjeno pružaju usluge svih odjela zavoda iz djelatnosti epidemiologije, školske i adolescentne medicine, zaštite mentalnog zdravlja, kliničke mikrobiologije, javnog zdravstva, zaštite okoliša i zdravstvene ekologije, te se nastoji djelovati kao „produžena ruka“ zavoda.

Iz djelatnosti školske medicine kontinuirano se provode zakonski preventivni zdravstveni pregledi rapske školske djece i adolescenata, sistematski pregledi pri upisu u 1. razred osnovne škole, pregledi u 5. i 8. razredu i u 1. razredu srednje škole, prilikom kojih se trijažiraju zdravstveno rizična djeca koja se potom upućuju na dodatne preglede, kao i kasnije kontrolne preglede. Provode se i screening pregledi vida i sluha, kralježnice, mentalnog zdravlja, zatim namjenski pregledi prije školskih natjecanja, ali i obvezna te elektivna imunizacija temeljem postojeće zakonske regulative. Važno je istaknuti da se obvezna imunizacija školske djece i adolescenata prema provedbenom programu cijepljenja provodi s visokim cijepnim obuhvatom, čime se postiže kolektivna imunost.

U ispostavi Rab stanovnicima otoka Raba dostupan je savjetovališni rad roditelja i učenika sa zdravstvenim poteškoćama, kao i poteškoćama u razvoju, te zdravstveno-odgojni rad i rad u Povjerenstvu za određivanje primjerenog oblika školovanja i ocjenjivanje psihofizičkih sposobnosti djece kod upisa u 1. razred osnovne škole. Za školsku djecu i adolescente osiguran je savjetovališni rad i psihološka potpora.

Vršimo sva uzorkovanja humanog materijala, organizacije tečajeva higijenskog minimuma, osposobljavanja za održivu uporabu pesticida, uzimanje i transportiranje uzoraka hrane, implementiranje HACCP sustava u objekte koji posluju s hranom u svrhu zdravstvene sigurnosti, uzorkovanje voda za ljudsku potrošnju, voda u prirodi, bazenskih voda, otpadnih voda, voda za potrebe dijalize i mora.

Razvijamo i kontinuiranu suradnju s jedinicama lokalne samouprave na našem području, odnosno Gradom Rabom i Općinom Lopar, kod izrade i provedbe preventivnih javnozdravstvenih programa sukladno potrebama stanovnika otoka Raba. Već 15. godinu zaredom provodi se program „Zdravstveno prosjećivanje i promidžba zdravlja u Dječjem vrtiću Pahuljica“.

Korisnici Programa su odgajatelji i stručni suradnici Dječjeg vrtića „Pahuljica“ i roditelji djece. Teme za edukaciju odabiru se prema epidemiološkoj indikaciji, a kontinuiranom provedbom postižu se očekivani rezultati usvajanja informacija uz pozitivne promjene navika i stavova, zatim odgovornije ponašanje u prevenciji zaraznih bolesti, poboljšanje suradnje (partnerski odnos roditelja i odgajatelja), uz unaprjedenje pozitivne prakse u vrtićima.

Od 2010. godine provodi se i preventivni javnozdravstveni program „Debljina je bolest, hrana može biti lijek“, za učenike od 5. do 8. razreda, roditelje i nastavnike OŠ Ivana Rabljana Rab. Program je polučio očekivane rezultate usvajanja zdravih stilova života i mijenjanja prehrambenih navika uz povećanje tjelesne aktivnosti, ali i smanjenje broja pretilih učenika, kao i prevenciju kroničnih bolesti.

Logopedski tretman predškolske i školske djece provodi se od 2014. godine u suradnji s Općinom Lopar i Gradom Rabom. Cilj programa je osigurati dostupnost i kontinuiranost provedbe logopedske dijagnostike i terapije za predškolsku i školsku djecu u Loparu i Gradu Rabu.

Programi „Zlatno doba života – gerontološke radionice za osobe starije životne dobi i edukacija o pružanju prve pomoći“ i „Skrining osteoporoze u žena“ koje rapska ispostava provodi s Općinom Lopar dio je sustavnog i kontinuiranog napora u poboljšanju zdravlja i kvalitete života građana starije životne dobi na otoku Rabu. Cilj Programa je prevencija rizičnih čimbenika u nastanku bolesti ranim otkrivanjem osteoporoze, ozljeda, promocija aktivnog, zdravog, produktivnog starenja, očuvanje funkcionalne sposobnosti starijih, unapređenje pozitivnog zdravstvenog ponašanja starijeg čovjeka i osiguranje kvalitete života u trećoj dobi.

Javnozdravstveni preventivni program „Pregledi i edukacije za rano otkrivanje melanoma“ provodi se od 2015. godine u suradnji s KBC-om Rijeka i Općinom Lopar. Cilj programa je rano otkrivanje melanoma, prevencija melanoma i uspješnije liječenje. Od 2018. godine s Općinom Lopar i Gradom Rabom provodi se javnozdravstveni preventivni program „Koraci za budućnost bez nasilja“, s ciljem razvijanja nenasilne komunikacije, prevencije verbalnog nasilja i prepoznavanja nasilne komunikacije kao načina prevencije ostalih oblika nasilja. Podizanje razine svijesti o obvezi prijavljivanja sumnje na nasilje, poglavito među djecom, važan je cilj, ali i imperativ ovog javno-zdravstvenog programa.

Isposnava Rab NZZJZ-a Primorsko-goranske županije sudjelovala je i kao domaćin brojnih znanstveno-stručnih kongresa međunarodnog karaktera. Godine 2018., na Rabu se održao prvi, a 2019. i drugi međunarodni znanstvenostručni kongres „Lječilišni turizam i prirodnii

ljekoviti činitelji“ pod pokroviteljstvom predsjednice RH, Ministarstva zdravstva i Ministarstva turizma. Također, međunarodnog karaktera, 2019. godine na Rabu je održan i znanstvenostručni kongres „Svetlosno onečićenje“, prvi takav u Hrvatskoj, a pod visokim pokroviteljstvom predsjednice RH, Ministarstva zdravstva, Ministarstva turizma i Ministarstva rada i mirovinskog sustava.

Rapska ispostava kontinuirano i proaktivno sudjeluje u organizaciji brojnih zajedničkih programske aktivnosti javnozdravstvenih akcija koje su fokusirane prema bitnim prioritetima zdravlja u zajednici. Tijekom svake godine, obilježavaju se važni datumi s ciljem prevencije, očuvanja i unaprjeđenja zdravlja stanovnika otoka Raba. Zajednički cilj svih djelatnika zdravstvenog sustava unutar lokalne zajednice, ali i ostalih dionika, je objediniti snage, udružiti aktivnosti i zajednički nastupati u obilježavanju tematskih dana i provođenju javnozdravstvenih programa, poput plana za zdravlje „Zdrave županije“.

Jedan od najvažnijih tematskih dana koji se na Rabu provodi svake godine jest „Svjetski dan zdravlja“. Zajedno s djelatnicima rapske ispostave Doma zdravlja, županijske bolnice „Insula“, volonterima Gradskog društva Crvenog križa u Rabu, te uz potporu ljekarni provode se javnozdravstvene akcije mjerena krvnog tlaka i šećera u krvi za stanovnike otoka Raba.

Već tradicionalno, zajedno sa stručnim suradnicima srednje i osnovne škole, te komunalnim društvima, obilježavamo Svjetski dan hrane, Svjetski dan vode i Svjetski dan tla održavanjem prigodnih predavanja poput „Ekološka proizvodnja hrane“, „Higijena voda“, „(Skriveni) aditivi u hrani“, „Plodnost tla“ i tematske radionice za učenike.

Županijski sastanak obilježavanja petnaest godina rada rapske ispostave, 2018.

Obilježavamo „Mjesec borbe protiv ovisnosti“ zajedničkim projektom svih županijskih ustanova na otoku Rabu – bolnicom „Insula“, rapskim ispostavama Doma zdravlja, Zavodom za HMP i Fakultetom zdravstvenih studija u Rijeci. Uz screening mentalnog zdravlja učenika, borba protiv ovisnosti podrazumijeva edukaciju s ciljem prevencije rizičnih ponašanja s naglaskom na zdravstveni aspekt, a program se provodi uz pomoć suradnika MUP-a i kriminalističkih službenika za mladež, koji su zaduženi za sigurnosni aspekt prevencije ovisnosti. U suradnji s Udrugom Hepatos iz Rijeke, NZZJZ PGŽ godinama održuje akcije terenskog, anonimnog te besplatnog savjetovanja i testiranja na hepatitis B, C i HIV. Do sada je u pojedinim akcijama održeno više od 60 savjetovanja i testiranja sa zainteresiranim korisnicima.

Na Rabu se često organiziraju i brojni županijski stručni sastanci, a tako je bilo i povodom obilježavanja 10. i 15. godišnjice rada rapske ispostave. Obilježavanjem 20. obljetnice osnutka rapske ispostave važno je naglasiti dosadašnji uspješan rad koji je prepoznat uz potporu i dobru međusobnu suradnju, te okrunjen Plaketom Grada Raba za izuzetne rezultate i naročiti doprinos na području zdravstvene djelatnosti. Rapska ispostava kontinuirano sudjeluje u svim aktivnostima projekta „Grad Rab – Zdravi Grad“, a tijekom 2019. godine napravljena je anketa i analiza ispitanika s ciljem izrade slike zdravlja Grada Raba za provedbu Plana za zdravlje.

Aktivnom suradnjom svih nadležnih institucija, u koordinaciji s građanima, ispostava Rab postiže kvalitetne rezultate usmjerene preventivnim javnozdravstvenim projektima. Zahvaljujemo svim našim suradnicima koji izvrsnom suradnjom doprinose razvoju kvalitete preventivnog javnozdravstvenog rada.

Djelatnici ispostave Rab s ravnateljem NZZJZ-a doc. dr. sc. Željkom Linšakom, dipl. san. ing. i zamjenicom ravnatelja prim. Natašom Dragaš-Zubalj, dr. med.

Zakonska obveza ispitivanja kvalitete bazenskih voda i za privatne iznajmljivače

Kupanje i zabava u bazenima ima pozitivne zdravstvene učinke, no ako se o bazenskim kupalištima ne vodi računa, ili se kupači ne pridržavaju higijenskih pravila, moguća su kemijska i mikrobiološka onečišćenja. Kako bi se voda u bazenima održala mikrobiološki ispravnom, bazenske se vode dezinficiraju, najčešće sredstvima na bazi klora. Međutim, kloriranjem bazenskih voda u reakciji s organskim i anorganskim tvarima može nastati širok spektar nusprodukata dezinfekcije (kao što su na primjer trihalometani), a glavni izvor organske tvari u bazenima su, s jedne strane, tvari prisutne u vodi kojom se bazen puni i, s druge strane, tjelesne tvari poput urina, znoja i lipida kože te kozmetičkih preparata. Budući da je zdravstveno ispravna voda za kupanje jedan od prioriteta u sprečavanju bolesti koje se prenose vodom, kvalitetu bazenskih voda je potrebno kontrolirati sa zdravstvenog, estetskog i tehničkog stajališta.

Privatni iznajmljivači koji u sklopu svojih smještajnih kapaciteta imaju unutarnje ili vanjske bazene imaju zakonsku obvezu ispitivanja kvalitete bazenske vode čime podižu razinu kvalitete i sigurnosti, te posljedično i

konkurentnost vlastitih smještajnih jedinica, ali i hrvatskoga turističkog proizvoda. Na području Primorsko-goranske županije Nastavni zavod za javno zdravstvo Primorsko-goranske županije mjerodavan je za provođenje navedenih analiza, a sve informacije o sklapanju ugovora moguće je dobiti na broj telefona 051/725-991 i na e-mail adresu epidemiologija.rab@zzzpgz.hr.

Zakonska obveza ispitivanja kvalitete bazenskih voda (članak 1. *Pravilnika o sanitarno-tehničkim i higijenskim uvjetima bazenskih kupališta te o zdravstvenoj ispravnosti bazenskih voda* NN 59/20 i NN 89/22, članak 10. stavak 3. *Zakona o zaštiti pučanstva od zaraznih bolesti* NN 79/07, 113/08, 43/09, 130/17, 114/18 i 47/20) osim na bazene koji se nalaze u sklopu privatnih objekata za iznajmljivanje te se smatraju bazenima za javnu uporabu, odnosi se i na hidromasažne kade te whirlpool kade u objektima, ako se voda u njima ne mijenja svakodnevno.

Učestalost zakonske obveze ispitivanja prema vrstama bazena, definiranim pokazateljima i uvjetima za bazeinsku vodu nalaze se u priloženoj tablici.

Vrsta bazena	Učestalost ispitivanja	Pokazatelji analize i uvjeti za bazensku vodu
Bazeni u objektima za iznajmljivanje Vanjski bazeni – slatka voda – morska voda	2 puta mjesečno, izuzev Legionella spp. 1 put godišnje na početku sezone	Mikrobiološki i fizikalno-kemijski pokazatelji sukladno Tablici 1, <i>Prilog I Pravilnika</i> (NN 59/20, NN 89/22)
Bazeni u objektima za iznajmljivanje Unutarnji bazeni – slatka voda – morska voda	1 put mjesečno	Mikrobiološki i fizikalno-kemijski pokazatelji sukladno Tablici 1, <i>Prilog I Pravilnika</i> (NN 59/20, NN 89/22)

Piše: Ena Paparić

„Hrvatski otočni proizvodi“ iz Lopara

Početkom 2022. godine u gradu Pagu održana je svečana dodjela oznake „Hrvatski otočni proizvod“ za 2020. i 2021. godinu. Oznaku dodjeljuje Ministarstvo regionalnoga razvoja i fondova EU, a može se dodijeliti tradicionalnim i inovativnim proizvodima koje izrađuju otočni proizvođači. Dodjeljuje se godišnje, u vidu plakete i makete, proizvođačima koji imaju sjedište tvrtke na otocima i koji nominirane proizvode izrađuju na otocima.

Pravo na vizualno označavanje proizvoda oznakom „Hrvatski otočni proizvod“ od 2022. godine može nositi 78 novih proizvoda, kandidiranih od strane 23 proizvođača. U ovom trenutku oznaku „Hrvatski otočni proizvod“ ima pravo koristiti 320 proizvođača za 1094 proizvoda s 24 otoka. Među ovima, nalaze se čak dva dobitnika (2020. i 2021.) priznanja iz našeg mesta, čime je Lopar, zaslugama svojih stanovnika, još jednom pokazao da itekako ima što ponuditi.

U kategoriji umjetnost i dizajn za 2021.

ZUO „Santa Marija“, Lopar – za proizvod „Reljef Gospe Loparske“

Albina i Oliver Andreškić vlasnici su ZUO-a „Santa Marija“, a u dio njihove aktivnosti spada i Galerija „Ive i Anica“, u kojoj se mogu naći brojne slike raznih kutaka Lopara, kao i materijali potrebni za izradu narodne nošnje. Uz to, u kamenoj se galeriji od sada može pronaći i reljef Gospe Loparske s oznakom HOP-a. Radi se o glinenom reljefu koji vjerno prikazuje Malu Gospu. Albina i Oliver približili su nam svoj proizvod sljedećim riječima: „Romanički reljef Gospe Loparske nalazi se u zavjetnoj crkvi Rođenja Blažene Djevice Marije, odnosno, u Gospoje. Blažena Djevica Marija obično se prikazuje kao Božja odabranica, Josipova žena ili Isusova majka, a

na ovom je reljefu prikazana kao dijete (Mala Gospa) u naruču svoje majke Ane. S obzirom na to da se Mala Gospa posebno štuje u Loparu i da nam je taj blagdan svima prirastao k srcu, učinilo se prikladnim osim slika reljefa ponuditi i pravi reljef kao jedinstveni suvenir. Jako nam je dragو što je proizvod prepoznat od strane Ministarstva regionalnoga razvoja i fondova EU. Lopar ima puno toga za ponuditi, tako da se može naći nešto za svakoga.“

U kategoriji pića za 2021.

„Pivovara Rab“, obrt za proizvodnju piva – za proizvod „Rajsko pivo“

Upravo se u Loparu smjestila prva pivovara u Primorsko-goranskoj županiji, čiji vlasnik David Pirić, osim što se može ponositi time što je prvi, od nedavno, jednako ponosno može istaknuti i da je „Rajsko pivo“ nositelj oznake „Hrvatski otočni proizvod“. Iako je ime piva povezano s njegovim okusom, neodoljivo podsjeća i na Rajsku plažu kao jednu od najpoznatijih plaža u Loparu, što ga čini odličnim suvenirom s godišnjeg odmora. Nakon uloženog truda, priznanje ministarstva dalo im je dodatan vjetar u leđa: „Nama je ovo druga oznaka HOP-a. Prva je bila 2019 godine, no otad se nismo prijavljivali zbog cijele situacije s pandemijom. Ovo smatram potvrdom našeg truda i pokazateljem da se na otocima nudi mnogo više od sunca i mora – nude se originalni lokalni proizvodi brižno proizvedeni baš od otočne ruke. Ljudi danas želete nešto drugačije domaće, izvorno, nešto različito i s puno okusa, što 'craftica' jest, za razliku od industrijskih piva koja su gotovo sva istog okusa.“

Ova dva proizvoda, prepoznata od strane Ministarstva regionalnoga razvoja i fondova EU, dokaz su da i malo mjesto može ponuditi puno toga, posebno kada su njegovi mještani ustrajni i kreativni. Upravo zahvaljujući toj kreativnosti, osim pijeska, loparskog maškara i sv. Marina, kao nezaobilaznih simbola Lopara, kada je riječ o njegovu brendiranju, Lopar se sada može pohvaliti s još dva inovativna proizvoda i suvenira. A pitanje je vremena kada će im se pridružiti još koji, budući da je u tijeku nova dodjela na kojoj su prijavljeni još neki radovi loparskih ruku!

Piše: Ena Paparić
LopaRke

Iako ima puno Loparki, za sada su samo dvije LopaRke! Iza jednostavnog, a domišljatog imena, kriju se dvije sestre Ana Skušek-Paparić i Eva Skušek. Razmišljajući kako pobjeći zimskoj monotoniji i socijalnoj distanci za vrijeme pandemije koronavirusa, koji nas je sve ograničio u aktivnostima, njih dvije odlučile su se okrenuti kreativnom radu. Nije to ništa novo, budući da je Ana diplomirani grafički dizajner, a svojevremeno je održavala i kreativne radionice za djecu na Rtiću na kojima ideja nije nedostajalo! Eva, iako službeno turističkog usmjerenja, jednakom uživa u ovakovom radu te su zajedno odlučile krenuti u nešto novo.

KIST I PIT!

Osim oslikanih oblataka po kojima su već nadaleko poznate, ovaj put odlučile su se za nadopunjavanje kulturno-umjetničke ponude u Loparu svojom radio-nicom „Kist i pit!“, a radi se o slikarskoj radionici pod vodstvom Ane Skušek-Paparić. U ugodnoj atmosferi obiteljskog ateljea, svakog se vikenda okupljaju mještani Lopara i ostali otočani kojima je na umu samo jedno: kist i pit! Osim kista i ponekog pića, u sklopu radionice polaznici dobiju i platno, boje, grickalice, te Anino stručno vodstvo. Radionice su zamišljene kao druženje uz slikanje; tako se sudionici, u dobrom društvu, zabavljaju, uče i stvaraju, pa nastaju umjetnička djela koja polaznici nose sa sobom.

Nešto više o ideji i njenom provođenju u djelo rekla nam je Ana: „Kako nam je nedostajalo druženja i aktivnosti u zimskim mjesecima, krenule smo razmišljati što bismo to mogli organizirati da istodobno zabavimo sebe, ali i ponudimo nešto novo svima ostalima. Svakim je tjednom sve bolji odaziv na radionice, a imali smo i nekoliko team-buildinga. Ovo je svakako dobra alternativa standardnim izborima za petak navečer jer potiče druženje i kreativno stvaranje.“ Osim Ane, zadovoljni su i polaznici koji imaju priliku iskoristiti vrijeme na odličan način i povezati se u druženju sa sumještanima s kojima inače i ne provode toliko vremena. Osobno mogu reći kako su radionice odlično zamišljene, a još bolje realizirane. Uz sve već napisano, osim odličnih umjetničkih djela, dobra zabava je zagarantirana!

PIVOVARA RAB

Razgovarao: Lucian Borić

Rajsko pivo za Besedu

Razgovor s Davidom Pirićem, vlasnikom prve pivovare u Primorsko-goranskoj županiji – Pivovare Rab, a koja se nalazi u Loparu, u obiteljskoj kući obitelji Pirić, na adresi Lopar 259. Za *Besedu* nam je ispričao o motivu pokretanja pivovare, logu, imenu svojeg piva i pivovare, načinu proizvodnje piva, definiciji *crafta*, a ima i poruku za mlade poduzetnike. Njegova Pivovara Rab nedavno mu je, za proizvod *Rajsko pivo*, donijela i oznaku „Hrvatskog otočnog proizvoda“. U radu Pivovare predano mu pomaže i supruga Maja

1. Što Vas je potaknulo da otvorite pivovaru?

Potaknuo me procvat *craft* revolucije u Republici Hrvatskoj i želja da isprobam napraviti vlastito pivo, što do tada nisam ni znao da je moguće.

2. Što je to zapravo *craft* pivo, i kakvu vrstu Vi nudite?

Craft pivo u Hrvatskoj dosad još, nažalost, nije jasno definirano, iako u Hrvatskoj postoji dovoljan broj *craft* pivovara, tako da sam mišljenja i da će se do konačne definicije doći uskoro. Međutim, ono što bih rekao, a što je u skladu s međunarodnom definicijom *crafta*, jest to da je *craft* pivo zapravo pivo koje je proizvedeno prirodnim načinom od svega nekoliko biranih sastojaka, a proizvodi se samo od strane malih nezavisnih pivovara. Trenutno u ponudi imamo *ale* vrstu piva koje je ujedno i već prepoznatljiv nositelj našeg brenda i imena ... U pripremama je i još par drugih vrsta, ali o tome više kad bude ...

3. Moramo priznati da imate zanimljivu markicu kao i ime. Otkud ideja?

Ideja za ime pivovare, kao i prvog piva koje će izaći iz nje mi se nekako sama nametnula kada sam odlučivao o tome. Budući da je Rab otok s kojeg dolazimo, i na kojem smo odlučili ostati živjeti, bilo je logično da će nam se tako

zvati i pivovara. Pivo sam odlučio nazvati *Rajsko*, jer osim što mislim da se teško moglo naći bolje ime, ujedno govorи i odakle smo mi, a i naša pivovara. Naravno, radi se o imenu naše najljepše i svjetski poznate plaže. Što se tiče samog loga, u tome je, eto, igra sudbine imala svoje prste, mogao bih reći. Pošto se za *Rajsko* koristim samo četirima sastojcima, a Rab je poznat po četiri zvonika, spojio sam to dvoje i dobio unikatan logo. To je zlatnožuto pivo boje našeg divnog pjeska, to je sunce, more i otok ... To smo mi ...

4. Kažete da se *Rajsko pivo* proizvodi od samo četiriju sastojaka? S obzirom na to da čitatelji *Loparske besede* mahom znaju kako se proizvodi vino, možete li nam reći nešto više o tome kako se proizvodi pivo?

Da, u Loparu svi proizvode vino od davnina, pa i moj otac također. Zapravo, sam proces proizvodnje i nije toliko komplikiran koliko je zapravo precizan, i zahtijeva puno pažnje u svim svojim dijelovima, jer se inače dobije loš ili neispravan proizvod, odnosno pivo. Kao što sam rekao, *Rajsko* radim od četiri sastojaka – ječma, vode, hmelja i kvasca.

Zasladieni ječam odstoji u toploj vodi, čime se razgrađuje škrob. Nakon toga filtriramo i dobijemo sladovinu koja se kuha, i tu dodajemo hmelj. Različito vrijeme dodavanja

hmelja daje pivu u konačnici drugačiji okus. Na početku kuhanja daje gorčinu, a u kasnijoj fazi aromu. Kad je faza kuhanja gotova, sladovina se hlađi, te se u nju dodaje pivski kvasac i nakon tog počinje faza vrenja piva. Na kraju vrenja pivo se puni u boce, i u njima dolazi do procesa refermentacije, što bi bilo dobivanje mjeđurića, i to je u biti zadnja faza kuhanja piva, nakon koje je pivo spremno za upotrebu. Svaki dio varenja (tako se zapravo zove proces kuhanja piva) ima točno određeno trajanje, a ono na što se posebno treba paziti je apsolutna higijena tokom cijelog procesa.

5. Vi ste prvi otvorili pivovaru na otoku. Kakva je situacija u ostatku Hrvatske?

Jesam, da, i iskreno, bilo je vrlo teško i komplikirano doći do informacija i dobiti potrebnu papirologiju. U ostatku Hrvatske *craft* je krenuo nekako usporedno s ostatkom *craft* revolucije u Europi, pa tako u kontinentalnom dijelu postoji već puno poznatih pivovara, što je u biti meni i puno pomoglo dok sam ja otvarao svoju. S tim *crafterima* sam komunicirao na dnevnoj bazi i od njih saznao gotovo sve informacije koje su mi trebale kako bi moja pivovara mogla ugledati svjetlo dana, i na tome sam im neizmjerno zahvalan. Danas smo već prijatelji, dijelimo brewerska iskustva i dogodovštine.

6. Pošto smo na otoku i turizam nam je glavna djelatnost, kako gosti reagiraju i prepoznaju li *Rajsko* kao drugačije pivo?

Uh, mi smo tu daleko u zaostatku od naših turista, nažalost! Oni jako dobro znaju što je to *craft* pivo ili pivovara, i vole i piju to pivo u hektolitrima! Za sada su vrlo pozitivne reakcije na *Rajsko*, što je meni iznimno draga i daje mi poticaj za dalje, a i s vremenom sam uvidio kako se ljudi vraćaju da bi popili to pivo. Uvidio sam i kako sve više pivoljubaca dolazi ciljano isprobati ga, pošto su čuli za njega i da ima takvo nešto na otoku. Najugodnije me, ipak, moram priznati, iznenadio jedan gost iz Pule koji je prošle godine došao i rekao da je godinu dana čekao da se vrati i popije ono naše domaće! Znači, naš čovjek, ne Nijemac ili Bavarač koji u genima već ima kulturu ispijanja piva. Tu moram spomenuti, kao lijepu gestu, i podršku koja odnedavno dolazi od strane Turističke zajednice Lopar, a tako i Grada Raba, koji su prepoznali *Rajsko pivo* kao još jedan autohton proizvod našeg otoka, samim time i Pivovaru kao još jednu ponudu više za sve naše goste, a i naš trud na tom području.

7. Moram priznati da ni ja nisam do nedavno čuo za Vašu Pivovaru, a živim u Loparu. Kako to?

Pa, ja sam pokrenuo i otvorio Pivovaru iz ljubavi. Volim kuhati pivo i u tome uživam, ali marketing nije moja jača strana, i zato se, eto, nije ni čulo za Pivovaru. Prošlu godinu smo dobili 2. po redu priznanje „Hrvatskog otočnog proizvoda“, na što smo iznimno ponosni. Prvo je bilo 2018. godine, ali prošle godine je moja supruga odlučila umiješati svoje prste u cijelu priču, i eto, odjednom se digla prašina oko Pivovare, i još dok smo bili dolje na Pagu su počeli pozivi i intervjuji. Uslijedilo je par članaka po novinama, i ljudi su me počeli zaustavljati na ulici da me pitaju za pivo. Što ti je moć marketinga!

Iako, prvi članak o nama je izašao, sada već davne, 2019. godine, i to u njemačkom časopisu *Craft*. Oni su potegli iz Njemačke da bi napisali članak o maloj pivovari na otoku Rabu, a mi ovdje ni ne znamo što je *craft*.

8. Vi i supruga ste mladi ljudi koji ste odlučili zasnovati obitelj i ostati na otoku. Vidite li još budućnost u tom?

Iako moja supruga, kao što svi znaju, nije otočanka, zavoljela ga je, slobodno mogu reći, kao i ja, i odlučili smo probati ovdje saviti svoje grijezdo. Rab je predivan otok, Lopar naše posebno i srcu draga mjesto koje ne bi mijenjali ni za sto nekih u Njemačkoj, iako su, nažalost,

mnogi otišli za nadom u bolji život. I danas vidimo budućnost za nas ovdje, i imamo viziju, kako predivnog obiteljskog života, tako i daljnog unaprjeđenja i poboljšanja Pivovare. Mladi smo, imamo snove te ih se usuđimo i probati ostvariti! A Rab i Lopar su po nama i najidealnije mjesto za to!

9. Vi stvarno volite Lopar, i našli ste se već u puno zavrzlama i birokratskih problema kao mladi poduzetnik koji sam počinje posao. Imate li možda kakvu poruku za naše mlađe čitatelje koji dvoje ostati ili otići, ili kako pokrenuti neki svoj posao?

Ne odlazite! Nigdje ne rastu novci na stablima, vjerujte. I ovdje možete imati lijep i ispunjen život te biti sretni, tim više što ste ovdje kao svoj na svome, a ne stranac kao što bili drugdje. Ako imate želju nešto otvoriti, stvoriti, početi... Samo krenite! I nemojte odustati na prvoj prepreći. Bit će njih puno, ali će u konačnici i vaša sreća biti veća kad jedan dan vidite što ste svojim trudom uspjeli stvoriti. I ja da sam kojim slučajem slušao susjede dok sam gradio Pivovaru, bili bi to apartmani ili uredi, ali nikako Pivovara, a evo nas danas... Utiremo neke nove puteve...

Hvala Vam, Davide, na ugodnom razgovoru, i nadam se da ćemo ubuduće javljati o nekim novim pothvatima Pivovare, i želimo Vam hektolitre skuhanog piva!

Hvala i Vama, zadovoljstvo je moje. Radimo na nekim novitetima, ali o tome ćemo drugi put. Nadam se da ćemo sljedeći put popričati s najljepše plaže u Hrvatskoj uz nezaobilazno pivo zalazećeg sunca!

SLED VA MELU

Razgovarao: Lucian Borić

Sled va melu

Razgovor sa Zoranom Jakucem, autorom zbirke „Sled va melu“, koju je u listopadu prošle godine i predstavio u svojem rodom i voljenom Loparu, a trenutno živi i radi u Beču.

Kakav je osjećaj pred domaćom publikom predstaviti svoju zbirku? Ukratko nam ispričajte dojmove.

Moram priznati da je tu trema ipak bila prisutna, ali istovremeno i čast. Jer upravo je domaća publika ta, koja me poznaje u dušu, pa isto tako se može najbolje i najlakše poistovjetiti s mojim stihovima. Kada je zbirka bila gotova, odmah sam znao da službenu promociju ne želim apsolutno nigdje drugdje osim tamo gdje i mora biti – doma. Uskoro planiram i drugu promociju ovdje u Beču. Moj prvi javni nastup pred domaćom publikom imao sam prošle godine kada sam prisustvovao tradicionalnom susretu čakavskih pjesnika „Ča vrh Arbe“, gdje sam imao čast biti u društvu zaista divnih ljudi, i kao relativno mlad pjesnik, uz bok zaista velikim imenima čakavske poezije, predstaviti se domaćoj publici.

O čemu pišete i koja je poruka vaše zbirke?

Kao što sam napisao u knjizi, nikada nisam planirao da ću pisati, a kamo li napisati knjigu. Moji stihovi nastali su spontano, iz ljubavi prema domu i ogromnoj nostalgiji. Nostalgiji prema prošlim vremenima i ljudima kojih više nema. Ja bih rekao da je moja zbirka zapravo skup emocija sabranih u stihove, koji nam govore da zapravo često ne znamo što imamo, i da trebamo cijeniti sve te dragocjene trenutke, okružene dragim ljudima. Jer nema povratka. Tako da, uz miris mora, soli, šum bure i tragova u pijesku, mislim da je to glavna poruka zbirke - **cijenite vrijeme koje imate pred sobom, nećemo ga dobiti dvaput.**

Imate li omiljenu pjesmu iz Vaše zbirke i, ako da, zbog čega upravo ta?

Kada pročitam svoje tekstove, zaista se mogu prisjetiti svakog trenutka kada je ta određena pjesma nastala i to je ono čarobno u poeziji, što uspiješ taj trenutak pretočiti u tekst zauvijek, tu emociju ... Kada bih morao izabrati samo jednu pjesmu, to bi svakako bila naslovna pjesma „Sled va melu“. Zašto? Zato što u tih par stihova, mogu reći, sam ukratko rekao sve ono meni jako bitno – da je moj trag zauvijek doma, u tom pjesku, i zauvijek će biti. Da tu ljepotu rodnog kraja uvijek i svugdje nosim sa sobom i nikada neću zaboraviti tko sam i odakle sam. Uz tekstove, predstavio sam i svoje fotografije koje upotpunjaju zbirku pričajući još jednu priču. Ono što me također veseli jest činjenica da sam ugostio i svoje drage prijatelje sa svojim fotografijama pa je i tako opet istaknuto to zajedništvo i prijateljstvo koje je nadasve bitno. Lijep je osjećaj kada vidiš s kolikim dragim ljudima si okružen.

Kakva je bila reakcija publike?

Iskreno, kada sam počeo pisati, pisao sam bez nekih velikih očekivanja. Kada sam počeo objavljivati tekstove, i vidio kako zaista imam odličnu reakciju publike, to mi je bio samo vjetar u leđa da nastavim pisati dalje. Zaista sam ugodno iznenađen da sam u tako kratkom roku uspio doprijeti do zaista mnogo ljudi. To mi je najveća nagrada, da sam dobio svoju publiku koja me vjerno prati. Najbolji dokaz tome jest da se tekstovi zaista brzo šire internetom, a moja najveća nagrada jest činjenica da je ženska klapa „Užanca“ uglazbila moj tekst „Sled va melu“ kojeg su premijerno izvele kao moj promocijski poklon. Svi koji su bili prisutni na promociji, svjedočili su zaista posebnoj energiji, pa smo tako kroz suze i smijeh, u neopisivom zajedništvu, svi zajedno uživali u stihovima i druženju. Naravno, nadoao sam se pozitivnoj reakciji, ali onako nešto sam mogao samo sanjati. I moram napomenuti da

sam imao veliku podršku obitelji i prijatelja, ali i isto tako mnogobrojnih sponzora kojima se i ovim putem zahvaljujem na pomoći u realizaciji ovog projekta.

Što trenutno radite u Beču? Vuče li vas srce rodnome kraju?

Evo, sada već osam godina živim i radim u Beču. Do sada sam radio kao menadžer u prodaji radeći za neke velike modne brendove poput Hugo Bossa. Kako se često u životu mijenjaju prioriteti i ciljevi, tako sam i ja donio odluku da se posvetim onom što sam oduvijek htio raditi, a to je predavanje i podučavanje, budući da mi je oduvijek želja bila postati profesorom. Tako sada radim na BFI-u (*Berufs Förderung Institut*), najvećem Institutu za mlade nezaposlene u Beču, kao trener i predavač, što me izuzetno veseli jer napokon mogu raditi ono što zaista volim, a i lijepo je vidjeti da ste pomogli nekoj mlađoj osobi u pronalaženju posla ili da ste ih naučili nečemu što će im pomoći u budućnosti.

Pratite li ostale rapske pjesnike?

Da, naravno. Moram spomenuti moje, sada kolege, Josipa Fafandela, koji je sjedio uz mene kao jedan od moderatora na mojoj promociji, kojem sam neizmjerno zahvalan na časti što je sjedio uz mene na meni tako bitnom danu. Zatim Maju Tomulić Kurelić, koja me tjerala i bodrila da pišem dalje, te Albinu Andreškić i Snježanu Perić, koje su već etablirane loparske pjesnikinje. Zaista sam počašćen da se mogu naći u tako lijepom društvu, koje povezuje ista emocija, a to je ljubav prema poeziji.

Klapa Užanca s voditeljem Miljenkom Vidasm Vidasom Keryjem i mladim pjesnikom Zoranom Jakucem

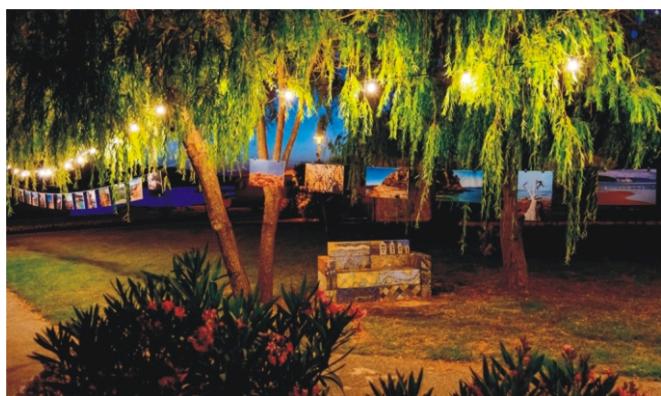
Aktivna „Noć muzeja“

Zadnji petak u siječnju tradicionalno je vezan uz obilježavanje „Noći muzeja“. S obzirom na to da je projekt „Rab Archaeological Traces“ osmišljen kao muzej na otvorenom s tri poučne staze (*Epario, Frux i Capo Fronte*), 28. siječnja 2022. održana je edukativna šetnja jednom od njih, točnije stazom *Frux*. Šetnja je protekla pod stručnim vodstvom Romane Crnić iz Udruge turističkih vodiča Raba, a u šetnji je sudjelovala i Tonka Kavran, idejni kreator projekta RAT-a, koja je, kao i uvijek, bila na raspolaganju s brojnim informacijama. U večernjim satima održana je noćna vožnja biciklima stazom *Capo Fronte* uz pratnju članova BK-a „Mag“.

Pješačka avantura oko otoka zabilježena na predivnim fotografijama

U idiličnom ambijentu parka Kapić 18. lipnja otvorena je izložba fotografija iznimno talentirane rapske fotografkinje Marije Kordić. Na fotografijama su zabilježene prirodne ljepote našega otoka fotografirane tijekom pješačko-planinarske rute od 170 kilometara koju je Marija uspješno prehodala.

Dašak klapske pisme u Loparu

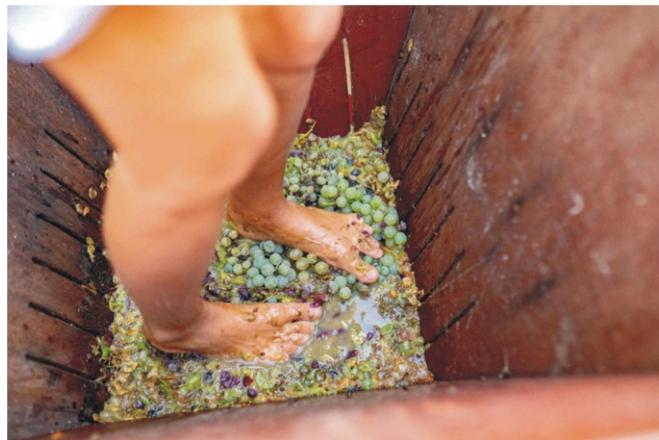
Nakon nekoliko godina prekida, zbog pandemije koronavirusa, u 2022. nam se vratila tradicionalna smotra klapa „Posle kampanela“. Pred prepunim auditorijem u dvorištu loparske župne crkve sv. Ivana Krstitelja, na sam blagdan sveca zaštitnika naše župe, nakon večernje mise, nastupile su, uz domaćine „Pučke pivače“ i žensku klapu „Užanca“ iz Lopara, klape „Anima Arbae“ (ž), „Rab“ (m), „Krijanca“ (m), „Sozal“ (ž), „Eufemija“ (m), te dragi gosti, tamburaški sastav „Bedem“ iz Bihaća. Niti iznimno loša prognoza i nagovještaj nevere nisu mogli pokvariti ovaj predivan glazbeni događaj. Svim izvođačima, umjetničkom voditelju Smotre Miljenku Vidasu – Keryju i našem župniku Božidarom Volariću dodijeljene su zahvalnice, a koncert je, nakon pojedinačnih nastupa, završio trima skladbama u zajedničkoj izvedbi svih sudionika smotre.

CZK LOPAR

Održana 14. „Loparska noć“

U parku Kapić, 14. kolovoza, održana je tradicionalna manifestacija „Loparska noć – povratak korijenima“ u koju je bilo uključeno preko stotinu sudionika, od onih najmlađih do najstarijih. Sudionici su prikazali tridesetak različitih radionica: potezanje i krpanje mreža, pletenje bocuna, izradu bubica od lavande i ogrlica od suhih smokava, mašćenje grožđa itd. Prezentiran je i izgled *loparske laje, muninela i žrna*, te loparske geološke baštine.

Naravno, sve ovo ne bi moglo proteći bez gastronomске ponude u vidu šuljčića s prsutun, domaćeg meda i proizvoda od meda, kukuruza pečenog na žeravici, ali i pokoje kapljice dobrog vina, ili još boljih rakija i likera. Posjetitelji su mogli uživati i u nematerijalnoj ostavštini, slušajući tako muške i ženske pjevače koji su izvodili tradicionalne pjesme i napjeve Lopara uz pratnju miha. Sveti Marin i ovog je puta dostoјno ispraćen na svoj put prema zapadnoj obali Jadran, praćen mnogobrojnim mještanima i turistima uz veliki vatromet.

Lutkarska predstava „Stonoga Goga“

U predvečerje, 30. kolovoza, u predivnom ambijentu parka Kapić, u organizaciji Centra za kulturu Lopar, održana je predstava, tj. lutkarski mjuzikl za djecu, pod nazivom „Stonoga Goga“. Vrlo dinamičnu i zanimljivu predstavu, u kojoj poduzetni Smrdljivi Martin, otmjena leptirica i disciplinirani mravi, jezikom, slikom, ritmom i rimom čine tek dio šarenoga šumsko-postolarskog svijeta iz priče o Stonogi Gogi, velikoj ljubiteljici mode i poklonici cipela, na oduševljenje brojne okupljene djece i njihovih roditelja izvršno su odigrali glumci-lutkari „Teatra Pocco Locco“.

Društveni centar našega mjesta

Otvorenjem sportske dvorane u studenome 2022., okrenuta je nova stranica društvenog života za Loparane. Prvim pogledom na ovo predvino zdanje, jasno je da se radi o građevini koja pruža zaista vrlo široki spektar mogućnosti korištenja, kojih se ne bi posramilo ni puno veće mjesto od Lopara. Zaista možemo reći da je dvorana stavljena u službu društvenoga života Loparana, ali i ostalih otočana. Jedan od najvećih problema stanovništva svih turističkih središta duž naše obale jest ispunjavanje slobodnog vremena izvan turističke sezone, a dvorana zaista može ponuditi kvalitetno rješenje tog problema.

Nakon otvorenja, dvorana je služila uglavnom za program *Adventa* 2022., odnosno za različite predstave, priredbe i projekcije utakmica. Sredinom prosinca, dvorana je stavljena u funkciju sporta, javnim pozivom pozvani su svi zainteresirani za njeno redovito korištenje. Možemo reći da je interes za terminima zaista iznad svakog očekivanja, te da je popunjenoš vrlo dobra. Od samog početka, dvaput tjedno, u dvorani se provode treninzi pilatesa i funkcionalni treninzi za žene u koje je uključen vrlo značajan broj naših Loparki. Muški dio odrasle populacije uključen je u rekreaciju, kroz termine DVD-a Lopar i MNK-a Lopar na kojima se igra mali nogomet. Osim preko udruga, svoje termine koriste i grupe građana, posebno mlađi Loparani, također za mali nogomet.

U organizaciji Centra za kulturu (uskoro i sport) u novoj godini provode se treninzi plesa za djevojčice od sedam do deset godina dva puta tjedno, te treninzi univerzalne škole sporta također dvaput tjedno. Treninzi univerzalne škole sporta koncipirani su tako da se usvajaju i usavršavaju različiti elementi i znanja iz vrlo velikog broja sportova, a djeca su podijeljena u dvije uzrasne kategorije, one od četiri do sedam godina te od osam do

dvanaest godina. Osim nogometa, u novoj dvorani se igra još jedan loptački sport, a to je rukomet. Budući da je zaista značajan broj Loparana uključen u MRK Arba, oni također dvaput tjedno treniraju u našoj dvorani. Dok se velika dvorana koristi za razne sportove, mala multimedijalna dvorana služi za probe folklorne skupine KUD-a San Marino te Škole miha.

U suradnji Područne škole Lopar, MNK-a Lopar i CZK-a, i ove godine pokrenuta je školska nogometna liga koja će se za hladnog vremena održavati u dvorani. Svakako je u planu organizirati različite turnire, kampove i pripreme sportskih ekipa kroz godinu. Osim u službu sporta, dvorana se planira koristiti i za mnoga druga društvena događanja i aktivnosti poput tečajeva, predavanja, predstava za djecu i odrasle, kreativnih radionica, projekcije filmova te skupova lokalnih udruga.

Piše: David Hrabrić, ravnatelj CZK-a Lopar

Advent u Loparu

Krajem 2022. godine premijerno je održana manifestacija *Advent u Loparu* 2022. Glavna nit vodila, u planiranju događanja, bila je popunjavanje predlaganskoga vremena naših Loparki i Loparana. Tijekom dvadesetak dana, odnosno od 26. studenoga do 18. prosinca, održano je mnoštvo različitih događanja koja su direktno, ili indirektno, uključivala većinu domaćih ljudi različitih dobnih skupina. Nova sportska dvorana i Dvoranski trg postali su glavno središte svih društvenih okupljanja, pa tako i adventskih. Nažalost, određeni broj događaja iz programa Adventa bio je otkazan zbog vremenskih neprilika, vrijeme nam nije nikako išlo na ruku. Dio programa koji se nije mogao održati na otvorenom, prebačen je u našu predivnu sportsku dvoranu.

Tijekom prvoga adventskog vikenda upalili smo prvu svijeću, uz prigodan glazbeni program u kojem su sudjelovali voditeljica Kiara Vidas Butorac, učenica osmoga razreda, Ženska klapa „Užanca“, Maroje Pičuljan, učenik osmoga razreda, na saksofonu, te učenici Osnovne škole Ivana Rabljana Rab – Područne škole Lopar. Nakon paljenja svijeće, okupljeni mještani mogli su uživati, unutar sportske dvorane, u projekciji nogometne utakmice između Hrvatske i Kanade. Osim navedene utakmice, u dvorani su prikazane još dvije nogometne utakmice naše reprezentacije, 1. prosinca protiv reprezentacije Belgije i 5. prosinca protiv Japana. Da bi blagdanski ugođaj bio potpun, pobrinuli su se naši vrijedni radnici iz komunalnog društva Lopar Vrutak d. o. o., koji su predivno ukrasili trg i sve oko njega. Tijekom svih događanja osigurana je prigodna gastronomска ponuda na adventskoj kućiči koja je bila smještena na trgu.

Program drugoga adventskog vikenda krenuo je u subotu koncertom našeg prijatelja Zvonka Palića – Jonathana, koji je zabavio okupljene Loparke i Loparane. U nedjelju je upaljena druga adventska svijeća na našemu adventskom vijencu, uz prigodan glazbeni program u sportskoj dvorani. Te nedjelje su nas zabavljala djeca

Dječjeg vrtića „Pahuljica“ – područnog odjeljenja Lopar, učenici Osnovne škole Ivana Rabljana Rab – Područne škole Lopar, Pučki pivači i Zvonko Palić – Jonathan. Voditeljica programa bila je Leona Jakuc, učenica osmoga razreda.

Na dan svetoga Nikole, 6. prosinca, zaštitnika djece i pomoraca, tradicionalno je izveden mimohod brodica do crkvice Sv. Mikule na rtu Sorinj, gdje je održana sveta misa. Nakon mise blagoslovljena su plovila i organizirana je mala zakuska uz druženje. Oni najmlađi jedva su dočekali taj dan – nakon kratkoga programa kojeg su djeca pripremila za sv. Nikolu, u sportskoj dvorani su im podijeljeni pokloni.

Program trećega adventskog vikenda u potpunosti je otkazan zbog vrlo loših vremenskih prilika. Vrlo niske temperature i kiša zaustavili su nas u paljenju treće svijeće, koja je na kraju samo simbolično upaljena, bez prigodnih događanja.

Dana 15. prosinca, tijekom jutra, održan je tradicionalni Božićni sajam uz pjesmu, veselje i zvukove motora. I ove godine privukao je veliki broj domaćih ljudi u dvorište osnovne škole, a tamo se moglo pronaći predivnih božićnih ukrasa, finih kolača, originalnih čestitka i božićne pšenice. Sve to su nam pripremili naši najmlađi vrtičarci i školarci sa svojim tetama i učiteljicama. Mještani su mogli uživati u prigodnome glazbenom

programu u izvedbi osnovnoškolaca, a vrhunac svega bio je dolazak Moto mrazova iz Moto kluba „Rab“. Ovim putem još jednom im se želimo zahvaliti na uloženom trudu i poklonima!

Četvrti adventski vikend bio je najbogatiji – osim kulturno-umjetničkih i glazbenih događanja, bilo je i sporta. Tijekom petka i subote (16. i 17. prosinca) premijerno je odigran prvi Božićni malonogometni turnir. Sudjelovalo je sedam ekipa, a osim odraslih, u program turnira bili su uključeni i oni najmlađi, koji su odigrali dvije revijalne utakmice, te oni najstariji koji su sve pažljivo popratili i komentirali s tribina. Nakon turnira, u večernjim satima, uslijedio je glazbeni program u izvedbi Zvonka Palića – Jonathana. U nedjelju, 18. prosinca, uslijedilo je paljenje posljednje, četvrte, adventske svijeće, te uprizorenje živih jaslica na Dvoranskom trgu. U programu je sudjelovalo mnoštvo – od onih najmlađih, odnosno djece osnovne škole i vrtića, preko voditeljice Leone Jakuc i saksofonista Maroja Pičuljana, članica Ženske klapе „Užanca“, volontera u uprizorenju jaslica, pa do onih najstarijih, naših Pučkih pivača.

Velika hvala svim izvođačima, sudionicima i volonterima koji su bili dio programa *Adventa u Loparu* 2022., ali isto tako i svima koji su došli pogledati i podržati naše izvođače.

Vilenjaci ispričali svoje priče

Dana 8. prosinca izvedena je prva kazališna predstava za djecu u sportskoj dvorani. Ugostili smo „LOFT – Lutkarsku organizaciju koju fakat trebamo“ s prigodom blagdanskog predstavom – Vilenjačke priče. Okupio se zaista veliki broj djece koja su mogla uživati u vilenjačkim anegdotama, a dvorana se pokazala kao izvrsno mjesto za izvedbu predstava.

Pišu: Ana Konestra, Paula Androić Gračanin, Fabian Welc

Nova saznanja o arheološkoj baštini Lopara – rezultati istraživanja projekta „Arheološka topografija otoka Raba“ u 2022. godini

Projekt „Arheološka topografija otoka Rab“, koji od 2013. godine provodi tim s Instituta za arheologiju iz Zagreba i Instituta za arheologiju Sveučilišta Kardinala Stefana Wyszyńskiego iz Varšave u suradnji s Arheološkim muzejom u Zagrebu, u prošloj je godini bogatim rezultatima okončao još jednu uspješnu istraživačku kampanju.

Pod vodstvom dr. sc. Ane Konestre i dr. sc. Fabiana Welca, u sklopu projekta mapiran je i pregledan niz arheoloških lokaliteta otoka Raba, čime je stvorena svojevrsna arheološka karta otoka, koja obuhvaća sva razdoblja i vrste lokaliteta, od prapovijesnih gradina do rano novovjekovnih crkvica, a veliki dio prepoznatih arheoloških lokaliteta nalazi se upravo na loparskom poluotoku. Dio rezultata projekta pretočen je u kulturno-rekreativne rute „Rab Archaeological (T)races“, koje već nekoliko godina obogaćuju turističku i rekreativnu ponudu otoka. Nakon intenzivnoga dokumentiranja otočnih lokaliteta, a zahvaljujući interdisciplinarnom, geološko-arheološkom pristupu kojega projekt njeguje, izabrano je nekoliko lokaliteta smještenih upravo u Loparu, a na kojima se od 2017. g. provode iskopavanja manjih razmjera s ciljem boljega razumijevanja njihovih karakteristika, datacije, nastanka i razvoja, te na koncu njihova napuštanja. Ti se podaci potom koriste za rekonstrukciju šire slike naseljavanja Lopara, ali i cijelog otoka te kvarnerskoga područja, kroz više (pra)povijesnih razdoblja. Tako dobiveni rezultati pružaju vrijedne podatke za rekonstrukciju korištenja prirodnih resursa, prilagodbu podneblju i njegovim značajkama kroz prošlost, a koji nam i danas mogu poslužiti za osmišljavanje održivoga razvoja, posebno onoga osjetljivih otočnih krajolika.

Istraživanjima u 2022. g. nastavljena su iskopavanja na pretpovijesnom lokalitetu Kaštelina na rtu Stolac, te ona velikoga rimskoga naselja u uvali Podšilo, dok se geoarheološkim istraživanjima, prvenstveno geofizičkim snimanjima, pristupilo lokalitetu na otočiću Lukovcu. Mali loparski rt Stolac, koji zatvara uvalu Kaštelinu u jugoistočnome dijelu poluotoka, tako je iznova bio u istraživačkom fokusu. Ovaj je arheološki lokalitet poznat još od 80-ih godina prošloga stoljeća, no ostaci pretpovijesne arhitekture, donedavno skriveni ispod debelih naslaga loparskoga pijeska, prepoznaju se i istražuju tek posljednjih nekoliko godina, zahvaljujući suvremenim metodama istraživanja, prvenstveno geofizičkim mjeranjima. Na temelju tih rezultata, na ovome je loparskom rtu prepoznat niz arhitektonskih struktura, točnije nekoliko jednostavnih objekata pravokutnoga tlocrta koji se danas nalaze pod zemljom, a pružaju se uz sjeveroistočni obod Stolca. Sama neinvazivna, geofizička

istraživanja nisu pružala cijeloviti uvid u narav ovih ostataka, stoga se u 2019. započelo s arheološkim iskopavanjima, a u 2022. g. nastavilo istraživati loparske pretpovijesne ostatke. Ovdje se arheološkim iskopavanjima istraživao manji dio jednoga od spomenutih objekata. Osim što je arheološke ostatke bilo poprilično zahtjevno doseći, s obzirom na to da se nalaze gotovo 1 m ispod prirodno nataloženog pijeska, rezultati iskopavanja brzo su potvrđili neke ranije pretpostavke, no prije svega rezultirali su brojnim novim spoznajama. Ulomci keramičkih posuda, najčešći arheološki nalazi koji su ovdje iskopavani u većim količinama, ukazali su na karakter, ali i starost lokaliteta. Temeljem analize brojnih fragmenata keramičkih posuda, koje su služile u svakodnevnoj pripremi hrane, moguće je s velikom sigurnošću ustvrditi kako se ovdje radi o pretpovijesnom naselju koje je bilo u funkciji u kraćem vremenskom razdoblju tijekom željeznoga doba. Osim ulomaka različitih jednostavnih posuda lokalne proizvodnje, u istome je kontekstu iskopano i nekoliko fragmenata uvezenog, stolnog posuđa južnoitalskoga porijekla. Osim što ti ulomci govore o prekojadranskim kontaktima istraživane prapovijesne zajednice koja je zaposjela rt Stolac, ujedno nam pomažu u užem datiranju lokaliteta. Upravo temeljem potonjih nalaza s većom je sigurnošću moguće zaključiti kako je rt Stolac bio zaposjednut u 4. st. prije Krista, a to potvrđuje i radiokARBONSKO datiranje iskopanih uzoraka ugljena iz istoga arheološkog konteksta. Ostali, manje brojni nalazi iskopani unutar dvije sezone istraživanja daju nam detaljniji uvid u svakodnevni život ove loparske zajednice iz kasnoga željeznog doba, posljednjega prapovijesnog razdoblja. Iskopani keramički kalemi (alatke u tekstilnoj proizvodnji) ili pak posude za proizvodnju sira govore o stočarstvu kao bitnoj grani privrede u to vrijeme, dok nam sitni, no nažalost loše sačuvani ukrasni elementi nošnje, kao npr. glavica ukrasne igle iskopana unutar same nastambe ili pak fragmenti fibule (u oba je slučaja riječ o predmetima kojima se „zakopčavala“ i ukrašavala odjeća), pomažu da zornije predočimo izgled onodobnoga stanovnika maloga naselja na rtu Stolac.

Osim tzv. pokretnih nalaza, u istraživanjima je velika pažnja bila posvećena i naizgled manje atraktivnim ostacima arhitekture, gradbenim elementima i građevinskim materijalima. Utvrđeno je kako su temelji naseobinskoga objekta bili građeni u suhozidnoj tehnici, dok su zidovi kuće, a vjerojatno i krov, bili podizani od organskih materijala, kolaca, dasaka i šiblja, učvršćeni tzv. kućnim lijepom odnosno glinom pomiješanom sa slamom, a koja je služila za popunjavanje rupa i premazivanje zidova. Osobitost ovoga lokaliteta leži u

činjenici da je unutar ruševina istraživanoga objekta ostalo sačuvano mnogo organskog materijala, gorenih komada drva – kolaca ili dasaka, što čini pravu rijetkost za istraživanje razdoblje na području istočnoga Jadrana. Osim što su ovakvi nalazi raritet, nude mogućnost različitih analiza koje pak omogućuju rekonstrukciju vegetacije, klime i okoliša općenito, omogućujući tako još zorniju sliku onodobnog Lopara.

U rimsko se pak razdoblje (od 1. do 6. st. poslije Krista) smještaju lokaliteti u uvali Podšilo i na otočiću Lukovcu. Upravo je u uvali Podšilo, zahvaljujući istraživanjima u južnom dijelu njezina zaledja, 2022. g. otkriven dosad najraniji identificirani objekt ovoga naselja, a od kojega se sačuvala mozaična podnica. Iako gotovo posve uništena kasnjim preinakama i snažnom erozijom koja karakterizira Lopar, tu podnicu možemo datirati u 2. stoljeće poslije Krista, stoga gradnju objekta uz kojega se ona veže, a kojega je moguće naslutiti kroz slabašne ostatke na terenu te rezultate geofizičkih mjerjenja, možemo smjestiti upravo u to razdoblje. S druge strane uvale nastavljena su istraživanja velike zgrade koja je definirana prijašnjih godina, a čiji su se zidovi, na iznenadenje arheologa, mjestimično sačuvali do oko 1 m visine. Trenutak gradnje ovoga zdanja koje karakterizira četvrtasto dvorište oko kojeg se nalazi niz prostorija različite funkcije, još nam uvijek izmiče, no čini se da je nešto kasniji od ranije spomenutoga mozaika. Međutim, na ovome su se položaju sačuvali ostaci posljednje faze korištenja ovoga zdanja – u po svemu sudeći već ruševnoj zgradbi, u kasnom 5. i 6. stoljeću poslije Krista smjestile su se manje nastambe građene uz pomoć drvenih stupova, od kojih su se sačuvale rupe unutar kojih su bili uglavljeni, a koje su probile ranije podove. Osim toga, već je ranije otkriveno manje ognjište, a tijekom kampanje 2022. g. prikupljen je niz nalaza, poput ulomaka amfora za transport vina i ulja, keramičkih posuda za pripremu hrane, staklenih narukvica i dr., a koji potvrđuju dataciju toga naknadnoga korištenja lokaliteta u razdoblje kasne antike. Međutim, ti nam nalazi daju informacije i o svome porijeklu – oni naime potječu s područja današnjeg Tunisa, istočnoga Mediterana te sjeverne i središnje Italije, svjedočeći o još uvijek živoj trgovini čak i u stoljećima sutona antičke civilizacije.

U to isto, kasno rimsko razdoblje, po svemu se sudeći smješta gradnja kompleksa na otočiću Lukovcu. Ovdje je već ranijim istraživanjima utvrđeno postojanje crkve, vjerojatno iz 6. stoljeća, cisterne za vodu i obodnoga, moguće obrambenoga zida koji okružuje cijeli otok. Ovogodišnjim geofizičkim mjerjenjima definiran je niz drugih prostorija i građevina, no pretpostavlja se i kako je ovaj lokalitet kroz kasnija stoljeća služio kao svojevrsna „kava“ građevinskog materijala, kvalitetnoga vapnenca. Naime, za potrebe gradnje ovaj je kamen po svoj prilici u antici dobavljan u Lopar s nekih drugih područja, a kasnije je upravo razgradnjom starijih građevina bio dostupan nekim novim graditeljima. Zahvaljujući istraživanjima 2022. g. prikupljen je niz novih podataka o lokalitetu na Lukovcu, a koji će se u sljedećim kampanjama dodatno provjeriti dalnjim istraživanjima.

Nakon terenskih istraživanja koja arheologe zaokupljaju tek nekoliko tjedana u godini, istraživanja se i ispitivanja

Iskopavanje temelja nastambe na Kaštelini

Nalaz gorenoga drva na Kaštelini

Istraživanja jedne od rupa za stup u uvali Podšilo

Zidovi velikoga rimskoga sklopa u uvali Podšilo

nastavljaju kabinetskim radom i u suradnji s različitim stručnjacima. Tako su npr. analize drvene građe s Kašteline već sada pružile podatke o vrsti koja je korištena, mahom hrast crnika. Analize žbuke s lokaliteta u uvali Podšilo ukazale su na intenzivno korištenje i dopremanje, ne samo vapnenačkih blokova, već i kvalitetnoga vapna, otkrivajući pritom i način njegova miješanja s lokalnim finim morskim pijeskom. Osim toga, na temelju prikupljene terenske dokumentacije, izrađuju se 3D modeli lokaliteta i nalaza, detaljni tlocrti i ostala, za arheologe ključna dokumentacija.

Istraživačku kampanju projekta „Arheološka topografija otoka Rab“ u 2022. g. podržali su Poljski znanstveni centar (NCN projekt ID: 478202, NO. 2020/37/B/HS3/02458), Sveučilište u Varšavi i Centar za kulturu Lopar, dok na logističkoj pomoći zahvaljujemo TZ-u Lopar i KP-u Lopar Vrutak d. o. o., kao i svim suradnicima i studentima koji su sudjelovali u istraživanjima i post-terenskoj obradi podataka.

3D model rekonstruiranoga oboda amfore iz uvale Podšilo

Geofizička mjerena na otočiću Lukovcu

Piše: Ljerka Marjanac, ProGEO – Hrvatska

Prvi međunarodni interdisciplinarni simpozij GEOPARK I ZNANOSTI – OD ISTRAŽIVANJA DO GEOTURIZMA

Otok Rab bio je od 6. do 9. listopada 2022. godine domaćin 1. međunarodnog interdisciplinarnog simpozija GEOPARK I ZNANOSTI – OD ISTRAŽIVANJA DO GEOTURIZMA. Simpozij je organiziran u sklopu projekta IGCP (Međunarodni program za geoznanosti) 737 – *Smart geology for better community – Integrating geological heritage of SE European countries into sustainable development strategies* uz finansijsku potporu UNESCO-a i IUGS-a (Međunarodna unija za geoznanosti). Program simpozija održan je u Zimskom kinu Rab u suorganizaciji s Pučkim otvorenim učilištem Rab i Turističkom zajednicom Raba, uz finansijsku potporu Grada Raba i TZG-a Rab. Poludnevne stručne ekskurzije Archaeo-Walk i Geo-Walk održane su uz finansijsku potporu Turističke zajednice Općine Lopar.

Cilj simpozija bio je okupiti znanstvenike različitih znanstvenih područja (od prirodnih do društvenih znanosti), edukatore, menadžere turističkih destinacija, turističke radnike, medicinske radnike, lokalne zajednice, udruge, političare i druge zainteresirane u svrhu stvaranja preduvjjeta za razvoj geoparkova na nacionalnoj ili lokalnoj razini. Sinergija jednog geoparka, temeljena na prepoznavanju i uvažavanju georaznolikosti te zaštiti geobaštine, može stvoriti iznimno pozitivan okoliš za razvoj lokalnih zajednica, uključujući obrazovanje, znanstveno istraživanje, geoturizam, ekoturizam, agroturizam, zdravstveni turizam i još mnoge druge programe održivog razvoja.

Uoči otvorenja simpozija 6. listopada obilježen je posebnim programom „Međunarodni dan georaznolikosti“. Tako se Rab među prvima u Hrvatskoj priključio obilježavanju ovog značajnog dana koji je UNESCO proglašio krajem 2021. godine.

Povodom Međunarodnog dana georaznolikosti otvorena je u atriju Zimskog kina (Infocentru Geoparka Rab) prigodna izložba „Novi rapski fosili“. Tom prigodom bili su izloženi fosilni ostaci izumrlog ravnokljovog slona (*Palaeoloxodon antiquus*) iz razdoblja srednjeg pleistocena prije oko 400.000 godina. Nalazi su iz zbirke Marijana Perčinića, sakupljeni s morskog dna tijekom kočarenja. Fosili su prije izložbe bili preparirani i znanstveno determinirani u Zavodu za paleontologiju i geologiju kvartara HAZU. Posebno zanimljiv izložak na izložbi bio je fosilni Zub velike životinje, srodnika roda *Arsinoia-*

therium, iz razdoblja kasnog eocena prije oko 35 milijuna godina, pronađen u Loparu. Fosilni Zub determinirali su znanstvenici s francuskog sveučilišta Montpellier. U obilježavanju Dana georaznolikosti sudjelovali su sudionici simpozija iz Albanije, Srbije, Grčke, Turske, Poljske i Mađarske te brojni domaći gosti, ukupno oko 200 posjetitelja. Među njima su se našli i učitelji s učenicima iz dvanaest hrvatskih škola koji su bili gosti srednje škole Markantuna de Dominisa Rab. Za tu prigodu učenici ugostiteljskog odjela srednje škole pripremili su koktel dobrodošlice kojim su iznenadili i razveselili goste. Izradili su tortu numulit (rapska torta slična fosilu *Nummulites*), te pripremali izvrsne koktele Tektonika, Vulkan i Loparske grotte.

U sklopu programa simpozija održane su za sve registrirane sudionike dvije poludnevne stručne ekskurzije: *Archaeo-Walk* o arheološkim istraživanjima u Loparu, koju su vodili Ana Konestra i Ranko Starac, te *Geo-Walk* koja je prikazala georaznolikost na jednom kvadratnom kilometru u Supetarskoj dragi, a vodio ju je Tihomir Marjanac.

Na simpoziju je sudjelovalo 25 sudionika iz 11 europskih zemalja (Poljska, Francuska, Slovenija, Hrvatska, Mađarska, Bugarska, Bosna i Hercegovina, Srbija, Albanija,

Grčka i Turska). Tijekom dva poslijepodneva nakon stručnih ekskurzija održano je 12 prezentacija u trajanju po 20 minuta i pet kratkih poster prezentacija. Pozvana predavanja održali su Ranko Starac (*Pogled na arheološku baštinu otoka Raba*) i Ruđer Novak (*Clean underground: a path toward a national cave protection system*) u trajanju od 45 minuta. S veseljem ističemo sudjelovanje rapskih škola u programu simpozija. Zanimljive prezentacije uspješno je održala grupa učenika osnovne škole pod vodstvom nastavnice Ivane Rimac, te grupa učenika srednje škole pod vodstvom profesorice Lane Jurković. Knjigu sažetaka moguće je preuzeti na stranici <https://progeo-croatia.wixsite.com/geopark-and-sciences/programme>.

Sudionici simpozija iz Slovenije, Hrvatske, Mađarske, Bugarske, Bosne i Hercegovine, Srbije, Albanije, Grčke i Turske ujedno su i članovi ProGEO Regionalne grupe za JI Europu i nacionalni predstavnici u ProGEO međunarodnoj asocijaciji za zaštitu geološke baštine sa sjedištem u Švedskoj, te članovi IGCP Projekta. Tijekom simpozija članovi Regionalne grupe održali su nekoliko sastanaka o aktivnostima grupe. Nakon zaključaka i zatvaranja simpozija, sudionici su uživali u šetnji starom jezgrom grada Raba uz stručno vodstvo Natali Mravić, koju je omogućila Turistička zajednica Grada Raba.

Piše: Tihomir Marjanac, ProGEO – Hrvatska
Loparski fosil povezao Rab s Malom Azijom i Afrikom!

Kako u Loparu sve vrvi od fosila, više nije neka novost. To su fosili morskih organizama koji su živjeli u plitkom moru prije oko 35 milijuna godina. Ima tu morskih ježinaca, školjaka, raznih mkušaca, ali prevladavaju kućice foraminifera. Sva ta fauna svjedoči o topлом, skoro tropskom moru u doba geološke prošlosti koje nazivamo eocen. Ipak, u to doba, baš kao i danas, morska se razina dizala i spuštala, pa je povremeno loparski prostor „izronio“ na površinu. To je kopno moglo potrajati više desetaka tisuća godina, pa se na njemu naselilo i bilje. A gdje ima bilja, ima i biljojeda. No, njih do nedavno nismo našli pa nam se činilo da je to kopno moralo biti otok, premda smo sumnjali da to ne može biti tako jednostavno. Pjesak u Loparu potječe iz izvorišta u današnjoj Njemačkoj, pa je prepostavka bila da se veliko kopno nalazilo na sjeveru, a ocean na jugu. I dalje tako mislimo, ali nam je jedan nedavni nalaz fosila zadao nove, slatke, gladobolje! Naime, 2021. godine slučajno je nađen zub (slika 1) do tada na našim prostorima, ali i u Europi nepoznate velike životinje.

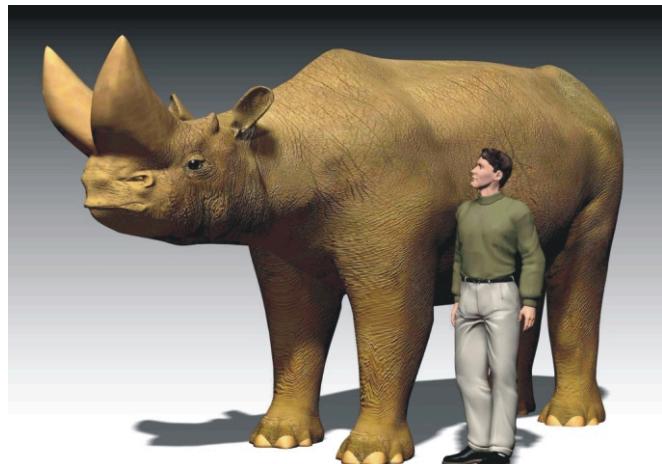

Zub loparskog nosorožca, djelomično očišćen. Vidi se erodirana žvačna površina. (sl. 1)

Ovaj simpozij bio je prvi ove vrste u nizu, a održavat će se svake četiri godine u drugoj europskoj zemlji članici ProGEO Regionalne grupe za JI Europu. Svrha simpozija je povezati sve sroдne znanstvene i stručne discipline koje se mogu temeljiti ili povezati s georaznolikošću i geološkom baštinom. Iako je ovaj prvi simpozij imao relativno skroman odaziv, poruka javnosti je poslana. Georaznolikost kao tiki partner bioraznolikosti povezuje ljudske zajednice, povijesno-kulturni razvoj čovječanstva, brigu za okoliš i održivost razvoja uz očuvanje prirode i neobnovljivih prirodnih bogatstava.

Usporedba sa zubima koji su nađeni u eocenskim sedimentima u sjevernoj Africi i Maloj Aziji pokazala je da je riječ o doista rijetkoj životinji, koja do sada nije bila nađena u Europi, pa ni kod nas. Morfologija zuba pokazala je da on pripada izumrljoj vrsti četverorožnih nosoroga, iz roda arsinoiterija (ili paleoamasija, kako ih svrstavaju neki istraživači). Bila je to golema životinja (slika 2), visoka do ramena oko 2 m, a duga čak 5 m, i za života je mogla biti teška oko 2,5 tone. Nazvali smo ju od milja Arso, i uz pomoć Turističke zajednice Lopara podigli maketu u punoj veličini, u šumici iznad Rajske plaže (slika 3). Zidarski dio makete je oplemenio akademski kipar Petar Popijač, koji je Arsi udahnuo život. To je koliko znamo, prva maketa arsinoiterija na javnoj površini u svijetu.

Umjetnička rekonstrukcija arsinoiterija (sl. 2)

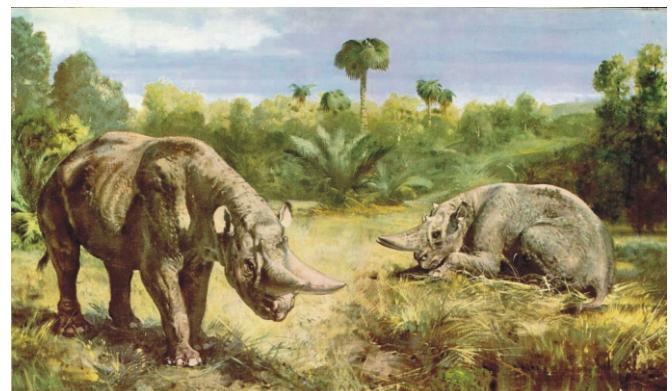
Maketa arsinoiterija u Loparu; izradio akademski kipar Petar Popijač (sl. 3)

Nalazi arsinoiterija su, u stvari, rijetki. Skoro kompletni skelet (slika 4) je nađen 1901. g. u Egiptu i čuva se u Prirodoslovnom muzeju u Londonu, a pojedinačni dijelovi skeleta su poznati iz Etiopije, Omana i Turske.

Kostur prvog nađenog arsinoiterija u Prirodoslovnom muzeju u Londonu (sl. 4)

Pa kako je taj nosorožac dospio k nama u Lopar? Teško je sa sigurnošću znati kojim je putem došao, ali je sigurno došao s juga. Budući da je bio nalik na današnje nosoroge, vjerojatno je i slično živio na tadašnjim vlažnim travnjacima, a hranio se lišćem grmova. Vjerojatno je živio u krdima (slika 5), pa se s pravom pitamo gdje su nalazi drugih kostiju i drugih članova njegova krda? Budući da je Zub nađen vrlo blizu mora, lako je moguće da su drugi dijelovi skeleta negdje pod morem. Vjerojatno su tadašnji strvinari raskomadali uginulu životinju, pa je mala vjerojatnost da bi se igdje mogao naći ostatak skeleta. Ovaj nalaz fosilnog zuba dokazuje i postojanje kopnene veze s današnjom Turskom i Egiptom, jer Arso sigurno nije bio dobar plivač!

Rekonstrukcija okoliša u kojem je mogao živjeti naš arsinoiterij (sl. 5)

Na žalost, od vremena kada je Arso živio prije oko 30 milijuna godina pa do danas, erozija je uništila skoro većinu stijena, koje su spletom sretnih okolnosti sačuvane samo u Loparu! Dakle, u Loparu uživamo jedinstvenu prirodnu, odnosno geološku baštinu!

BAŠTINA KOJA OBVEZUJE

Piše: Antonio Škarić

O osnutku i radu ribarske zadruge „Sv. Ivan“

Hladnu i burovitu zimsku večer proveli smo u domu Dušana Škarića – Škorića koji nam je odlučio štogod reći o ribarskoj zadruzi „Sv. Ivan“. Informacije potječe iz saznanja i sjećanja našega domaćina, priča starijih generacija i određenih zapisa. Valja napomenuti da su se pri završetku pisanja članka prikupljale i dodatne informacije putem razgovora s još nekoliko osoba (navedeni u tekstu) kako bi se stvorila cjelovitija slika o obrađenoj povijesnoj temi. Ribarska zadruga „Sv. Ivan“ osnovana je, najvjerojatnije, u razdoblju između dvaju svjetskih ratova (tri godine uoči Drugoga svjetskog rata), razdoblju koje je tada, u ionako siromašnom Loparu, bilo izrazito teško.

Dušan Škarić u svojem vlasništvu ima djedovu potvrđnicu (br. pristupnice i rb. posl. udjela 19) tiskanu u Trgovačkom društvu iz Splita u kojoj stoji sljedeće: „Potvrđuje se, da je gosp. Škarić Petar, pok. Frana iz Lopara član ove zadruge uplatio Din dvije stotine za dva poslovna udjela. U Loparu dne 11. Lipnja 1936.“ Iz ovoga se dade zaključiti da je svaki poslovni udio (dionica) iznosio stotinu jugoslavenskih dinara (tada je otok Rab bio u Savskoj banovini Kraljevine Jugoslavije) i da je zadruga, najvjerojatnije, osnovana upravo tijekom četvrtka 11. lipnja 1936. godine, ili oko toga datuma. Naravno, zbog nedostatka pisanih tragova, u trenutku pisanja, točnu godinu osnivanja teško je odrediti ili potvrditi. Uz donji rub nalaze se dva potpisa „Mušćo Marin Antin“ i „Stančić Leonardo pk Anta“ – vjerojatno predsjednik zadruge i blagajnik/tajnik (?) ili samo svjedoci. Takoder, možemo samo pretpostaviti njihovu ulogu, iako valja istaknuti da je Marin Mušćo bio u određenom razdoblju „kapitan sela“

(slično voditelju mjesnog odbora) i da je nadgledao ispravnost svjetionika na Sorinju. Zadruga je koristila i službeni pečat na kojem se jasno vidi ime zadruge i mjesta, te da je „registrovana sa ograničenim jamstvom“, što bi praktično značilo da svaki član, tj. obveznik jamči s određenom količinom vlastita novca za moguće gubitke zadruge.

Priča o osnutku počinje i nešto ranije, kada su Loparani privremeno emigrirali (iz tadašnje Austro-Ugarske; Austrija, Dalmacija, kotar Zadar) u SAD, točnije u St. Louis u Missouriju i u industrijske (rudarske) gradove na području Minnesota (pr. Duluth, St. Louis County, Mn), gdje su europski imigranti radili iscrpljujuće fizičke poslove. Tamo su Loparani osnovali „Prvu udrugu ‘Lopar’“ (od 9. siječnja 1916. do prosinca 1919. godine) koja je djelovala na principu financijskog zbrinjavanja članova (pr. dok ne pronađu posao) i pomoći sumještanima u domovini u slučaju da im se nešto dogodi (pr. novčana pomoć za vrijeme Prvoga svjetskog rata). Prema tome, krug ljudi kojemu su navedeni ljudi na potvrđnicu pripadali (*kumpanjija*), poznavao je sustav, osobitosti, prednosti i dobrobit zajedničkog udruživanja. Pri povratku iz Amerike, nakon rata (otprilike 1920./1921.), nastavili su djelovati kao udruga (koristili su članske iskaznice) u rodnome mjestu tako da su zajednički uređivali putove, zidove i sve što je bilo potrebno za normalno funkcioniranje života i boljitetaka.

Treba napomenuti da je u Loparu i ponešto ranije postojala ribarska zadruga, ili usporedno više njih, pa se tako u *Gospodarskome vjesniku* iz Zadra (1909., br. 10., str. 87.) navodi da je osnovana ribarska zadruga za lov tuna u Loparu 15. listopada 1908. (i održala se, prema *Pomorskoj enciklopediji* Leksikografskoga zavoda, s kraćim prekidima do 1955.; op. ovdje je glavno pitanje je li to ta izvorna zadruga iz 1908. i kako se zvala, tj. gdje se točno nalazila), a u *Pučkome prijatelju* iz Krka (30. lipnja 1910., str. 140.) piše da vlada za ribarstvo daje zadruzi u Loparu 800 austrijskih kruna za nabavu mreža i ostalih ribarskih sprava. Šime Peričić u *Rapskome zborniku* (1987., str. 424.) navodi kako su u Loparu još 1862. postojale četiri mreže potegače u zajedničkome vlasništvu seljana. Isto potvrđuje *Pomorska enciklopedija* (pomorska.lzmk.hr/Natuknica?id=3901) u kojoj стоји: „Godine 1911. imali su ribari iz Lopara četiri potezače za malu plavu ribu, a sada (sredinom 20. st., op. a.) imaju pet plivarica i tri potezače. Ukupno se godišnje ulovi oko 30 t plave ribe (pretežno skuša) i oko 4 t pridnenih riba. Lovina se najvećim dijelom potroši u mjestu, dok se manji dio otprema na rapsku ribarnicu.“ Treba istaknuti da su, prema iskazima, određena ribarska udruženja postojala i po zaseocima.

5/11 1907	Ist	1	Zadružnog Saveza u Šplitu.
15/10 1908	Lopar	1	Zemaljskog Odbora.
8/3 1907	Molat	1	Zadružnog Saveza u Splitu.
7/9 1899	Novigrad	1	Sudbenog revizora.
17/12 1903	Premuda	1	Zadružnog Saveza u Splitu.
18/12 1907	Stara Novalja	1	Nije javljeno.
25/1 1909	Veli Rat	1	Zemaljskog Odbora.
6/3 1909	Sali	1	Nije još javljeno.
25/1 1909	Soline	1	Zemaljskog Odbora.

Popis novoosnovanih ribarskih zadruga u *Gospodarskome vjesniku* iz 1909. godine prema kojem vidimo da je loparska zadruga za lov tuna osnovana (potvrđena) pri Zemaljskom odboru u Zadru (sjedište političkog kotara Zadar)

U ranijim brojevima *Loparske besede* (br. 4., svibanj 2008., str. 15.) gospodin Frane Perić istaknuo je da je u ovome razdoblju, sredinom prošloga stoljeća, djelovala još jedna ribarska zadruga: „Osvojnuo se barba Frane i na osnivanje Ribarske zadruge koja je funkcionirala od 1948. do 1956. god. i za koju je 1950. bio kupljen brod kapaciteta 12 tona. U Zadruzi je bilo 10-ak ljudi, ali je nakon nekoliko godina prestala funkcionirati zbog poslovanja s deficitom.“ Spominje se i brod ribarske zadruge „Lukovac“ kojim su 1953. odvezeni putnici do Rijeke (br. 7., prosinac 2009., str. 19.).

Pri osnivanju ribarske zadruge „Sv. Ivan“, po priči našega sugovornika Dušana Škarića, „svaki je imal svoj del (dionice) ki se unda prenosil“, tako je djeda Petra naslijedio otac Miko (Niko), a tako je bilo i kod ostalih članova. Sjedište ribarske zadruge (*magazin*) je bilo Vazmorac Podrapost (danac tzv. Zubarova kuća) koju su članovi zadruge samostalno izgradili. Na terasi su sušili mreže, a „dolika su ih piturivali“, tj. „črnili“. Za farbanje su koristili koru od *pina* (pinija) i narezani lantisk, te su od doma nosili to što bi prokuhali. Kasnije im je njihova vlastita zgrada oduzeta nacionalizacijom i prodana (kupio ju je dotični zubar Ivće Gobić koji je živio izvan Lopara), pa su mreže (sakalevu) sušili kod stare pošte. Također, Podrapost su se čuvali arti, ferali i ostalo potrebno za ribolov; kasnije su ferali bili kod *ujca* Miča (prije toga kod njegova oca, tj. *deda* Rafaela, materinoga oca), a sakaleva „va kasunu drvenin“ kod Petrića (Antun Škarić ističe da „mi dica bi hodili i redun su nan mrižu na ramena stavljali“ i tako su nosili mrežu na Mul). Na Mulu je bila gajeta na vesla, bez motora, a kasnije su dobili s motorom i ta se zvala „Sv. Ivan“ (Sajužani su imali svoju neku drugu gajetu i zadrugu). Ovdje vrijedi istaknuti i zanimljivost koju je s nama podijelio Tomislav Gabrić. Tijekom Drugoga svjetskog rata zadrugari su potopili vlastiti brod kako ga njemački vojnici ne bi uzeli ili uništili, pritom su sakrili dijelove motora. Primjerice, u *Besedi* je već pisano (br. 12., prosinac 2012., str. 30.) o postupcima njemačkih okupatora prema plovilima domicilnog stanovništva, te da su upravo njemački vojnici uništili posljednju *laju* u Loparu (i na otoku Rabu) u vlasništvu Ivana Ćučića, pok. Ivana, tijekom veljače 1945. godine.

Pogled s Donjega mela na nekadašnji magazin ribarske zadruge „Sv. Ivan“

Plavu ribu su lovili ispod Lukovca, na *Sići*, lovili su i drugdje (Sorinj, Školj), ali tamo je bio najveći brak (djed Petar Škarić vodio je knjigu o ulovu, tj. o količini i mjestu ribolova, ali nažalost tijekom pisanja ovoga članka ista nije pronađena). Kaže nam sugovornik Dušan Škarić, da su iz Dalmacije dolazili i čekali na svoj red za izlov. Lovilo se sakalevom i vadilo ribu ručno, a kad bi lovili oko Lukovca, onda su po danu „žene čuvale arti, boj su ferali bili na petrolje, pa da ne bi ki vazel“ (negdje na području Lukovca i Crnike). Tijekom dana članovi zadruge su obično radili druge poslove, npr. na bujici (gradnja vodotoka) i onda uvečer opet odlazili na težak posao ribolova. Jedan sugovornik, koji je izričito želio ostati anoniman, naveo je da se po pričama starijih sjeća kako je izgledalo kad bi netko od zadrugara naletio na lokarde: „Pa zvajahu 'škrpoč!' da Sajužani ne bi znali, pa bi ih tako prevarili (...), pravljal mi je otac da koliko puti Sajužani prevarahu na njihovin teritoriju.“ Kad bi se sakupila riba („par ton va punoj štivi, portoladi“), prevozila se na vesla do Senja, Baške i grada Raba kako bi se nešto zaradilo i preživjelo. Josip Stančić, prema pričama oca Leonarda, prisjeća se da su ribu vozili „na šest vesal“ sve do Sušaka.

Može se istaknuti, a to je tema za neko buduće istraživanje, da je upravo Sušak u razdoblju oko 1935. bio glavno tržište za trgovanje ribom i tamo je osnovana Riblja burza. U Crikvenici je 1931. nastala Centralna ribarska zadruga, tj. savez ribarskih zadruga, ribarskih skupina i pojedinaca od Sušaka do Obrovca, uključujući otoke Rab, Pag i Krk. Za cijelo primorje Savske banovine bila je nadležna Ribarska zajednica u Sušaku. U Senju se nalazila ribarska ledana s posebnim kamionima hladnjacama, a u Crikvenici tvornica za preradu ribe (*Rogi ribaru*, MGC, 2019., str. 49–50.). Ostaje otvoreno pitanje je li ova

zadruga (ili bilo koja s područja Lopara) bila članica ili sudjelovala u radu ovih organizacija, ali, kako vidimo, postojali su kontakti s gradovima na području Hrvatskog primorja prilikom trgovanja ribom.

Ribu koju su zadrugari lovili, nju su i jeli, najčešće sušenu i/ili soljenu (npr. lokardu, tj. skušu, tako su zvali), „pa bi se posle pofrigala i pulinta se kuhala“. U prizemlju magazina Podrapost, uz ostalo oruđe, bile su smještene *muljäče*, u kojima se solila riba. Ulov je ponekad bio toliki da zadrugari ne bi mogli prodati i posoliti svu ribu zbog nedostatka posuda (pr. bile su iskrcane velike količine ribe na Melu; ovoga se, također, prisjećaju Josip Mušćo i Tomislav Gabrić), pa bi onda ostatak podijelili sumještanima. Prihod od prodaje svježe i konzervirane ribe služio je za kupovinu potrepština za rad zadruge.

Nakon prve generacije osnivača, njihova djeca su postupno preuzimala zadrugu, ali se ona nije uspjela oporaviti nakon gubitka magazina, tako da je sve postupno s godinama propalo, a „mriže su žnjilile“. Ipak, ostale su neke stvari za uspomenu, kao svjedoci prošloga, po mnogima izgubljenoga, vremena, kao što su sačuvane gradele u privatnoj kolekciji Dušana Škarića, koje nam je pristao pokazati.

Piše: Lucian Borić

Fortisov put po Rabu

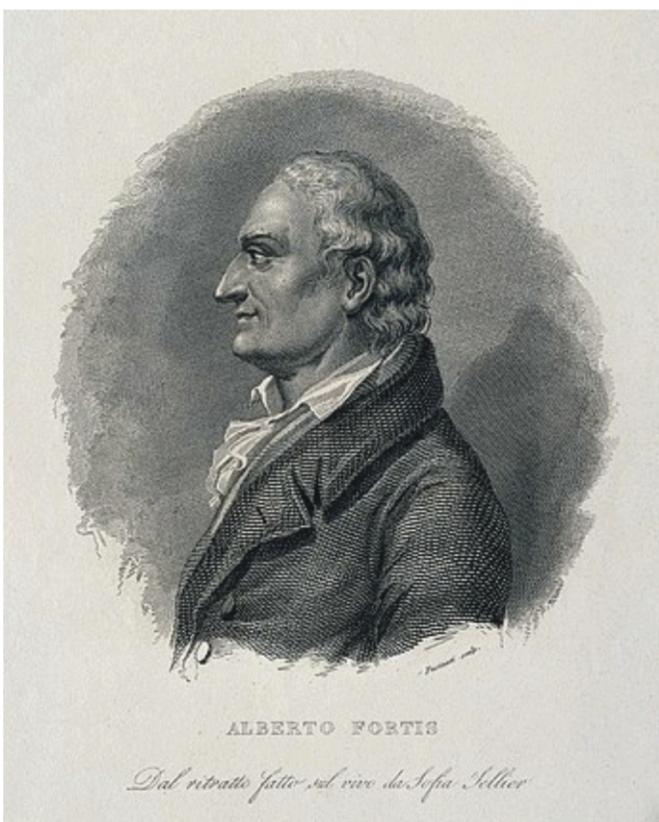
Alberto Fortis (1741. – 1803.) poznati je talijanski prirodoslovac te putopisac. Ono po čemu je u nas možda najpoznatiji jest činjenica da je putovao Dalmacijom i o tome ostavio poznato djelo pod naslovom *Put po Dalmaciji* (*Viaggio in Dalmazia*, 1774.). Njegov *Put po Dalmaciji* preveden je na francuski, engleski, njemački i, naravno, hrvatski jezik, a u svojem putovanju, koje je u spomenutom djelu opisao, posjetio je i naš Rab, te ostavio niz zanimljivih zapisa o prirodi i gospodarstvu. O tome čime su se Rabljani bavili u drugoj polovici 18. st., o prirodnim obilježjima koja je na našem otoku uočio, političkoj pozadini njegova putopisa i još nekim zanimljivostima bit će riječi u nastavku, a pritom ću se pozvati na hrvatski prijevod Fortisova djela, iz 2004. godine (nakladnik Marjan Tisak d. o. o.).

Na samom početku svojeg putopisa, Fortis navodi kako je Rab bio slabo poznat starim geografima, ali i da ga spominju Plinije, Peutingerova karta i Porfirogenet. Antički povjesničar Ptolemej spomenuo je otok Rab pod imenom *Scarduna*, te da se na otoku Rabu, osim grada Raba, nalazi i grad *Colentum* (Kolent). Zbog te pogreške, Rabljani su dugo mislili da se na otoku Rabu nalazi i drugi grad, vidjevši ga u ruševinama na brdu sv. Damjana. Kolent se zapravo nalazi na Murteru, a valja napomenuti kako je već i sam Fortis, relativno solidnom argumentacijom, pokušao opovrgnuti spomenuti Ptolemejev navod:

„Posjetio sam navodne ruševine Colentuma i nisam uspio prepoznati ništa drugo osim ostataka nekog skloništa što ga sagradiše strah i militavost otočana u barbarsko doba. Nemoguće je da bi razboriti ljudi

Stare gradele

ondje osnovali stalno prebivalište, jer se krševitiji, neplodniji, hladniji i vjetrovitiji položaj, čak usred ljeta, ne može naći. Osim toga, grada zidina pokazuje pravu zbrku, tragovi vrata svjedoče o vrlo priprostu graditelju, a nema nijednoga kamena koji je obrađen po starinskom ukusu niti postoji ikakav ulomak natpisa ili plemenita kamena. Temelji kućeraka, okruženi vanjskim zidinama, ne pokazuju da su ikad

bili namijenjeni za stanovanje obitelji, tako su tjesni i nenastanjivi. Da sam ja Rabljanin, radije bih potražio tragove nekoga drugoga grada na mjestu koje bi više služilo na čast njegovim utemeljiteljima“ (Fortis, 2004, str. 258).

U trenutku dok je Fortis na Rabu i iznosi svoje argumente zašto u tim ruševinama nije mogao biti Kolent, ako mu je vjerovati, Rabljani vjeruju u postojanje dvaju gradova na njihovu otoku („Imajući razloga vjerovati da su ta dva grada postojala na njihovu otoku, Rabljani drže gotovo nepogrešivim iskrivljeni tekst ovoga geografa (Ptolemeja, op.) gdje se njihov ljepi i plemeniti otok brka s neobrađenim i nenaseljenim otočićem Škrdom (koji Fortis zapravo vidi iza ranije spomenutog imena *Scarduna*, op.) blizu otoka Paga“, Fortis, 2004, str. 258). Kad je Fortis posjetio Rab, otok je imao otprilike tri tisuće stanovnika. Fortisa su, naravno, zanimali i običaji diljem Dalmacije, pa je tako opisao i jednu zanimljivu (ne)zgodu u vrijeme dok je rapskim biskupom bio Oktavije Spader (Ottavio Spaderi, 1695. – 1698.), franjevac iz Zadra, a za koju je mogao saznati iz kakvih crkvenih kronika ili možda čak i usmene predaje:

„U prošlosti je Rab imao biskupa koji se zvao Ottavio Spaderi; njemu je palo na um ne dopustiti da se na blagdan sv. Kristofora izlože javnom štovanju njegove relikvije, jer je sumnjao u njihovu izvornost. Pobunjeni puk htio ga je baciti u more s vrha brežuljka na kojemu se uzdiže katedrala, a nemiri se nisu stišali ni kada je prošao taj trenutak. Vlada je poslala ratni brod da prelata (tj. biskupa, op.) izvuče iz pogibelji, a papa je smatrao svojom dužnošću da mu dade pokorniju pastvu u Italiji“. (Fortis, 2004, str. 260).

U vezi s gospodarskom djelatnošću, Fortis navodi da su se Rabljani bavili vinogradarstvom te da je vino iz Barbata izvrsne kakvoće. Spomenuo je i da je zemlja u okolini Barbata pjeskovita i veoma pogodna da u njoj korijenje loze bude svježe dugo vremena. Doduše, iako vinogradi uspijevaju, zamjera što su u nemarnoj obradi, a Rabljanim predbacuje i sljedeće: „Otok Rab imao bi sve što je potrebno za uzdržavanje svoga malobrojnoga pučanstva kada bi se na njemu poljoprivredom bavio manje glup i lijen narod“ (Fortis, 2004, str. 260). Pored toga, ako je vjerovati Fortisu, osim vina, Rabljani su proizvodili drvo za ogrjev koje se godišnje u velikoj mjeri odvozilo u Veneciju, žito, ulje, rakiju i svilu. Izvozili su i kožu, vunu, ovce, svinje i konje „dobre pasmine“ (2004, str. 261). Podno navodnih ruševina Kolenta, Fortis navodi da ima maslina, murva i voćki, a još neko niže mjesto pogodno je i za usjeve. Iako prema Fortisu Rab zapravo ima dobar potencijal, to se ne iskoristava najbolje: „Usprkos svim ovim svojim prirodnim proizvodima, otok je daleko od toga da bi bio bogat ili u stanju dovoljna napretka, jer se prečesto vide neobrađena zemljišta i besposleni seljaci“ (2004, str. 261). Dobro raspoređene izvorske vode održavaju na Rabu dovoljnu vlažnost, „kada ljetno nije pretjerano suho“ (2004, str. 260). Svjestan ne baš najboljeg geografskog položaja otoka Raba koji je podvrgnut jakim vjetrovima, na jednom mjestu se Fortis prisjeća: „Ovi vjetrovi nanose teške štete otoku zimi i u proljeće. Prije dvije godine uginulo je oko dvanaest tisuća vunarica od hladnoće u jednoj jedinoj noći na općinskim pašnjacima po brdima gdje po općem dalmatinskom

običaju ostaju na otvorenu u svako godišnje doba“ (2004, str. 259). Na otoku su postojale i solane koje su davale „obilje dobre sitne soli (2004, str. 261), a na otoku su se ljudi, prema Fortisu, bavili, naravno, i ribolovom (ulov tunjeva, skuša, plavica i srdela), koji je činio važnu okosnicu rapske trgovine. Fortis nije bio zadovoljan načinom na koji Rabljani vode trgovinu te ističe da Rabljani „(kao i sva ostala Dalmacija) nalaze računa da tu robu radije prodaju strancima nego Mlečanima“ (2004, str. 261).

Kada Fortis piše o Rabu, valja natuknuti da svoj putopis piše i s političkog stajališta, a njegovo nezadovoljstvo rapskom trgovinom prema Mlečanima samo je jedan primjer toga. Otok Rab je pod mletačkom upravom od 1409. do propasti Venecije 1797. godine, a usputno, u kraćim crticama navodeći povijest Raba, Fortis je na jednom mjestu, prisjetivši se jedne epizode, podvukao „dobru“ posljedicu mletačke uprave nad Rabom: „Ispod podaništva ugarskoga kralja prešli su (Rabljani, op.) u ovisnost o mletačkim feudalcima, a zatim pod neposrednu vlast Prejasne Republike (tj. Venecije, *Serenissima*, op.) koja tu drži patricija s naslovom kneza i kapetana; tu je čast u vrijeme kada sam bio ovdje s najvećim dostojanstvom, pravednošću i mudrošću obnasio plemeniti gospodin Tommaso Barozzi o kojemu će ostati duga uspomena u srcima čestitih građana“ (2004, str. 258). Usپoredbe radi, fra Vladislav Brusić (1881. – 1955.), lektor povijesti na franjevačkoj gimnaziji u Zadru i upravitelj škole u Košljunu, kojega je rapska općina imenovala i povjerenikom konzervatorskoga ureda za umjetnost i starine otoka i grada Raba, i koji je s velikom ljubavlju napisao možda i najpoznatiju knjigu o povijesti Raba (knjiga *Otok Rab*, 1926.), u povijesnom pregledu Raba kroz četiri razdoblja (antiku, srednji vijek, razdoblje pod mletačkom vlašću te razdoblje do kraja Prvoga svjetskog rata) toliko zamjetno loše ocjenjuje mletačku upravu nad Rabom od 1409. do 1797. godine. Iako, tu je potrebno natuknuti i da je Brusić svoju knjigu pisao prožet nacionalnim naboјem, u vremenu dok je postojala opasnost od talijanskoga ireditizma, a o čemu sam također napisao osrvt „Otok Rab“ fra Vladislava Brusića – unikatan primjer interdisiplinarnoga pristupa na blogu *Rabceda* (2022.). Fortis izvlači i još jedan povijesni podatak između Rabljana i Mlečana, iz kojeg je vjerojatno izvukao i zaključak da su Rabljani od 11. st. poznavali zlato i svilu, ali i koji može imati i prikrivene političke konotacije imajući prethodno u vidu. Rab je i prije 1409. znao biti pod mletačkom vlašću, a Fortis iznosi i podatak koji može aludirati na predanost Rabljana Veneciji i njihovo dobro prijateljstvo u prošlosti, gledajući iz kuta njegova političkog stajališta: „(...) Svetište ljubomorno čuvaju četiri glavna plemića, a njihovo su brizi preporučeni i dragocjeni starinski dokumenti grada. Među njima je i jedna nagodba iz 1018. godine u kojoj grad Rab obećaje mletačkome duždu Otonu Orseolu danak od nekoliko libara prave svile, a u slučaju prekršaja nekoliko libara suhog zlata“ (2004, str. 258, 259–260).

Najveći dio svoga putopisa po Rabu Fortis je, kao učeni prirodoslovac, posvetio, dakako, prirodnim obilježjima otoka Raba. Lopar spominje na pet mjesta, poglavito uz opisivanje prirodnih obilježja: „Na kraju koji gleda prema sjeveru pruža se u more divan poluotok zvan Lopar, obrubljen brežuljcima koji gotovo savršeno zatvaraju

lijepu obrađenu ravnici. Nedaleko od njega su otočići Grgur i Goli, vrlo korisni pastirima i ribarima. (...) Nekoć je i bilo brda bilo pokriveno česminom, a s njegove se kose, što gleda prema Loparu, spuštao u kišnom spiranju sićušan kvarcast pjesak, poznat među klesarima i u radionicama stakla pod imenom saldam (saldame). Vjerljivo je Plinije govorio o ovom mjestu kazavši da je za piljenje mramora 'nađena dobra vrsta pjeska na dostupnu mjestu u Jadranu koje ostaje na suhom kada nastupi oseka'. (...) Na brežuljcima Lopara česti su okamenjeni numuliti, rasuti po jedva stvrđnutu pjesku, tako da ih slučajne vode iz njega otkidaju i odnose. (...) Ali nije pješčenjak najzanimljiviji i najcjenjeniji mramor što ga daju otok Rab i otočići Grgur i Goli pokraj rta Lopara. Ovdje ima u goleim količinama **bijela mramora** (istaknuo: L. B.) za kipove koji zrnom savršeno nalikuje onome što su ga upotrebljavali stari Rimljani i što nije uvijek bio grčki, kako se obično misli. (...) Savršena sličnost bijelog mramora, rabljena za rimske kipove, i onoga što se jednakom nalazi u podnožju rapskoga bila prema Loparu i na dvama spomenutim otočićima; starinsko ime Lopara, kako mi rekoše da se otkriva iz dokumenata što postoje u Rabu, bilo je Neoparos; vjerojatnost da su rimski teretni brodovi, idući ukrcavati pjesak što ga Plinije spominje na susjednim pličinama, otkrili i ovaj mramor kojega tu ima u izobilju; velika količina njegovih ulomaka koji su i sada uglasti i nepravilni, premda im je vrijeme nagrizlo površinu, a

nalaze se podno Pješčanoga brda (Monte della Sabbia) – to su razlozi koji me navode povjerovati da su na ovom mjestu bili stari kamenolomi iz kojih su rimski kipari uzimali dio građe za svoje radove" (2004, str. 259, 262, 263, 265).

Budući da je Fortisa mletački Senat zadužio i za istraživanje prirode i gospodarstva ovoga područja, ne iznenađuje kako je otkriće kiparskog mramora Fortis „bio zadovoljniji nego ijednim drugim zapažanjem“, jer mu „se činilo da je najneposrednije korisno državi (tj. Veneciji, op.)“ i najprikladnije da ih oslobodi „znatna godišnjega rashoda poradi dobavljanja dvaju velikih tovarâ mramora iz Carrare“ (2004, str. 265). Talijanski grad Carrara je danas poznat po možda najkvalitetnijem mramoru na svijetu, svojevremeno je i Venecija od njih dobavljala mramor, a sada se ovim otkrićem možda pružila prilika za uštedom koju bi mogli ostvariti dovođenjem mramora s Raba. Veću korist dovođenja mramora s Raba satirično je Fortis prokomentirao još i na sljedeći način: „Ovo je otkriće to pogodnije što se iz Carrare više ne doprema mramor dobre kakvoće, otkad su Englezi u Massi namjestili zastupnika koji za njihov račun kupuje najčistije komade, a Talijanima ostavlja mramor koji ima žile i sivkaste mrlje, te biva vrlo loš u kipovima i svakome drugome plemenitom radu“ (2004, str. 265).

Piše: Lucian Borić

Dodatak: Pavao Galzigna – učitelj u Rabu i „podcijenjeni“ stup obrane od iridentizma

Učitelji su svojim životnim pozivom kroz povijest za život pripremali mnoge mlade živote, nastojeći ih prilagoditi što je više moguće zahtjevima vremena. No ona crtica koja definitivno na spomen učitelja nije asocijacijom prva je ta da su se učitelji kroz povijest nastojali profilirati i kao važan politički faktor. Tih epizoda bilo je i u hrvatskoj povijesti, a one su dosad jako slabo istražene. Tijekom 19. stoljeća, u periodu budenja nacionalne svijesti kod manjih naroda, hrvatsko se učiteljstvo, po uzoru na velike periodične učiteljske skupštine u Austriji i Češkoj, okupljalo tako periodično, slijedom čega su održane i tri općehrvatske učiteljske skupštine (prva 1871. u Zagrebu, druga 1874. u Petrinji, i treća 1878. u Osijeku) čije su rasprave nerijetko bile popraćene i snažnim nacionalnim nabojem. Značaj tih skupština, kao i neke njihove stavke, ukratko je rezimirao Nevio Šetić u radu *Opće hrvatske učiteljske skupštine 1871.-1878. i njihovo političko, nacionalno integracijsko i modernizacijsko značenje* (2012.), a neke njegove teze prenosim i u nastavku. Na tim skupštinama su sudjelovali predstavnici učiteljstva iz svih hrvatskih zemalja, što je bilo osobito indikativno budući da hrvatske zemlje u tom periodu nisu bile pod jedinstvenom upravom – Hrvatska i Slavonija nalazile su se u ugarskom dijelu Austro-Ugarske Monarhije, a Istra i Dalmacija u austrijskom. Uz pedagošku, u takvim je okolnostima sastajanje učiteljstva s cjelokupnoga hrvatskog prostora imalo i veoma važnu političku te nacionalno-integrativnu zadaću, a takve skupštine zasmetale su ujedno i austrougarskom režimu koji je zabranio njihovo daljnje održavanje.

Osim općih učiteljskih skupština, na nižoj razini održavale su se i kotarske učiteljske skupštine, a na nekim od njih, u sklopu zadarskoga kotara, svojim idejama istaknuo se i učitelj u Rabu, Pavao Galzigna. Usputno, Galzigna je jedna od pet uglednih plemičkih rapskih obitelji koje spominje i Alberto Fortis u svojem Putu po Dalmaciji (1774., pretisak na hrvatskom iz 2004.), uz obitelji Dominis, Nemira (Nimira), Spalatini i Zudenighi (2004, str. 259). O kotarskim skupštinama pisao je Šime Ljubičić u radu *Skupštine učitelja zadarskog kotara od 1873. do 1914. godine* (2017.), a neke od njegovih stavki prenosim u nastavku. Jedna od skupština na kojoj se Galzigna istaknuo svakako je XI. skupština, 1886. godine, na kojoj je učiteljica ženske škole u Pagu, Vjekoslava Bošnjaković, razradila temu „Materinski jezik u pučkoj školi“, a među brojnim razloženim točkama prenijet će sljedeće:

„Dijete će najlakše naučiti pravilno govoriti materinskim jezikom, bude li učitelj sam pravilnim govorom prednjačio djeci, pravilno izpravljao sve njihove pogriješne izraze i raširivaop postepeno krug njihovih misli (...) Učitelj mora biti potpuno vješt svomu materinskom jeziku i mora ga ljubiti, ako se hoće da pouka u jeziku ono poda, što se od nje pravom zahtijeva, jer se veli i pravo veli: Kakav vogja – takav hod, Kakvo sjeme – takav plod“ (2017, str. 328).

U toj raspravi Pavao Galzigna bio je aktivan i tvrdio je da će djeca zavoljeti svoj materinski jezik ako se i učitelj „bude s njime uvijek i naročito služio“ (2017, str. 328). Zalagao se

i za to da u nižim razredima djeca „barem za neko doba“ ne uče drugi jezik (tj. talijanski), ali i za to da se „pouka o materinskom jeziku temelji strogo na mjesnom narječju“ (2017, str. 328). Njegov prijedlog da se „pouka o materinskom jeziku temelji na mjesnom narječju“ (2017, str. 328) podržali su svi članovi skupštine, a objašnjenje toga Ljubičić vidi u tome da su mnogi učitelji izvodili nastavu isključivo ikavicom, što je vidljivo iz nadzorničkih izvještaja pri obilasku škola. Takva situacija vjerojatno je bila i na Rabu. Galzignin stav o tome da se ne uči talijanski jezik prema Ljubičiću također je razumljiv budući da je to vrijeme kada talijanaši u Rabu traže ponovno uvođenje talijanskoga jezika u školu. Narodni preporod u Istri i Dalmaciji pojavio se nešto kasnije nego u Hrvatskoj i Slavoniji – u Istri ga je pokrenuo Juraj Dobrila, a u Dalmaciji Mihovil Pavlinović. Obojica su pripadala svećeničkom sloju – jedinom obrazovanom sloju u to vrijeme, a time i jedinom koji je tada eventualno mogao i pokrenuti preporod u tim hrvatskim dijelovima. U Dalmaciji i Istri u tom periodu živio je veliki broj talijanskoga stanovništva, koji će se boriti za to da se ti dijelovi pripove Italiji u sklopu ireditističkoga pokreta. U Dalmaciji se talijansko stanovništvo okupljalo u

autonomašku stranku, koja će u konačnici biti poražena od hrvatske Narodne stranke. Talijansko stanovništvo je ondje živjelo pretežito u gradovima, a hrvatsko na selima. Autonomaši su se najdulje upravo i zadržali u Zadru, pa su rasprave u zadarskim kotarskim skupštinama o talijanskom jeziku u školama bile možda i učestalije nego li drugdje, a u drugom važnom autonomaškom središtu – Splitu, autonomaši su i prije ove skupštine iz 1886., na kojoj se istaknuo Galzigna, doživjeli poraz (1882.), čime su praktički izgubili bilo kakav politički značaj u Dalmaciji. U tom pogledu, i učiteljske skupštine bile su važan branik od ireditističkih tendencija, a veliki broj učitelja je držanjem nastave na materinjem (ikavici), na što upućuju zalaganja Galzigne, možda pritom ostvario i jedan, za običnoga čovjeka i ondašnjega učenika nesvesni, u političkom smislu značajni, ali u historiografiji očito „podcijenjeni“ korak u konačnoj pobjedi narodnoga jezika nad talijanskim. Slijedom toga, duboko vjerujem da će i učiteljske skupštine u budućnosti zaokupiti veću pozornost povjesničara, jer to što od učitelja „nesvesno“ naučimo, a materinji jezik je upravo takav zoran primjer, možda je i učiteljeva najveća snaga i „nesvesni“ katalizator budućih društvenih promjena.

Iz staroga tiska

Pripremio: Antonio Škarić

Pučki prijatelj iz Krka

U ovome broju *Besede* donosimo dva članka iz poučno-gospodarskoga lista *Pučki prijatelj* koji je objavlјivan u gradu Krku od 1899. do 1929. godine (može ga se pronaći na portalu *Stare hrvatske novine*). Prvi članak autora koji se potpisao s „M.“ (Josip Mrakovčić iz Punta?, tadašnji župnik Lopara, njegovo ime se često spominje kod popisa donatora za razne aktivnosti) govori o teškoj situaciji u našemu mjestu i nedacama koje su zadesile stanovništvo, a objavljen je 20. veljače 1909. godine. Drugi članak objavljen je 10. studenoga 1901. To je preneseni zapis iz kronike krčkoga popa Ivana (pop glagoljaš Ivan Feretić) iz 1803., a govori o susretu Loparana s balonom na vrući zrak (*balone aerostatiko*).

Iz Lopara. Bura i studen ne dopušćaju u polje, pa mi dolaze na pamet zgode i nezgode siromašnih poljodjelaca, koje kako mi dolaze u pamet, tako i bježim.

Zemlja, koju obdjelavamo, bila je općinska, a općinsko zastupstvo pred više godina dalo nam ju u neograničeno vlasništvo za svotu od 28 tisuća kruna. Gdje smo mogli zacrpti te tisuće? Pitati smo beskamatni zajam kod zemaljskog odbora i vlade, ali za Loparane tamo nije bilo novca. Sreća da se je ustrojila blagajna u Rabu, gdje smo dobili pučki novac uz 6%. Do sada smo već dobar dio duga isplatili zavodu, a preostaje nam još samo 9700 k. Još par godina, pa će i toga nestati.

Prošla je godina bila kod nas mršava, a zasluge nigdje ni za lijek. Pitali smo pripomoć, da napravimo komad puta, ali namjesništvo u Zadru ne odgovara na našu molbu, koju smo mu upravili pred par godina. Molili smo vladu, da nam uredi luku, ali i tu mučak, premda je vlast u silnu viku po novinama navijestila, kako će ona u nekoliko godina brojiti milijune za podignuće Dalmacije.

Potoci naši deru njive i nose cvijet zemlje u more, šuma će sijeće i godimice odnaša u Italiju, a općinski dug raste. Plaćamo 300 po sto opć. nameta, a da bi zašto! Čujem, da sijek općini ništa ne bacu. Plaća lugaru i ostale pristoje sve progutaju, a i oni, koji dobivaju pristoje dangube i zapuštaju svoje gospodarstvo, te, ako ovako ustraju, ne će dobro svršiti.

Inali smo jednu tobož uzornu oranicu, za koju je namjesništvo neprestano javljalo, da šalje sjemenja i gnojiva, ali to blaženo sjemenje nije nikad dolazilo u Lopar. Vlasnik je i kroz kotarsko poglavarnstvo pisao na namjesništvo, da neka već jednom dode taj gnoj i sjemenje u Lopar, ali badava, gnoja i sjemenja nema, pa nema. Gdje je sve to ostalo? Tko bi to znao.

M.

»D o g o j e n j a«

(Zabilježio pop Ivan.)

(Nastavak.)

1803. — Premda mudri kralj Salomon govori: Ništare pod suncem novo: vindar virujemo, da izmišljenje slideće nije nikadare bilo na svitu u viki prošaste; jer da niti ljudi, niti mudarci, niti isti Salomon došal je u jedno takovo zamišljenje, i tako zamirito dilovanje. Gospodin knez Zambeccari Bolonjez s dvimi drugimi pajdaši složiše jedan brod, koji nazvaše *balone aerostatiko*, i u ovi se ubrodiše u Bolonji. I takо sve po zraku iliti aeru, u kripost spiriti leteći u 24 ure dojdоše u Verudu. Onde bivši na pogibelji morskoj, bihu od jedne Manzere Rovinjeske, t. j. brod, koji voli u Bneci peljaše, oslobođeni. Balun t. j. okrug brodotiv, jer bijaše iznova popal organj, poradi jednoga okruta spirita, koji se prolil i užgal biše: onde sám po sebi dignu se, i u 6 urah vrime dojde iz Verude u Bihać u Bosni. Željnoznano bijaše ovo njegovo putovanje. Sam on i brez liudi po zraku leteći *projde priko Lopara* na Rabskom otoci. Loparane, koji su ljudi, koji jako u čarovije i kudlačarje viruju, videći Balun i nezadući što je, pomislile, da ono može biti nikoga netorošćina; spraviše se i iz musketah balami u njega hitaše. Isto ovako oni obikovaše činiti, kad činjaše, koji hudi, černi i veliki oblak i vihar.

Filoksera u Loparu, 1894.

Filoksera (*Phylloxera vastatrix*) ili trnsni ušenac poznati je štetnik vinograda, a vinogradarstvo je kroz povijest bilo važnim faktorom dalmatinskoga gospodarstva. Godine 1894. filoksera je pogodila dalmatinske vinograde, a vinogradarstvo Dalmacije uvelike je, samo netom prije, bilo pogodeno i teškom *vinskom klauzulom* (6. prosinca 1891.), trgovačkom odredbom dogovorenom između Austro-Ugarske Monarhije i Italije, kojom je Italiji dopušten izvoz vina na prostor Monarhije uz minimalnu carinsku pristojbu. Ta klauzula donesena je kako bi se Italija dodatno privukla u vojnopolički Trojni savez, sklopljen 1882. u Beču između Austro-Ugarske, Njemačke i Italije. Tom klauzulom dalmatinsko je vino praktički bilo potisnuto s domaćeg tržišta, a kada se u dalmatinskim krajevima posljedično pojavila i ranije spomenuta filoksera (1894.), nastupio je val siromaštva koji je, na žalost mnogih, natjerao brojne Dalmatince na migraciju u daleke, prekomorske krajeve. Spomenuta filoksera, čini se, nije zaobišla ni Lopar, o čemu izvještava *Naša sloga* (5. srpnja 1894.), uz mišljenje da taj „bič božji“ u Lopar vjerojatno donesen s Lošinja, gdje je vladao već duže vremena, a kamo su loparski težaci odlazili na rad.

Trnsni ušenac (filoksera) na otoku Rabu.
U mjestu Loparu na otoku Rabu pojavila
se trnsna uš ili filokeera. Obćenito nude,
da jo taj bič božji pronašen na otoku Lo-
šinju na Rab. Loparani polaze naimo kao
tožaoi na radnju na otok Lošinj, gdje hora
već dulje vremena trnsi ušenac, pak su
bez dvojba sa zomljom ili inođe doceali
doma tog nemilog gašta. Ali žaljivo nijo
ta nevređa zahvatila samo Rab nego i Olib,
gdje jo komisija našla filokseru.

Piše: mr. sc. Boris Belamarić, dipl. ing. šum., upravitelj šumarije Rab

Izgrađena nova protupožarna prosjeka s elementima ceste „Rt Sturič“

U prošlom broju *Loparske besede* bilo je riječi o važnosti izgradnje i održavanja protupožarnih prometnica na području Loparskog gušča za protupožarnu sigurnost šume i mjesta Lopar. Napisao sam, a valjalo bi i ponoviti, kako šumski požari predstavljaju najveću opasnost za mediteranske šume, stoga je potrebno poduzimati posebne mjere na sprječavanju pojave ili širenja istih. Što je više preventivnih mjera, to će biti manje požara, lakši će biti pristup njihovom gašenju i mnogo manje štetnih posljedica. Sve su preventivne mjere podjednako važne, bilo da su odgojno-obrazovne, biološke ili tehničke naravi. Jedna od mjera, u zaštiti od požara, je izrada protupožarnih prometnica.

U Programu gospodarenja za gospodarsku jedinicu „Kamenjak“ (važnost 2014. – 2023.) kojom gospodare Hrvatske šume d. o. o., UŠP Senj, Šumarija Rab, propisana je izgradnja protupožarne prosjeke duljine 0,4 km radnog naziva „Brajnina“. Budući da navedenu prometnicu zbog konfiguracije terena nije bilo moguće projektirati niti izgraditi, ista ne bi značajno doprinijela protupožarnoj sigurnosti Loparskog gušča. U dogovoru s Općinom Lopar i DVD-om Lopar, odlučeno je da će se prometnica izgraditi na lokaciji udaljenoj svega petstotinjak metara dalje, odnosno prema rtu Sturič, te da će u gotovo cijeloj svojoj duljini pratiti trasu postojeće šumske staze. Iz razloga što izgradnja prometnice nije propisana programom gospodarenja, valjalo je ishoditi sve potrebne dozvole sukladno *Zakonu o šumama i Zakonu o zaštiti prirode*. Budući da trasa prometnice nazvane „Rt Sturič“ duljine 866 m prolazi kroz značajni krajobraz „Sjeveroistočni dio Lopara“ koji je dio područja ekološke mreže, ishođeno je Rješenje Upravnog odjela za prostorno uređenje, graditeljstvo i zaštitu okoliša PGŽ-a, prema

kojem projekt izgradnje prometnice neće utjecati na cjelovitost ciljeva očuvanja te je stoga prihvatljiv za ekološku mrežu. Od Ministarstva poljoprivrede ishođene su suglasnosti za planiranje i izgradnju prometnice te za prosijecanje vegetacije na trasi u potreboj širini.

Sukladno ishođenim dozvolama izrađen je glavni projekt te je u drugoj polovici siječnja ove godine izvršena sječa šume i vegetacije na trasi ceste. Koncem siječnja rovokopač radne jedinice Hrvatskih šuma d. o. o., GMP-a Senj, je započeo izgradnju donjeg stroja ceste nakon čijeg se završetka pristupilo izgradnji gornjeg stroja koji uključuje nasipavanje trase ceste jalovinom iz radne zone Lopar, a koja je nabavljena u suradnji s Općinom Lopar. Izgrađena prosjeka završava okretaljkom usred šumovitog rta Sturič od koje će se prosjeći pješačka staza prema uvali Dubac, koja će služiti vatrogascima kao pješački pristup uvali u slučaju požara. Izgradnjom prometnice omogućen je vatrogascima brži pristup uvalama Dubac i

Sturič, a istovremeno je do istih olakšan pristup domicilnom stanovništvu i turistima koji sada biciklom mogu doći gotovo do samih uvala. Pored prosijecanja staze na okretaljki, preostaje u narednom razdoblju postaviti i šumsku rampu koja će onemogućiti pristup neovlaštenim motornim vozilima. Pored izgradnje prometnice „Rt Sturič“, napravljeno je održavanje kolničke konstrukcije svih makadamskih protupožarnih prosjeka na području Loparskog gušća (prometnice Gros, Gros – Kamik, cesta prema Ciganki) i poluotoka Sorinj.

Svi navedeni radovi financirani su sredstvima naknade za općekorisne funkcije šuma (OKFŠ) koju plaćaju pravne i fizičke osobe koje su obveznici poreza na dobit, te fizičke osobe koje su obveznici poreza na dohodak, a u Republici Hrvatskoj obavljaju registriranu djelatnost i ostvaruju ukupni godišnji prihod i primitak veći od 3.000.000,00 kuna (naknada se plaća u visini od 0,0265 % od ukupnog prihoda).

Nekome je možda draža netaknuta šumska staza od šumske ceste, no ostaje činjenica da je izgradnjom nove prometnice značajno povećana protupožarna sigurnost Lopara, a mještani i turisti dobili su još jednu biciklističku stazu kojom mogu lakše doći do divljih i netaknutih pješčanih plaža po kojima je Lopar nadaleko poznat.

Piše: Vladimir Škarić, mag. ing. agr.

Zanimljivosti o rajčici (pumidoru)

Ljeto je gotovo nezamislivo bez uživanja u domaćoj rajčici, pripremljenoj na razne kulinarske načine. Nаравно, i u ostalim danima u godini uživamo u rajčici, bilo kao svježem proizvodu u salatama, ili na raznim pizzama, u umacima i gulašima, koje je teško zamisliti bez rajčice ili proizvoda od rajčice.

Potjeće iz donjih Anda, a zahvaljujući Astecima koji su je uzgajali u svojim zemljama i putovanjima Kristofora Kolumba, odnosno otkriću Amerike, raširila se u Europi, a zatim po čitavom svijetu. U Meksiku postoje dokazi da se rajčica uzgajala već 700 godina prije Krista, a u zemljama centralne Amerike još uvijek postoji 13 divljih vrsta rajčice. Asteci su je zvali „tomatl“ odnosno u prijevodu – „natećeno voće“, zbog fiziološkog rasta i sazrijevanja ploda.

Drugi izvori navode da je Hernan Cortes pronašao ovo voće u vrtovima Moctezume i odlučio donijeti ga na stari kontinent 1521. godine, nakon što je osvojio grad Tenochtitlan i postao guvernerom. Rajčica je najprije stigla u Sevillu i do 1540. godine se već udomaćila na tim prostorima, tadašnjeg središta međunarodnih trgovačkih pravaca. Godine 1544. talijanski travar Mattioli odnio je rajčicu u Italiju i dao joj ime „pomodoro“. Kasnije se raširila i u Francuskoj, a zatim u ostalim dijelovima Europe. Kako je otok Rab dugo, sve do kraja Prvoga svjetskog rata bio pod političkim (osim kada smo bili pod Austro-Ugarskom Monarhijom) i gospodarskim utjecajem Italije odnosno Venecije, tako je „pomidor“, ili kako ga mi Loparani zovemo „pumidor“, došao i u naše krajeve.

U Loparu su ga obitelji uzgajale za vlastite potrebe, a tek krajem 40-ih godina prošlog stoljeća, otvaranjem tvornice za preradu rajčice u Jurandvoru, počela je veća proizvodnja, gdje se onda plasirao gotovo sav urod.

Krajem 60-ih i u 70-im godinama prošlog stoljeća, razvojem turizma taj je uzgoj i plasman, uz krumpir, dodatno povećan, odnosno nastale su dvije poljoprivredne kulture po kojima je Lopar i otok Rab postao poznat u široj regiji, i koji je bio glavni prihod mnogim našim obiteljima, bilo na zelenim tržnicama ili na otkupu u hotelskim kućama i trgovačkim tvrtkama.

Prve rajčice koje su došle u Europu, odnosno Italiju, bile su žute, a ne crvene boje, odakle su i dobiti ime „zlatna jabuka“. Na početku svojeg širenja Europom i Sjevernom Amerikom nije bila baš popularna jer se vjerovalo da je otrovna. Naime, lišće rajčice sadrži otrovne tvari – alkaloid solanin, ali je plod potpuno siguran za ishranu. Iako su je mnogi prihvatali u svojoj ishrani već tada, kako bi dokazali da je rajčica sigurna za ishranu, od 1820. godine botaničari i travari javno su pred masama ljudi konzumirali rajčicu, bez ikakvih posljedica za svoje zdravlje.

U početku je rajčica bila dio prehrane siromašnoga talijanskog stanovništva, gdje bi kruh obogatili s rajčicom ili šalšom od rajčice, kasnije i sve vrste tjestenina, a onda su se jela s rajčicom / umakom od rajčica proširila i udomaćila gotovo u cijelome svijetu, najviše zahvaljujući talijanskim iseljenicima, kasnije i razvojem gospodarstva, turizma i medija. Kečap od rajčice zvanično je dozvoljena hrana na Međunarodnoj svemirskoj stanici.

Rajčice radije čuvajte na sobnoj temperaturi, na suhome i hladnjem mjestu u podrumima i smočnicama, a ne u hladnjaku jer nepovoljno djeluje na teksturu i okus. Čuvanjem u tamnjoj i hladnijoj prostoriji ne samo da ne gubi svoja nutritivna svojstva, nego se udio likopena povećava dozrijevanjem, kao što se povećava i masa ploda. Iako ima puno vitamina, a posebno vitamina C i minerala, od čega najviše kalija (K), najvrjedniji sastojak u rajčici je likopen koji je i najjači antioksidans za ljudski organizam, a obradom rajčice na visokim temperaturama – kuhanjem, njegova apsorpcija još je snažnija. Likopen u rajčici daje i karakterističnu crvenu boju. Rajčica sadrži i više željeza nego piletina.

„Umami“ je japanska riječ za ugodan okus i predstavlja peti okus uz slatko, slano, gorko i ljuto (pikantno), a rajčica ima najviše komponenti „umamija“ i djeluje zajedno s ostalim okusima, pa ga zapravo i nismo toliko svjesni. Zapravo je pojačivač okusa koji teško ili uopće ne registriramo. Najveća rajčica na svijetu imala je gotovo 4 kg i proizvedena je u Americi. Danas se u svijetu proizvede 100 milijuna tona rajčice, najviše u Kini, najviše kilograma po stanovniku konzumira se u Italiji, a onda kod stanovnika ostalih mediteranskih zemalja. Na svijetu postoji više od 10 000 sorti rajčica.

Rajčica je najbolja dok je sezona, zato je uzgajajte bar za vlastite potrebe u ljeti, a višak možete skuhati za šalšu i spremiti za zimu. Iako su velike klimatske promjene otežale proizvodnju rajčice na otvorenome, odnosno tim promjenama je veći napad bolesti i štetnika rajčice, uz malo truda uzgoj u vlastitome vrtu rajčice i ostalog povrća donosi radost duši, korisni umor tijelu, odmor od ostalih obaveza tijekom dana, a bit ćete nagrađeni neodoljivim okusima domaće rajčice. Za sve savjete oko uzgoja rajčice možete se obratiti Upravi za stručnu podršku razvoju poljoprivrede Ministarstva poljoprivrede.

U Kronici župe Lopar, III. svezak, stranica 100., zapisani su podaci vezani uz proizvodnju rajčice sredinom 20. st. u mjestu. Zahvaljujući našem župniku Božidaru Volariću, koji nam je pripremio izvadak iz Kronike, donosimo sljedeće informacije:

„Godine 1950. počela je proizvodnja rajčice u Loparu, čime se Loparani prije uopće nijesu bavili. Urod je bio dobar i to

godine 1950. = 12 vagona

godine 1951. = 15 vagona

godine 1952. = 15 vagona

godine 1953. = 18 vagona

U g. 1953. sklopili su Loparani ugovor sa tvornicom 'Bodulka' u Baški za 30 vagona, ali urod je opao na pola radi bolesti 'crvenog pauka'. Tako, da je poduzeće otkupno rasteretilo ugovor.

Poslije toga godišnji urod je otprilike oko 15 vagona godišnje jer zadruga ne otkupljuje, nego svaki za sebe plasira kako može.“

Pedeset godina od dogradnje i proširenja župne crkve sv. Ivana Krstitelja

„Na Novu godinu u novoj, tj. proširenoj crkvi, slavila se sv. misa u brojnom učeštu vjernika. Trebat će još mnogo dok se uredi potpuno.“ (1. siječnja 1971.).

Ovim je riječima u *Kronici* župe Lopar opisano prvo slavlje sv. mise u novoj, dograđenoj i proširenoj, župnoj crkvi sv. Ivana Krstitelja. Crkva je bila tek sazidana, ni ožbukana do kraja, bez fasade, krov tek postavljen, pod još neuređen, bez klupa, ali nestrpljivo iščekivanje nagnalo je župnika vlč. Ivana Buića i mještane da se što prije „vrate“ u župnu crkvu nakon skoro cijele prošle godine (1970.) kada se Služba Božja, tj. sv. misa, nedjeljom slavila u crkvi Majke Božje, a radnim danom u sakristiji župne crkve. Radovi na crkvi te izgradnji novog zvonika potrajali su još iduće tri godine, sve do 1974. godine.

Od tada je prošlo 50 godina i ta lijepa obljetnica je prilika da se kroz ovaj članak prisjetimo tog, za tadašnje prilike, značajnog projekta za mještane i našu župu u Loparu.

Povijesne crtice o crkvi sv. Ivana Krstitelja

Neki pisani župni materijali navode da je istodobno s osnutkom župe 1715. godine sagrađena i crkva sv. Ivana. Novija istraživanja, osobito u arhivu nekadašnje Rapske biskupije otkrivaju nam da je crkva ipak starija od župe.

Prvi važni zapis o crkvi sv. Ivana Krstitelja je, prema najstarijim dosadašnjim pronađenim podacima, iz 1658. godine prilikom vizitacije rapskog biskupa koji je pohodio mjesta po otoku. Tom prigodom obišao je crkve u Mundanijama i Supetarskoj Dragi, te se uputio, na konju, posjetiti i pregledati u Loparu crkvu sv. Ivana Krstitelja i crkvu sv. Marije Magdalene (kasnije crkva Majke Božje, op. a.). U zapisu je ostala i znakovita nota biskupove odredbe za crkvu sv. Ivana Krstitelja: „Njezin ključ neka čuvaju kastaldi.“

Činjenica da je crkva već tada imala kastalde, upravitelje bratovštine koja je postojala uz crkvu, govori u prilog tezi da je njezino postojanje znatno starije od 17. st. Bratovština je laička (pučka) udruga čija je uloga u zajednici bila, ne samo duhovna, već i društveno-karatativna. Upravitelje bio prije spomenuti *kastald* koji je obično organizirao gospodarske i građevinske poslove, vodio računa o bratovštinskoj imovini i vodio knjigu računa. Ovdje valja napomenuti da arhivski spisi svjedoče o duhovnoj i kulturno-intelektualnoj klimi u okrilju loparske crkve. U loparskoj zajednici komunikacija se odvijala na tri jezika – hrvatskom, talijanskom i latinskom; odnosno hrvatski jezik bilježio se i latinicom i glagoljicom.

Drugi važni zapis nalazi se u kronici franjevačkog samostana u Kamporu. Taj podatak govori o godini 1676. kada je rapski biskup posvetio oltar sv. Antuna Padovanskog (lijevi oltar u staroj crkvi koji je proširenjem crkve u 20. st. bio porušen).

Dakle, s ovim podacima postojanje crkve sv. Ivana je smješteno još 60-ak, pa i više, godina unatrag u 17. stoljeće. Moglo bi se zaključiti da je osnutkom župe 1715. godine već postoeća crkva sv. Ivana Krstitelja proglašena župnom crkvom. Vjerojatnije je da se tada za potrebe stanovanja župnika sagradila župna kuća (koja je kasnije još dograđivana), dok se za bratovštinsku kuću („stara škola“) spominje kao godina izgradnje 1750. godina, no o tome je potrebno još istraživanja.

Obnove crkve sv. Ivana kroz povijest

Iz župne arhive, a posebno iz *Kronike* događanja župe, saznajemo da je crkva sv. Ivana bila više puta obnavljana i uređivana, bilo izvana ili iznutra. Na mnogim je mjestima zabilježeno da je bila u dosta lošem stanju, a krov je više puta prokišnjavao. U skromnim i siromašnim okolnostima života ljudi i mesta, obnavljalo se od vremena do vremena koliko se moglo, najčešće samo da se pokrpa ono najnužnije i sačuva od daljnog propadanja. Uglavnom je to bio popravak fasade na crkvi ili žbuke u crkvi, popravci na krovu, dozidavanje i uređenje sakristije, te zahvati unutarnjeg uređenja, oltari, klupe, vrata i sl.

Evo godina u kojima se spominje da se radila neka djelomična obnova ili uređenje: 1829., 1834., 1839., 1842., 1844., 1850., 1852., 1859., 1869., 1874., 1875., 1880., 1916., 1923., 1925., 1930., 1936., 1942., 1947., 1951., 1959., 1961. i 1962.

Ujedno i nekoliko zabilješki iz *Kronike*: „u mjesecu maju pala takva kiša da je zbog slaba krova crkva poplavila te se za osam dana u istoj nije moglo misiti“ (1827.), „pao je uslijed trošnosti krov sakristije i kapele sv. Križa“ (1859.), „radi trošnosti crkve i pogibelji da se sruši (...) misilo se radnim danom u bratovštinskoj kući, a nedjeljom u crkvi Majke Božje“ (1916.), „župna crkva u posve lošem stanju“ (1925.), „žbuka u crkvi pada“ (1930.), „počelo se sa popravkom župne crkve, 6. srpnja, i radilo se 53 radna dana...“ (1961.).

Spomenimo i da je u crkvu postavljena električna instalacija 1951. godine (pet svjetiljki), ali „struje dakako nema jer glavni vod iz Raba još nije proveden“, odnosno tek 1961. godine spojena je struja i zasjale su prve žarulje što se „predugo čekalo“.

Iz arhivskih zapisa dalo bi se zaključiti da je župna crkva vrlo vjerojatno više puta dograđivana. Prvo dograđivanje se može, vjerojatno, tražiti u drugoj polovici 17. st. (s izgradnjom i posvetom oltara sv. Antuna Padovanskog). U *Kronici* župe čitamo: „Negdje oko 1834. bila je crkva napokon popravljena, a valjda i po svoj prilici i prošrena.“ Ispred crkve je postojala i loža koja je 1829. godine porušena zbog trošnog stanja. Druga velika dogradnja i proširenje dogodilo se 1969. godine.

Prilikom zadnje obnove župne crkve 2005. godine kod uređenja poda (popločenje crkve) prilikom kopanja prepoznati su ostaci temelja po kojima bi se moglo rekonstruirati dimenzije crkve prije dogradnja. Prema tim zapažanjima i mjeranjima napravljena je i ovdje priložena skica.

Stara crkva

Dogradnja i proširenje župne crkve 1969. – 1974.

„(1969.) Tih dana sastanak. Za Malu Gospu održao se skup za popravak i proširenje župne crkve. Posjećenost slaba, nezainteresiranost planom župnikovim, dapače znatne kritike, naročito iza leđ.“ Tako započinje planiranje nove velike obnove, tj. proširenje i uređenje župne crkve sv. Ivana Krstitelja. Već je prije uočeno da je tadašnja crkva premala pa „biskup savjetuje treba crkvu proširiti – to je mala crkva za tu župu“. Većina mještana protivila se takvoj dogradnji, tek neznatna manjina podržavala je župnikove riječi: „Ne gradimo za 10 već za 50 godina, koliko će tad, uzmimo do 30 god. bit Loparana, a zar da ljudi stoje vani na blagdane, a krizma, a ženidbe, a Božićni blagdani, ljudi sve to se mora razmisliti.“

Tadašnji župnik vlč. Ivan Buić savjetovao se već kroz cijelu prethodnu godinu s mnogima, tražio savjet Biskupskog ordinarijata u Krku, te po preporuci stupio u kontakt s građevinskim tehničarem Ivanom Ostermanom iz Senja koji dolazi u Lopar, vrši mjerjenja i pravi prve skice te daje prve prijedloge mogućeg proširenja crkve. Spomenuti tehničar Osterman je zamolio sveučilišnog profesora Mladena Hudeca iz Zagreba da napravi nacrt, što je ovaj i učinio kroz nepunih mjesec dana.

Taj prvi projekt predviđao je da se ruše lijeva i desna kapela i dio zidova, naprave sa svake strane po tri noseća stupa za zid i krov te dogradi prostor na jednu i drugu stranu s nižim razinama krova na jednu vodu, tj. crkva bi postala trobrodna (poput crkve sv. Petra u Supetarskoj Dragi, op. a.). „Zamisao je bila vrlo dobra, a dosta teško izvediva“, zapisao je župnik o ovom prijedlogu. U međuvremenu župnik obilazi općinske i državne uredje, te

Crkva fotografirana tijekom 1972.

uređuje svu potrebnu dokumentaciju i pripreme za obnovu i gradnju.

Drugi prijedlog dao je vlč. Mirko Makaus, rodom iz Supetarske Drage. Predlaže da se poruši samo lijeva strana, kapela sv. Antuna i dio zida, stave betonski stupovi koji podupiru krov te bi se dobila dvobrodna crkva (kakva je npr. crkva Majke Božje na Trsatu). Ovaj prijedlog je prihvaćen.

Odmah početkom tjedna nakon Male Gospe započelo se s radovima. Angažiran je majstor Filip iz Supetarske Drage. Prvo se kopalo temelje za novi lijevi zid, zaliven je temelj i nadtemelj. Prilikom postavljanja betonskih stupova za novi vanjski zid došlo se do ideje: zašto praviti pokrajnju lađu kad bi se moglo napraviti cijeli novi zid u visini crkve, stari zid potpuno ukloniti, skinuti stari truli krov crkve i napraviti novi krov za čitavu novu širinu crkve? Tako bi se dobio jedan veliki novi prostor crkve. Ova ideja je prihvaćena sa zadovoljstvom svih i kroz naredno vrijeme realizirana, s time da je čitava visina crkve podignuta za dodatan jedan metar. Iz svake kuće, redom, dolazilo se odradivati jednu nadnicu, čak i žene umjesto muževa (u jednoj bilješki spominje se da su žene čak odradile puno veći posao nego li muževi).

Do Božića 1969. završena je prva faza, srušena je kapelica sv. Antuna, i podignut novi lijevi zid. Pred Božić dogodila se veća nezgoda kada je dio upravo sagrađenog zida od bloketa srušila orkanska bura te je trebalo raščistiti i ponovno graditi oko 12 m².

U proljeće 1970. godine župnik Ivan Buić bavio se traženjem i nabavkom drvene građe – greda i dasaka za novu, veću, krovnu konstrukciju. Zaputio se u Liku, preko Otočca u šumu kraj mjesta Crno Jezero nabaviti jedan dio drvene građe. U tome mu je pomogao svećenik iz Otočca vlč. Vlado Pezelj. Drugi dio drvene građe nabavio se pak u Sloveniji u mjestu Knežak pokraj Ilirske Bistrice uz pomoć svećenika vlč. Jože Kovačića. S obzirom na dulje izbivanje iz župe, a bez mogućnosti komunikacije, stoji zapisano da se župnikova majka u Loparu sva zabrinula da je stradao negdje.

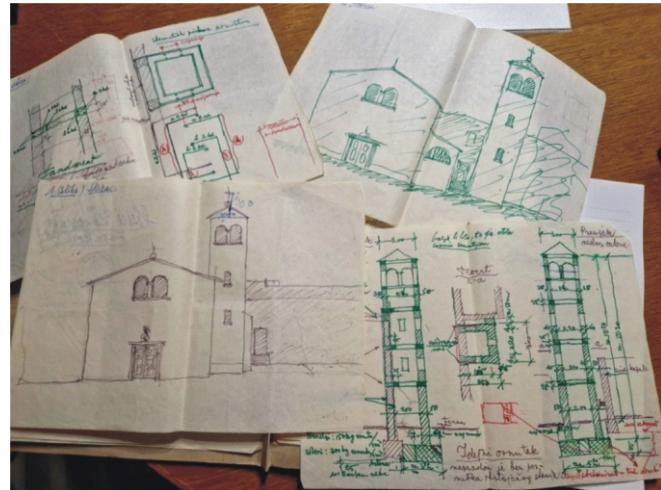
Kroz mjesec travanj i svibanj 1970. godine posao je nastavljen. Prvo su se skinula zvona, a zatim je skinut i stari zvonik, tzv. preslica od kamena na pročelju crkve. Pri tome se istaknuo majstor Josip Andreškić, sin Andra, zvani „Biskup“, „silno jak čovjek, a i dobar“. Zatim se skinuo stari dotrajali krov, daske i grede te se krenulo rušiti stari lijevi zid, za što je trebalo skoro cijeli mjesec, a žbuka se odnosila dok se kamenje ostavljalo za daljnje potrebe. Radove rušenja starog krova i zida „od nekih je popraćeno kletvama na račun crkvenog odbora, a zapravo išlo je na račun popa“. Od tada se sv. misa nedjeljom slavila u crkvi Majke Božje, a radnim danom u sakristiji crkve.

Slijedio je do tada najteži dio, betoniranje završnog krovnog serklaža (veza) ukupne dužine 60 m (2 x 20 m bočni zidovi, 2 x 10 m fasade), visina serklaža je 80 cm i širina 60 cm. Napravljena je oplata, stavljena željezna armatura i trebalo je sve zaliti betonom u jednom danu. Potrošilo se preko tri tone cementa. Poslu se odazvalo 54 mještana, radnika i radnica, te četiri majstora.

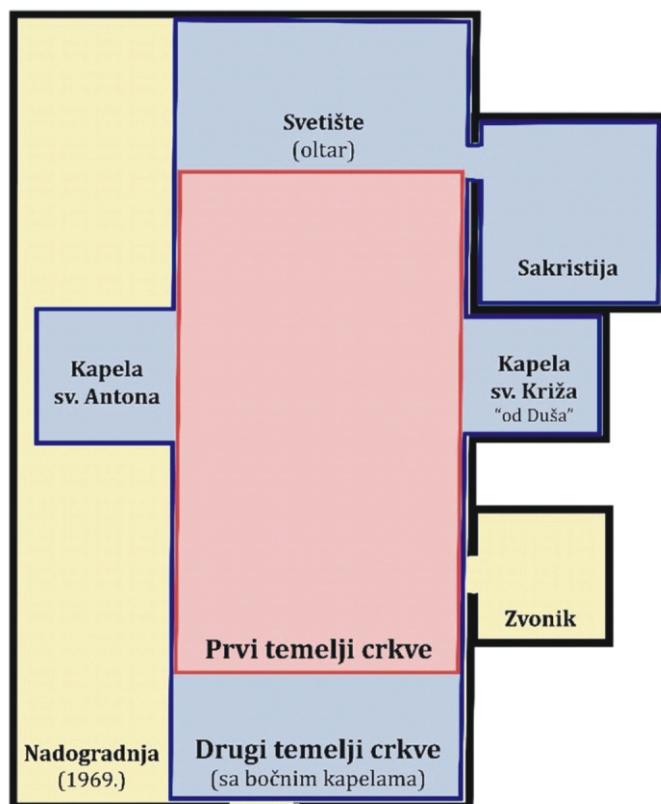
„Obavljen je veliki posao uz pjesmu, veselje i smijeh, a na kraju počašćeni svi sa par litara likera. To je jedna od najvažnijih, najvećih i najtežih nadnica. Posao je stao petnaestak dana, dok se serklaž ne stisne“.

Za to vrijeme župnik se zaputio u Sloveniju po drvenu građu, po stropne grede od 11 m te još dasaka o čemu piše „ljudi ne pamte da se odavno tako nešto glomazno nije prevozilo ne samo u Lopar, već i na Rab“.

Poslije Male Gospe, u jesen 1970. nastavio se posao. Majstor Ivan Iveškić, uz pomoć župnikova oca Nikole Buića i drugih radnika, počeo je dizati ogromne stropne grede. Bio je to težak i opasan posao. Uspjelo se sve podignuti i staviti na svoje mjesto. I tada, trenutak napažnje. Majstor Iveškić zagazio je loše na tavalun koji se odmaknuo, Iveškić se uspio uhvatiti za gredu i ostao viseći u zraku te ne mogavši se više držati pada. Na sreću, pao je nogama na debeli sloj meltačine koja još nije bila pokupljena i samo se malko natukao. Dok se to zbivalo župnik je otisao na poštu i pri povratku je zatekao Iveškića blijedog u licu kako govori: „Velečasni, ja san zmiril crikvu.“ Kasnije je još dodao: „Ali hvala sv. Ivanu“.

Skice zvonika

Tlocrt crkve

Nastavilo se s dalnjim radovima drvene krovne konstrukcije za koje je župnik, po preporuci, doveo majstora Iva zvanog „Dobrinjkin“ iz Poljica (Nenadići) na Krku. Župnik navodi kako ga je teško dobio jer je prepun posla, ali je ipak žrtvovao pet dana te je „nevjerljivo sposoban majstor“ kroz pet dana, uz par pomoćnih manovala dnevno, složio cijelu drvenu krovnu konstrukciju.

Zatim posao preuzimaju majstori Ante Stančić – Šnelić, pok. Iva, i Ivan, sin Ivana (Ivan Škapul – Pivo, op. a.), koji su pozabijali daske i sve pripremili za postavljanje salonitki. Salonitke su nabavljenе bijele, jer nije bilo crvenih, u Sloveniji u Ilirskoj Bistrici.

Bližio se Božić, želja je bila velika, ali posao nije dogotovljen i polnoćka se slavila u crkvi Majke Božje. U danima poslije Božića ljudi su se ponovno dogovorili i skupili te je postavljen novi krov od salonitki (kasno navečer po ponoći „pala je gusta kiša, ali nijedna kap kroz krov u crkvu“). Očišćena je i oprana unutrašnjost crkve taman do nove 1971. godine. Na Novu godinu 1971. proslavila se prvi put sv. misa u novoj proširenoj župnoj crkvi! Još je učinjeno nekoliko manjih zahvata, novi dio poda kaldrmijaju braća Josip i Ante Škarić, te je betoniran. Klupe i male klupice za djecu je dovezao Ante Škarić – Pembio. Financije su iscrpljene i posao je na duže vrijeme stao.

Tek u listopadu 1972. godine popločen je novi proširen dio u crkvi i ožbukana je crkva iznutra (majstori Josip Andreškić – Biskup, Ante „ministranta Darka otac“, tj. Antun Škapul – Antuka, op. a., te manovali Andrija Andreškić i konduktor Mate Perić). Župnik piše „crkva je krasna i narod se sve više oduševljava i zalaže“. U proljeće 1973. godini uređena je fasada na kojoj su radili majstori Ante Stanićić – Šnelić i Ivan – Doktor (ovdje se zapravo radi o Ivanu Škapulu zvanom Pivo, sinu Ivana Škapula zvanog Doktor, op. a.), te Frane Perić, sin Frana i Frane Paparić Lukičin, i još neki. Napravljeno je šest novih velikih klupa (Ante Škarić – Pembio). Iz Slovenije je stigla nova pošiljka dasaka (brodske pod) te je napravljen plafon (majstori Pembio i Šnelić). Iste godine popravljena je i uređena već trošna sakristija. Polovicom godine crkva je ofarbana prema prijedlogu fra Vinka Fugošića (majstori Ante Stanićić, sin Anta, i Ante Škarić, sin Mika, te naučnici Ivan Perić, sin Frana, i Dušan Ćučić, sin Dušana). Do travnja 1974. održani su i zadnji radovi na crkvi (desna strana; majstori Iva Božidara, sin Ive, tj. Ivan Matahlija, op. a., i njegov kolega Joso), te na gornjem dijelu zvonika (šiljak zvonika i betonski križ na vrhu; majstori Šnelić i njegov kompanjon Ivan Škapul – Pivo, op. a., te dodatna radna snaga od 10 manovala), te donji dio zvonika (majstor „mladi Bracera“, tj. Josip Ivčić – Naser, op. a.).

Tog proljeća stigao je biskup Karmelo Zazinović u vizitaciju župe i svečano slavlje krizme u potpuno uređenoj novoj crkvi.

Nekoliko riječi o zvoniku

Stara crkva imala je na pročelju crkve kameni zvonik, tzv. preslicu s tri zvana, dva dolje i jedan na sredini gore. Gornji dio preslice je bio trošan i nestabilan, te se u dva navrata (1844. i 1852.) srušio i bio popravljan. Konačno je 1950. godine skinut u potpunosti gornji dio i ostala je preslica s dva zvana. Ostaci te kamene preslice su u dogradnji i proširenju crkve ugrađeni na vrh pročelja te su i danas još vidljivi.

Kako je već navedeno, prilikom rušenja dijela crkve skinuta su zvana. Ljudi su bili nezadovoljni što nema zvonjave i predložili su da se zvana objese na grede

ispred crkve kako bi zvonila. U godini 1971. došlo se na ideju da se umjesto prethodnog kamenog zvonika – preslice, napravi pravi zvonik uz župnu crkvu. Jedan prijedlog je bio da se zvonik gradi ispred crkve, ali nije prihvaćen, nego se ipak išlo s prijedlogom da to bude bočno od crkve.

Tih godina u Loparu je s obitelji ljetovao slovenski arhitekt dr. Josip Sivec i župnik ga je zamolio za savjet na što je arhitekt vrlo rado obišao novu crkvu i napravio nekoliko skica i nacrtu zvonika uz crkvu. Prema njegovu prijedlogu odlučilo se započeti izgradnju zvonika koji se gradio od ljeta 1971., pa sve do ljeta 1972., a prvi majstor je bio Joško Matahlija. I ovaj pothvat bio je vrlo težak, posebno u pronalasku radne snage i zidara, a uz to narod je „spreman na ogovaranja i klevetanja“. Posao na zidanju nastavljaju majstor Frane Petrinić i još neki, a posao je priveo kraju već spomenuti Joško Matahlija. U Rijeci u željezari nabavljeni su željezne šine za nosače zvona. Dan uoči slavlja župnog zaštitnika sv. Ivana Krstitelja, 23. lipnja 1972. godine podignuta su zvana u novi zvonik, te u jedan i pol sat poslije podne ponovno su na crkvi zazvonila zvana.

O zvonima i zvonarima moglo bi se još dosta pisati, ali navest će ovdje samo podatak da su krajem 1987. godine elektrificirana zvana, a Lopar je time bio prva župa na otoku s elektrificiranim zvonjavom.

Riječ za kraj

Ovdje su donesene zanimljive povijesne bilješke iz *Kronike* i arhiva naše Župe Lopar o proširenju i dogradnji župne crkve sv. Ivana Krstitelja. O toj temi moglo bi se pisati još puno više i opširnije, no pokušao sam to sažeti do onih najbitnijih informacija i to samo za period od 1969. do 1974. godine. Imena majstora navedena su kako su zapisana u *Kronici*, često su nepotpuno i djelomično, ili pak nejasno navedena, zato sam u zagradu nadodao puno ime i prezime prema usmenim saznanjima (s dodanom kraticom „op. a.“ što znači opaska autora). Za ovaj događaj još ima živilih svjedoka tog vremena, a ovaj članak neka im bude mali podsjetnik. Znam da o tome ima još podosta „priča“ iz usmene predaje koje su ponekad nadodane i opisane vrlo maštovito, a prosudbu svega usmeno nadodanog prepustam čitateljima na procjenu u odnosu na ovo što je zapisano.

Naša župna crkva je od tog vremena još dosta puta uređivana, a temeljito u periodu tijekom 2005. i 2006. godine. I još uvijek ima mnogo toga što bi trebalo urediti i oplemeniti, posebno njenu unutrašnjost.

Riječ crkva (malim početnim slovom) označava građevinu, a Crkva (velikim početnim slovom) označava živu zajednicu Kristovih vjernika – krštenika – kršćana. Građevina je vidljivi izražaj življene vjere pojedinca, odnosno zajednice kojoj pripada. I zato crkva – građevina, koliko god bila stara, nije samo muzej za lijepo razgledavanje i divljenje, nego je to živi organizam koji se razvija, uređuje, napreduje ili pak nazaduje paralelno sa životom i vjerom Crkve – zajednice gdje se nalazi.

Zato kao mala mjesna Crkva – zajednica krštenika, budimo ponosni na svoju crkvu i brinimo se o njoj s ljubavlju, vjerom i nadom kako su to činili i oni prije nas.

STATISTIKA ŽUPE LOPAR U 2022. GODINI

Podaci iz Matičnih knjiga

Vjenčani: 2

Romano Šćulac
i Lorena Andreškić
Ante Žuža
i Rafaela Pećarina

Kršteni: 15

Umrli: 18

Antica Matahlija
Anka Paparić
Biserka Matahlija
Ružarija Pećarina
Milanka Rukavina
Ružarija Sladoljev
Srđan Čolić
Ana Andreškić
Antun Urelić
Marija Škaric
Dušan Pećarina
Ružica Pećarina
Martina Strauß
Milan Škaric
Ivan Borić
Željko Jakuc
Marija Matahlija
Antica Paparić

PO DOMAĆU

Mali rječnik čakavštine

alāji, pril. – u ravnini (s čim)*brštułan*, m. – oruđe za prženje kave*bucēl*, m. – kolotur*cipēl*, m. – cijep loze (na divlju lozu)*doliglavān*, pril. – glavom prema dolje (npr. pasti)*fērše*, ž. – ospice*fijadulān*, m. – dašak vjetra, čuh*gorikopāti*, pril. – leđima prema dolje, tj. udovima prema gore*japnāča/japnjāča*, ž. – prašina od suhe žbuke (*mélte*)*krāsna*, ž. – tkalački stan*mrljāčina*, ž. – vrsta kamena*nādiri/nādire*, pril. – nigdje ili negdje (ovisno o kontekstu)*oklā* pril. – odakle*okujatāt* (se), svr. gl. – ohrabriti (se)*po(d)undā*, pril. – otada*pokućāro*, m. – koji ide okolo po selu/kućama*porāčmat* (se), svr. gl. – porječkati (se)*punjāt*, m. – naprava za pletenje*rukēl*, m. – klupko*škārin*, pril. – po mraku*šmurăć*, m. – drvena posuda, korito (izdubljeno drvo) za nošenje tereta*štototājer*, m. – ronilac*špacagamān*, m. – dimnjačar*špacāta*, ž. – vrsta četke za čišćenje odjeće*štanjadār*, m. – proizvođač/popravljač lonaca (i metalnih posuda)*žānj*, m. – lipanj*žāžanj/žāžnji*, m.; *žāžnje*, ž. – vezice od kože

Piše: Antonio Škarić

Ponešto o frazeologiji loparskoga govora

Prije nekoliko godina prikupljao sam frazeme koje sam upotrijebio u jednom radu, pa sam odlučio u ovom broju *Besede* iznijeti sažete rezultate istraživanja (uz poneke novije nadopune). *Ča su to frazemi?* Frazemi su čvrste i gotove sveze u govorima koje opstaju u jeziku, koji se stalno mijenja, ili izvan njega. Frazeološke sveze koriste se kao gotove jedinice i tako one ne nastaju spontano u govornom procesu, već su unaprijed poznate i zadane (A. Menac). One u sebi čuvaju riječi, pojmove i pojave koje čine bogatstvo i stil određenog govora. Frazeme možemo analizirati iz nekoliko aspekata¹: (1.) *strukturni* – sastavnice frazema i njihov redoslijed, (2.) *semantički* – značenje sastavnica pri čemu su neke (ili sve) semantički promijenjene, (3.) *sintaktički* – frazem kao dio rečenice sa sintaktičkom funkcijom, (4.) *jezična konvergencija* – odnosi između frazema različitih idioma (govora).

Strukturni se, za početak, dijele na fonetske riječi (najčešće veznik s imenicom): *do trohe* 'do zadnje mrvice', *i basta* 'dosta', *na botu* 'u jednom mahu', *na forcu* 'silom', *na sakreto* 'potajno', *na Sansigu* 'odg. na neprepoznavanje očitog odgovora', *njanki napamet* 'nipošto' (npr. ovdje može i *nanki, najke, najki, ni...; i njanci*, ali nije ista vrsta riječi), *od krijance* 'iz poštovanja', *po raci* 'nasljedno', *po svomu* 'na svoj način', *pred malo* '1. maloprije, 2. nedavno', *s vremenom* 'malo-pomalo', *za Sorinj* 'neupotrebljivo', *van ruke* 'izvan dohvata', *za badave* 'besplatno', *za korist* 'u dij. situaciji u značenju uzalud', *za šticu* 'u inat', itd.

Sveze riječi sastoje se od dviju ili više samostalnih riječi koje mogu biti praćene pomoćnim riječima:

1. neovisne sveze (samostalne riječi povezane veznicima): *čudo i mirakul* 'čuđenje, nevjerica', *čudo i vrag* 'čuđenje, nevjerica', <> *dušun i telun* 'u potpunosti', *gol i bos* 'jako siromašan', *kuga i kolera* 'užasan smrad', *ni arti ni parti* '1. ne reagira tko, ne pridaje pažnju tko, 2. prekinuti odnos, 3. bez pomaka', *ni črno ni belo* 'neodređeno', *ni glave ni repa* 'nepotpuno, smušeno', *malo i niš* 'sasvim malo', <> *siko i tako* '<i>ovako i onako', *sriča i Bog* 'srećom, nasreću', *sveci i peci* 'svaki dan', *tu i tamo* '1. ponegdje, 2. katkada', itd.;

2. glagolske sveze (sveza glagola kao glavne sastavnice s drugim vrstama riječi): *dat rič komu* 'obećati nešto, zareći se', *dobit krela* '1. osokoliti se, 2. razbahatiti se', *ćepat draču* 'pejor. razgovarati', *ćepat pljič* 'poplijesniti', *činit gnoj* 'izlezavati se', *činit štroc* 'podbadati, provocirati', *hilit*

čakulu 'razgovarati', *hilit* ješku komu 'zavesti koga privlačnom ponudom', *iskat pamet* 'raditi nepotreban posao', *kupit maška* va vrići 'ne znati što se dobiva kupovinom', *prodat fintu* 'prevariti koga, preveslati', *učinit lože* 'ustaliti se negdje', *ne imat mota* 'biti nevjeste', *ne verovat svojin očima* 'ne moći vjerovati u ono što se vidjelo', *bit na falde* 'naboran', *držat koga* za bulina 'smatrati koga potrčkom, budalom', *licit na vrata* 'neskladno, nešesno', *ostat za sime* 'nadživjeti koga/što', *poć od ruke* 'uspjeti', *poć na dobro* 'uznapredovati u dobrom smjeru', *poć na stran* 'izvršiti veliku nuždu', *poć va der* 'zarasti travom', *poć za sprovodun* 'ići na sprovod', *ni mi lazno* 'nemati vremena', *pasat lišo* 'bez štete', *stat atento* 'biti na oprezu', *poć namo gori* 'umrijeti' (možemo pokazati i rukom, prstom), *poć štrambo* 'zastraniti', *bit svakoga para* *svoj postol* 'dvije stvari/osobe suprotnih osobina', *vit sve zvezde* <na nebi> 'jaki bol';

3. imeničke sveze (imenica kao glavna sastavnica): *pop Jadrošić* 'odg. na neprepoznavanje očitog odgovora o kojoj se osobi radi', *čovik na mestu* 'čovjek kojem se ne može ništa zamjeriti', *čovik od besede* 'pošten čovjek', *kapa na frunitin* 'kapa sa štitnikom', *maja na paranke* 'majica s naramenicama', *mašina za robu* 'perilica rublja', *škulja bez dna* 'nešto što traži beskrajna ulaganja', *postilja od pršone i pol* 'nešto širi krevet', *plamen/raganj od bure* 'orkanska bura (u moru)', *falso juha* 'juha kuhana bez mesa', *lipa beleca* 'sramota, nesreća', *mrtvaško cveće* 'cvijeće za groblje', *prva/druga/treća...* *ruka* 'sloj u ličenju, gletanju i sl.', *na čistu miru* 'bez povoda, iznenada', *od malih nog* 'odmalena', *od petnih žil* '1. svom snagom, 2. mučno, teško', *po(d) stari dani* 'u starosti', *va svoje vrime* 'svojedobno', *med četiri zida* 'u prostoriji/sobi, u svojem domu';

4. pridjevske sveze (pridjev kao glavna sastavnica): *pun govan* 'mudrovati bez pokrića', *pun srama* 'sramiti se', *retki peci* 'vrlo rijetko', *pun sebe* 'umišljen', *dobar za po kući* 'koji se može još iskoristiti, može poslužiti u kakvu svrhu', *lud sto gradi* 'nepredvidljiv, neuračunljiv';

5. zamjeničke sveze (zamjenica kao glavna sastavnica): *za svaki slučaj* 'ako bude potrebno', <i>nikomu niš bez posljedica'.

Struktura **poredbenih frazema** je A + poredbena riječ (*kako, ka, ko* i sve inačice s različitim naglascima) + B. Razlikuje se od klasične poredbe po tome što se u poredbenom frazemu intenzivira značenje glavne

¹ Prema: Silvana Vranić, „Iz kostrenske frazeologije“, *Zbornik Katedre Čakavskoga sabora Kostrena 1*, 2004., 139–152.; Sanja Bogović, „Frazeologija ikavsko-ekavskoga mjesnoga govora Drage“, *Fluminensia*, 11, 1–2, 1999., 143–163.; Antica Menac, *Hrvatska frazeologija*, KNJIGRA, Zagreb, 2007.; Mira Menac-Mihalić i A. Menac, *Frazeologija splitskoga govora s rječnicima*, Institut za jezik i jezikoslovje, Zagreb, 2011.; Branka Tafra, „Razgraničavanje homonimije i polisemije“, *Filologija*, 14, 1986., 381–393.; Marija Turk, „Naznake o podrijetlu frazema“, *Fluminensia*, 6, 1–2, 1994., 37–47.; „Prilog proučavanju čakavske frazeologije (na gradi iz krčkih govora)“, *Suvremena lingvistika*, 43/44, 1997., 313–324.; „Frazeologija krčkih govora“, *Govori otoka Krka*, Libellus, Crikvenica, 1998., 265–298.; „O višerječnim svezama u 'Senjskom rječniku' Milana Moguša“, *Hrvatski dijalektološki zbornik*, 20, 2016., 179–187.; Mihaela Matešić, „Frazeologija mjesnoga govora Vrbovskoga“, *Fluminensia*, 18, 2, 2006., 37–81.; Andjela Frančić i M. Menac-Mihalić, „Upitni frazemi Donjega Međimurja (govor Svetе Marije)“, *Sarajevski filološki susreti* 5, 2020., 204–225.

sastavnice (A), dok se u poredbi uspoređuje manje poznato s poznatim. Prema glavnoj sastavnici dijele se u više podtipova:

1. glagolski tip: *bit briga kako za lanjski snig* 'uopće ne mariti', *bit kako drača* 'u sve se mijesati', *bižat kako vrag od tamjana* 'izbjegavati koga/što', *dažit ko s kabla* 'kiša jako pada, lije', *pazi ki kako ždrakun* 'gledati širom otvorenih očiju' (? *ždrakun*, m. < tal. *drago*, P. Skok, grč. *drakon*, Hrvatski jezični portal – zmaj), *stat kako Isus dragi prid križ* 'zbunjeno stajati', *uteć kako oparen* 'velikom brzinom pobjeći', *živit kako pas i maška* 'živjeti u stalnom neprijateljstvu', *živit kako bubrig va loju* 'živjeti u izobilju, izvrsno živjeti', itd.;

2. pridjevski tip: *bled kako krpa* 'vrlo bliјed u licu', *brz ko sajita* 'veoma brz', *črjin kako škrlat* 'izrazito crven' (? *škrlat*, m. < tal. *scarlatto*, P. Skok – purpur, grimiz; prema HJP-u tkanina jarke crveno-ljubičaste boje i/ili venecijanska crvena čoha), *črn ko ingaštar* 'izrazito crn' (? *ingaštar*, m. < mlet. *ingiostro*, tal. *inchiostro*; Kušar: *indoštar*; HJP: *injoštar*, *inkjoštro*; P. Skok: *ingvast* – tinta, mastilo, crnilo), *gluh ko top* 'sasvim gluh', *len kako donje žrno* 'veoma lijen', *naporan ko čeper* 'biti vrlo dosadan', *mehko ko panada* 'izrazito mekano', *mlad kako loćika* 'izrazito mlad (osoba)', *suh ko ucirak* 'mršav', *zgubljen ko cífal* 'dezorientiran, zbumen';

3. imenički tip: *bonaca ko ulje* 'potpuno mirno more', *more <je> kako pišota* 'toplo more', *more kako lušija* 'toplo more', *usta/rilo ko mažin* 'pejor. mljeti, mažinat' (pr. pojavljuje se i u drugim oblicima: *govori* ki brzo kako mažin, kako mažin...) i dr.;

4. priložni tip: *škuro ko va rogu* 'potpuni mrak';

5. nulti tip (bez polazišta, tj. bez prve riječi): *ka cekin* 'vrlo žut', *kako Bog zapovida* 'kako treba biti, kako je red', *kako na Sorinju* 'prljavo, neuredno', *kako plahulja <je ki>* 'nečujno i brzo nestati iz vida', *kako praz* 'nasrtati', *kako va lambiku* '1. prostor koji zaudara po alkoholu, 2. prostor u kojem je vruće i/ili zagušljivo', *ko da je ki vragu z gać utekal* 'nestašan je tko', *vragolast, prepreden*, *ko da je ki za Bogun kamenje hital* 'nesretan je tko', *ko mošun* 'prljavo, neuredno', *ko va jaceri* 'izrazitohladno (prostorija)', itd.

Polusloženice su bezvezničke sveze koje se sastoje od dvije samostalne riječi. Te riječi pripadaju istoj vrsti, a odvojene su spojnicom: *brže-bolje* 'na brzinu', *kadi-tadi* / *kaj-tadi* 'tu i tamo, gdjegdje', *kako-tako* '1. na bilo koji način, 2. još je podnošljivo', *livo-desno* 'ovamo-onamo, sad ovdje sad onđe', *očeš-nećeš* 'svejedno', *peri-deri* 'otporna i dugotrajna (odjeća), neuništivo', *simo-tamo* 'ovamo-onamo', *vamo-namo* 'ovamo-onamo' i dr.

Frazemske rečenice su frazemi koji imaju strukturu rečenice (subjekt, predikat i dr.), mogu stajati samostalno ili biti dijelom neke druge rečenice:

1. jednostavna rečenica: *Bog je komu svidok* 'govori tko istinu', *dobro je ki krešil* 'udebljao se tko', *je komu vrag va*

srići 'lukav, nestašan, živahan i sl. je tko', *mora ki još puno pulinte poist* 'nedostaje još mnogo znanja, iskustva, jakosti komu', *more dimi* 'olujno more', *neće ki/ča dugoga vika steć* 'kratkotrajno, brzo će se raspasti', *spreman je ki za Kampor* 'poludio je tko', *šal je ki va niš* 'izrazito je smršavio tko', *vrag <pakleni>* zna 'odgovor u dij. situaciji – ne znam, tko će ga znati', *žalit se na tustu juhu* 'nezahvalnost';

2. nezavisnosložena: *kaj si bil, ča si činil* 'ne priznaju se zasluge ili uloženi trud', *ja va kope, ti va špade* 'sugovornik ne prati slijed informacija, nerazumijevanje', *više laže, nego piza* 'služiti se samim lažima', *ni čovik niti na čovika daje* 'nemoralan čovjek';

3. zavisnosložena: *lahko bit svetac kad ti je Bog otac* 'lako je živjeti imajući roditelja na visokoj funkciji', *ne vridi koliko mi je črno ispod nohta* 'ne vrijedi ništa';

4. nesamostalne frazemске rečenice: (...) *kad na vrbi rodi grojzel/grojzje* 'nikad'; (...) *kad voda dođe/dođe do grla* 'kad postane nepodnošljivo, neizdrživo' itd.

Vrijedi spomenuti i **usklične frazeme** kojima se izriču osjećaji, raspoloženja, kletve, molbe i sl.: *adio Mare!* 'zbogom, gotovo je', *da ne bi!* 'nema šanse, ne može', *hoj kvragu!* 'psovka kojom se tjeran određena osoba', *johi meni!* 'teško meni', *majo moja <mila>!* '1. zapomaganje, 2. uzvik prilikom čuđenja/iznenadenja', *nećeš ga papati!* '1. nećeš to jesti, 2. nećeš dobiti to što tražiš', *opralo te more <Jablanci>!* 'blaža kletva upućena osobama koje napuštaju otok', *vrag te vazel!* (kletva), *vrag zel pamet <i glavu>!* '1. žaliti zbog nekog postupka ili izgovorenog, 2. koriti koga zbog krivih postupaka', *vrag vazel i lingvet!* 'prekoravanje brbljave osobe'. Postoje i **upitni frazemi** (u različitim oblicima i značenjima koja izriču) poput: *a je ti otac staklar?* / *ča ti je otac staklar?* 'obratiti se osobi koja nam zaklanja pogled', *ča su ga dude pojle?* 'nestalo, nema koga/što', *ča <ti> nimaš zaik?* 'prijevor zbog šutnje', *kaj ti je mladost?* 'prijevor mlade osobe zbog lijnosti, nezalaganja i sl.', *ki ti je Bog/vrag?* 'što se događa s tobom, što ti je?' i dr.

Ustaljeni oblik imaju i **frazeosheme** (A. Menac), možemo spomenuti sljedeće: *posal je posal* '1. određeni posao ima sva obilježja posla, 2. treba ga čuvati/odraditi', *mat je mat* 'majka je jedina, nezamjenjiva' (x je x); *dica ko dica* 'uobičajeno ponašanje djece, treba ih shvatiti' (x kao x); *lupež nad lupežima* 'izraziti lopov, lopov bez premca' (x nad x-ovima); *rekla ne rekla* 'svejedno, dođe na isto' (gl. prid. rad. + ne + isti gl. prid. rad.); *bel-belcat* 'potpuno bijel', *gol-golcat* 'potpuno gol', *nov-novcat* 'potpuno nov' (pridjev + isti pridjev sa sufiksom -cat) i dr. Neki od mješovitih tipova su: *kako je da je* 'treba biti zadovoljan sa situacijom' (prilog + glagol + da + isti glagol) i *ča je, je* 'nešto malo / bar nešto, bez obzira na to što je' (zamjenica + glagol + isti glagol), itd.

Frazemi mogu imati različite **inačice** ovisno o govorniku: fonološke (mijenjaju se fonemi/glasovi, *delat* kako *tovar/tovor*), naglasne (različiti naglasci na istoj riječi, tj. frazemu, *do trohē*: *do trōhē*), morfološke (različiti rod, broj,

vid, konjugacija i vrijeme), tvorbene (varira korištenje uvećanica ili umanjenica, *fina guzica/guzičica* 'izbirljiva osoba'), sintaktičke (riječi mogu mijenjati svoj redoslijed, *neće komu dlaka z glave past / neće komu past dlaka z glave, vrag mu sriću zna / vrag mu zna sriću*) i leksičke (npr. izmjenjuju se sinonimi, *čovik od riči/besede*, držat koga na špažiću/konopčiću i za šticu/inat; ili varira broj riječi, <skupo> ko <suh> zlato, neće se ki <puno> spotit 'izbjegavati napor i rad', <usko> kako jelito 'izrazito usko (odjeća)').

Semantička analiza počiva na broju i polju značenja frazema. Primjerice, frazemska monosemija znači da jedan frazem ima jedno značenje (*otegnut papci* 'umrijeti', *poć krajin* 'pješice'). Frazemska homonimija predstavlja frazeme koji imaju isti izraz i različita značenja (*dat ruku*: 1. 'pomoći', 2. 'u ličenju jedan sloj boje'), a sinonimija frazeme koji imaju različiti sastav i isto (ili blisko) značenje ('umrijeti': 1. *poć Markovu dragu*, 2. *poć na ni svit*; 'izvršiti veliku nuždu': 1. *poć od sebe*, 2. *poć na stran*). Kod antonimije frazemi su suprotni značenjem i/ili riječima u izrazu ili cjelokupnim izrazom (*dat i dobit čepu/prasicu/trišku/zaušak* 'dati/primiti šamar'; *ko stin* 'tvrdi' i *ko bumbak* 'mekano').

Konceptualna analiza počiva na tome da frazemima možemo opisati ljude, određene pojave, događaje, odnose, stanja, osobine itd. Izdvajam neke:

1. čovjekova vanjština: *ko da je ki od gore odvaljen* 'snažan, stasit' (fizička snaga), *kako suha nemoć je ki, kako šperka je ki,*

lebra se vidu komu (izrazita mršavost), lip kako zlatni prsten, grub je ki ko vrag pakleni (ljepota/ružnoća);

2. čovjekove osobine i odnos prema radu: *duša od čovika / smrad od čovika, niš koristi (dobrota/zloba), len kako do(l)nje žrno (lijenost), kako vetar puše (prevrtljivost), neće se ki zgubit (snalažljivost), ni komu krivi del* 'prihvativiti/uzeti nešto (dio) bez zadrške' (pohlepnost), *ni ki od čera* 'nije naivan tko' (lakovljnost), *ligera je komu guzica (ležernost), ima ki dobru peraću (brbljavost);*

3. stanje: *bel kako šenac, bled kako krpa (boja u licu), kako šimija, puknut ko pukavica, poć s hartami(n) ča (ludilo), bit pod gasun, dobro je ki zavidan, pijan ko guzica/čep/majka (pijanstvo);*

4. životne prilike i međuljudski odnosi: *najke/ni Pere bok* (ignoriranje), *pari mi se* (imati dojam), *ne zna se ki pije, <a> ki plača* (neorganiziranost), *nikomu olovo plava, a nikomu šuvar na dno pada* (sreća/nesreća), *gredu za kin saite* 'prati nesreća koga', *pasat <kroz> sito i rešeto* 'svašta (negativno) iskusiti i proći u životu' (nesretan/teški život), *hilit na harte* 'zaigrati na karte', *hilit pivadu* 'zapjevati' (zabava);

5. pojave i situacije: *na črno* (ilegalno), *kako kažin* (metež), *prvo znanje* (novost), *dat papra komu* (otežati situaciju), *priko mere* (pretjerano), *<a> ča ču/ćeš* (prihvativiti situaciju), *isti vrag, ni s taške ni va tašku* (svejedno), *još je malo komu kurbinoga pira* (završetak razdoblja ležernosti/neozbiljnosti), *vrag mu/yoj/in zna sriću* 'odg. u dij. situaciji, 1. ne

znati što rade/smjeraju ili gdje su određene osobe, 2. općenito ne znati razlog' (poznavanje situacije), itd.

Sintaktička analiza označava analizu sintaktičke funkcije frazema u rečenici. Frazem može imati funkciju subjekta, predikata, objekta i priložne označke. Primjerice, ako kažemo sljedeće: „*Danas-zutra/sutra* će ki to načinit“, *danas-zutra/sutra* ima funkciju priložne označke vremena, a znači da će se nešto napraviti u budućnosti.

Za kraj, ponešto o jezičnoj konvergenciji. Sa sigurnošću se može tvrditi da, primjerice, frazemi *poč Markovu dragu / završit Markovo drazu i pop Jadrošić* pripadaju samo govoru Lopara. Ono što, vjerojatno, pripada rapskoj frazeologiji jesu frazemi sa zajedničkim toponimima koje dijele Rabljani: *opralo te more Jablanci!, spreman za Kampor, za (na) Sorinj*. Profesorica Turk navodi primjer *len kako dolnje žrno* kao krčki frazem; možemo potvrditi njegovu prisutnost i na Rabu, a vjerojatno i na širem području, ovisno o (ne)dostupnim zapisima. Što se tiče pripadnosti frazema čakavskom narječju, najsigurnije je utvrditi pripadnost određenog frazema prema kojem romanskom leksemu (mletacizam) ili izrazima koji su vezani uz more i pomorstvo: *daje ča po tufunju* 'miris vlage i ustajalosti', *mrtva banda* 'podignuta strana broda koja štiti od valova', *tuta forca* 'svom snagom'...

Frazemi koji su poznati u standardnom jeziku i ostala dva narječja su npr. *celi Božji dan, črna ovca, i dan i noć, pušit ko Turčin, reć va četiri oka, za vike vikov*. Postoje frazemi koji ulaze u međujezičnu (europsku) konvergenciju (M. Turk) kao što je *probit led* 'savladati prve teškoće, započeti' – engl. *break the ice*, fran. *rompre la glace*, njem. *das Eis brechen*, tal. *rompere il ghiaccio*.

Važno je naglasiti da su frazemi, poglavito lokalno-regionalnog i čakavskog areala, u loparskome govoru česti i dobro se čuvaju. Nažalost, kako se svijet mijenja, tako nestaju i riječi, poglavito romanske usvojenice, ali i dalje neke od njih imaju svoju funkciju u strukturi frazema, bez obzira je li njihovo neutralno značenje nestalo ili je dio pasivnog leksika koji teži nestajanju (pr. jer nestaju iz uporabe predmeti koje te riječi imenuju). U konačnici, ne trebamo poznavati značenje pojedinih riječi unutar frazemske strukture da bismo, na osebujan način, izrazili ono što mislimo, ili osjećamo, pomoću frazema. Upravo u tome je njihovo jezično bogatstvo.

LOPARSKA BESEDA

Godišnjak Općine Lopar za 2022. godinu

Za izdavača

Zdenko Jakuc

Uredništvo

David Hrabrić

Marin Mušćo

Lucian Borić

Antonio Škarić

Lektura

Lucian Borić

Antonio Škarić

Fotografije

Općina Lopar, Zdenko Jakuc, PGŽ, Josip Borić, Općina Vladislavci, Lopar Vrutak d. o. o., Loparko d. o. o., Vrelo d. o. o., Vodovod Hrvatsko primorje – južni ogrank d. o. o., ŽLU Rab, TZO Lopar, Marin Mušćo, Hrvoje Hodak, Ivica Hodak, Petar Lupić, Ivo Šubić, Adria Bike, DV Pahuljica, Barbara Matahlija, Glazbena Škola Rab, OŠ Ivana Rabljanina Rab, učiteljice PŠ Lopar, SŠ Markantuna de Dominisa Rab, Ivana Stojanova, Ivana Rimac, Maja Belić, UVDR Lopar, DVD Lopar, KUD San Marino, SRD Lopar, PD Kamenjak Rab, MNK Lopar, MRK Arba Rab, KK Rab – Enpi, BK Mag, Zlatko Pajo Beg, GDCK Rab, NZZJZ PGŽ – ispostava Rab, David Hrabrić, Marija Kordić, CZK Lopar, Klapa Užanca, Marijana Protulipac Tomičić, Pivovara Rab, Krstaš Trade d. o. o., Ena Paparić, LopaRke, Zoran Jakuc, Antonio Škarić, Lucian Borić, Župa Lopar, vlc. Božidar Volarić, Hrvatske šume d. o. o., ProGEO – Hrvatska, Tihomir Marjanac, Ljerka Marjanac, Institut za arheologiju, Ana Konestra, blog Rabceda, Wikimedia Commons

Fotografije naslovnice i na unutarnjoj strani korica

Petar Lupić, *Rab Island Trail* (2022.) i *Loparska noć* (2019.)

Grafička obrada:

Rab Bit j.d.o.o.

Tisk

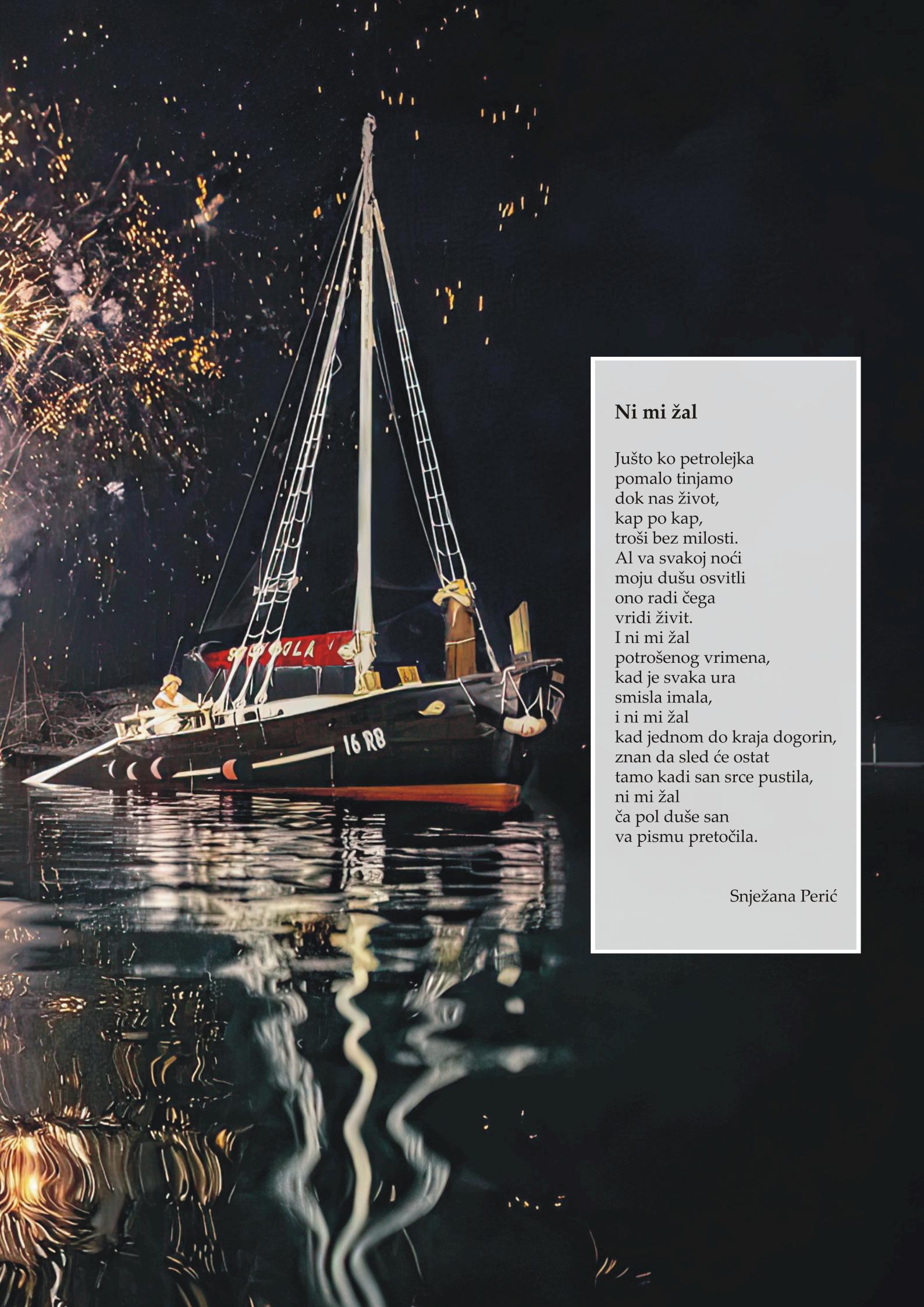
Printer Grupa d.o.o.

Naklada

500 komada

Izdano

Lopar, svibanj 2023.

A painting of a sailboat at night. The boat is dark with red and white stripes and the number '16 RB' on the side. A fisherman wearing a yellow hat is visible on the deck. The background is dark with some glowing lights.

Ni mi žal

Jušto ko petrolejka
pomalo tinjamo
dok nas život,
kap po kap,
troši bez milosti.
Al va svakoj noći
moju dušu osvitli
ono radi čega
vridi živit.
I ni mi žal
potrošenog vrimena,
kad je svaka ura
smisla imala,
i ni mi žal
kad jednom do kraja dogorin,
znan da sled će ostat
tamo kadi san srce pustila,
ni mi žal
ča pol duše san
va pismu pretočila.

Snježana Perić

